Blue Sky Group

Pensioenfonds Blue Sky Group

Jaarverslag 2020

Amstelveen, 1 juni 2021

Introductie

Dit is het jaarverslag van Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group over het jaar 2020. Het bestuur legt hierin verantwoording af over het gevoerde beleid en de financiële resultaten.

Het pensioenfonds en met name zijn omgeving zijn in het verslagjaar sterk beïnvloed door de wereldwijde coronacrisis. De impact van de crisis op de financiële markten is voelbaar geweest, overheden hebben verschillende steunmaatregelen getroffen voor ondernemingen en vanaf eind februari 2020 zijn wereldwijd de beurskoersen fors gedaald. Na het eerste kwartaal 2020 heeft een herstel van de aandelenkoersen plaatsgevonden. De rente is in 2020 verder gedaald hetgeen gevolgen had voor de dekkingsgraden.

Het pensioenfonds heeft het jaar 2020 desalniettemin afgesloten met een beleggingsrendement van 10,2%. Ter vergelijking, het rendement in 2019 was 16,9%. Het belegd vermogen van het fonds bedroeg per 31 december 2020 in totaliteit krap EUR 95 miljoen. De beleidsdekkingsgraad daalde in 2020 van 99,3% naar 90,4%. Daardoor was het ook in 2020, ondanks het goede beleggingsresultaat in het verslagjaar, in verband met de hoogte van de dekkingsgraad wettelijk niet mogelijk om de pensioenrechten te indexeren. Daarnaast is het opbouwpercentage voor 2021 verlaagd naar 1,39%.

De coronacrisis had ook gevolgen voor de dagelijkse operatie van het pensioenfonds. Mede dankzij een goede infrastructuur en tijdige voorbereiding konden bestuur, pensioenfondsorganen en medewerkers van de uitvoeringsorganisatie vanaf 16 maart 2020 nagenoeg volledig thuiswerken, en vonden bijeenkomsten en vergaderingen veelal digitaal doorgang. Het bestuur en de pensioenfondsorganen kwamen sinds maart 2020 slechts sporadisch fysiek bijeen. In dit kader is na de eerste lockdown ook een risicoanalyse uitgevoerd om daaraan gerelateerde risico's met betrekking tot de bestuurlijke besluitvorming en uitvoering van de primaire en ondersteunende processen in kaart te kunnen brengen.

In 2020 is de integrale risico-inventarisatie, die eind 2019 was gestart, afgerond. Daarnaast is de risicobeheerfunctie (2de-lijns) en de interne audit functie (3de-lijns) ingericht.

Met betrekking tot het toekomstperspectief van het fonds is het bestuur in samenwerking met sociale partners bezig met een traject om de opgebouwde en nog op te bouwen pensioenen elders onder te brengen. Ondanks dat er nog geen concrete besluiten zijn genomen, is er volop beweging gaande in dit dossier waarbij alle stakeholders een zorgvuldige besluitvorming voorop stellen. Kwaliteit gaat in dezen boven snelheid, maar zonder dat er onnodige vertraging ontstaat.

Het bestuur bedankt al diegenen die zich het afgelopen jaar hebben ingespannen voor het pensioenfonds.

Amstelveen, 1 juni 2021

namens het bestuur,

T.G.A. Keijzers
vicevoorzitter

A.S.J. Schakel
vicevoorzitter

Tot ons groot verdriet nemen we plotseling en veel te vroeg afscheid van onze zeer gewaardeerde collega en voormalig bestuurslid

Petra Silven-Keijzer

22 april 1965 25 mei 2021

Petra heeft zich ruim 20 jaar bij Blue Sky Group vol passie ingezet voor haar vak. Daarnaast heeft ze als collega en als bestuurder een enorme bijdrage geleverd aan ons fonds. Ze stond altijd voor ons klaar. We gaan haar warme persoonlijkheid, enorme inzet en grote deskundigheid ontzettend missen en wensen haar familie en dierbaren veel sterkte met dit enorme verlies.

Bestuur Pensioenfonds Blue Sky Group

Inhoud

Kerncijfers 7

Bestuursverslag 9

1 Profiel pensioenfonds 10

1.1 Rechtsvorm en bestuursmodel 10

1.2 Missie, visie en strategie 10

1.3 Doelgroep jaarverslag 11

1.4 Pensioenregelingen 12

1.5 Risicohouding 12

2 Externe ontwikkelingen 14

2.1 Financiële markten in 2020 14

2.2 Wetgeving en overheidsbeleid 15

2.3 Toezicht in 2020 17

3 Interne ontwikkelingen 19

3.1 Financiële positie pensioenfonds 19

3.2 Pensioenregeling en uitvoering 21

4 Beleid 22

4.1 Ontwikkelingen beleggingsbeleid 22

4.2 Ontwikkeling financieel beleid 26

4.3 Ontwikkeling communicatiebeleid 29

5 Governance 31

5.1 Inrichting van de governance 31
5.2 Geschiktheid 31
5.3 Uitvoering en uitbesteding 32
5.4 Externe relaties 33
5.5 Gedragsregelingen 33
5.6 Melding onregelmatigheden 35
5.7 Privacybeleid 35
5.8 Beheerst beloningsbeleid 35
5.9 Sancties 36

6 Kosten 37

6.1 Kosten pensioenuitvoering 37
6.2 Kosten vermogensbeheer 37
6.3 Transactiekosten 39
6.4 Verhouding rendement en kosten 40

7 Risicomanagement 41

7.1 Risicobeleid 41
7.2 Risicomanagementorganisatie 45

8 Ontwikkelingen na balansdatum 47

9 Verslag visitatiecommissie 48

10 Verslag verantwoordingsorgaan 50

Jaarrekening 2020 52

Balans per 31 december 53

Rekening van baten en lasten 54

Kasstroomoverzicht 55

Toelichting algemeen 56

Toelichting op de balans 66

Risicobeheer 80

Toelichting op de rekening van baten en lasten 90

Overige gegevens 102

Bestemming van het resultaat 102

Actuariële verklaring 103

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant 105

Bijlagen 116

Personalia/Functies en nevenfuncties (stand per 1 juni 2021) 116

Functies en nevenfuncties bestuur 117

Deelnemersbestand 118

Ontwikkelingen 2011 – 2020 120

Kerncijfers

(bedragen in duizenden euro's)

	2020	2019
Deelnemers		
Aantal actieve deelnemers	159	147
Aantal gewezen deelnemers	143	133
Aantal pensioengerechtigden	32	29
Totaal	334	309
Premies en uitkeringen		
Feitelijke premie	3.828	3.313
Kostendekkende premie	4.866	3.597
Gedempt kostendekkende premie	2.382	2.297
Pensioenuitkeringen	709	656
Vermogen		
Stichtingskapitaal en reserves	-4.471	-239
Voorziening pensioenverplichtingen	100.217	84.665
Dekkingsgraad		
Nominale dekkingsgraad	95,5%	99,7%
Beleidsdekkingsgraad	90,4%	99,3%
Vereiste dekkingsgraad volgens FTK	120,1%	121,5%
Reële dekkingsgraad	60,7%	64,0%
Wettelijke reële dekkingsgraad	73,5%	78,9%
Verwerkte indexering		
Pensioenrechten actieve deelnemers	0,00%	0,00%
Ingegane pensioenen en premievrije pensioenrechten	0,00%	0,00%
Beleggingen		
Vastgoed	8.536	8.067
Aandelen	34.187	31.196
Vastrentende waarden	46.878	43.774
Overig, per saldo	5.110	190
Totaal	94.711	83.227
Totaalrendement	10,2%	16,9%
Vijfjaarsgemiddeld totaalrendement	8,0%	6,0%
Tienjaarsgemiddeld totaalrendement	8,5%	8,5%

Kostenratio's		
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer (bedragen in euro's) [1]	1.263	1.267
Kosten vermogensbeheer/gemiddeld belegd vermogen	0,31%	0,26%
Transactiekosten/gemiddeld belegd vermogen	0,20%	0,19%

[1] Betreft door werkgever gedragen externe kosten.

Bestuursverslag

1 Profiel pensioenfonds

1.1 Rechtsvorm en bestuursmodel

Juridische vorm

Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group is een ondernemingspensioenfonds dat de pensioenregeling uitvoert voor of namens de (voormalige) medewerkers van Blue Sky Group.

Bestuursmodel

Het pensioenfonds wordt bestuurd door vertegenwoordigers van de werknemers, pensioengerechtigden en de werkgever. Het bestuur bestaat uit zes bestuursleden. De vergaderingen van het bestuur worden geleid door een externe voorzitter zonder stemrecht. De voorzitter is formeel geen bestuurslid. Omwille van de leesbaarheid wordt hierna met bestuur de bestuursleden en de externe voorzitter bedoeld, tenzij anders aangegeven. Het bestuur legt verantwoording af over zijn gevoerde beleid aan het verantwoordingsorgaan, waarin de belanghebbenden zijn vertegenwoordigd. Een visitatiecommissie van drie onafhankelijke deskundigen houdt intern toezicht op het pensioenfonds.

Het pensioenfonds heeft het pensioen- en vermogensbeheer en de bestuursondersteuning uitbesteed aan uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group (BSG). Een actuaris in dienst van BSG treedt op als adviserend actuaris van het pensioenfonds.

Het bestuur heeft KPMG aangesteld als accountant van het pensioenfonds en Willis Towers Watson als certificerend actuaris.

Het bestuur heeft de certificerend actuaris van het pensioenfonds, verbonden aan Willis Towers Watson, na goedkeuring door De Nederlandsche Bank (DNB) in 2019 benoemd als actuarieel sleutelfunctiehouder van het pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft de vervulling van de actuariële sleutelfunctie eveneens belegd bij Willis Towers Watson.

Het bestuur heeft het bestuurslid met aandachtsgebied risk na goedkeuring door DNB in 2021 benoemd als sleutelfunctiehouder risicobeheer. Het pensioenfonds heeft de vervulling van de sleutelfunctie risicobeheer belegd bij de client risk manager van het pensioenfonds, die beschikbaar is gesteld vanuit de onafhankelijk gepositioneerde afdeling Risk & Compliance van de uitvoeringsorganisatie. Daarnaast is na goedkeuring door DNB in het verslagjaar Anne Laning als extern deskundige als sleutelfunctiehouder interne audit benoemd. Deze sleutelfunctiehouder maakt deel uit van de pensioenfondsorganisatie en is direct verbonden met het bestuur, maar is geen bestuurslid en heeft geen stemrecht. De uitvoeringsorganisatie heeft een coördinerende rol bij het aanstellen van externe auditors, die zullen optreden als sleutelfunctievervullers interne audit.

De samenstelling van de organen van het pensioenfonds staat in bijlage Personalia.

1.2 Missie, visie en strategie

Missie

Het pensioenfonds geeft op een effectieve en efficiënte wijze uitvoering aan de pensioenregeling, zoals overeengekomen tussen Blue Sky Group en haar werknemers. Het fonds stuurt op een waardevast pensioen en wil het korten op nominale rechten of pensioenopbouw zo veel mogelijk

voorkomen. Het pensioenfonds is zich bewust van de bijzondere context waarin het opereert, wat onder meer tot uiting komt in transparantie over de taakuitoefening en de verantwoording daarover.

Doelstelling

De statutaire doelstelling van het pensioenfonds is het verzekeren aan zijn deelnemers van ouderdoms-, partner-, wezen- en arbeidsongeschiktheidspensioenen en andere uitkeringen, een en ander ingevolge de bij pensioenreglement vast te stellen bepalingen.

Toekomstvisie en strategie

Tijdens de beleidsdag van 14 september 2020 heeft het bestuur zijn missie, visie en strategie besproken, hetgeen geleid heeft tot een herijking en actualisering van het strategiedocument van het pensioenfonds. De strategische thema's luiden nu:

- *Onderzoek naar alternatieven voor de pensioenuitvoering door een andere pensioenuitvoerder:* Het bestuur ziet dit onderzoek naar alternatieven voor de pensioenuitvoering door een andere pensioenuitvoerder in het belang van de deelnemers van het pensioenfonds de komende jaren als het belangrijkste thema voor het pensioenfonds.

Onder het mom "tijdens de verbouwing blijft de winkel open" onderkent het pensioenfonds daarnaast nog de volgende strategische thema's:

- *Effectieve uitvoering:* BSG verzorgt de (administratieve) uitvoering van de pensioenregeling en het beheer van het pensioenfonds om niet. Externe kosten komen voor rekening van BSG. Indien de financiële last van BSG wordt vertaald in kosten per deelnemer, dan leidt dit tot een hoog bedrag. Onzeker is of BSG de financiële last van het hebben van een eigen pensioenfonds ook op langere termijn kan en wil dragen. Het bestuur geeft daarom hoge prioriteit aan het beheersen en, waar mogelijk reduceren, van uitvoeringskosten.

- *Nieuwe pensioenregeling en financieringsopzet:* De thans bestaande financiering, met een overschotten- en tekortenregeling, drukt bij een lage dekkingsgraad fors op de balans van de werkgever. Dit heeft gevolgen voor de financiële positie van de onderneming en raakt daarmee ook de belangen van de aandeelhouders van BSG. De verwachting is dat sociale partners een andere regeling willen afspreken op de kortst mogelijke termijn.

- *Waarborgen continuïteit governance:* BSG is een onderneming van relatief bescheiden omvang. Hoewel bij de onderneming professionals in pensioen- en vermogensbeheer werkzaam zijn, is de capaciteit beperkt, gegeven de geschiktheids- en tijdsbestedingseisen. Hierdoor bestaat een risico voor de continuïteit van de bestuurlijke organisatie. Vooralsnog zijn belanghebbende partijen er nog steeds in geslaagd te voorzien in een geschikte bezetting van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Verder vragen de capaciteitsbeperkingen om een zo efficiënt mogelijke werkwijze van het pensioenfonds, binnen de wettelijke kaders en voorschriften. Opvolgingsplanning en indien de periode van voortbestaan van het fonds langer duurt, ook heroverweging van de governance zijn concrete aandachtspunten voor het komende jaar.

1.3 Doelgroep jaarverslag

Met dit jaarverslag informeert het pensioenfonds de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en hun nabestaanden, Blue Sky Group, de interne en externe toezichthouders en andere belanghebbenden van het pensioenfonds over het gevoerde beleid en de financiële

resultaten. Dit verslag betreft de formele, wettelijk vereiste verantwoording. Het pensioenfonds informeert deelnemers en pensioengerechtigden ook via andere communicatiemiddelen over het gevoerde beleid en gerealiseerde resultaten.

1.4 Pensioenregelingen

Het pensioenfonds voert een voorwaardelijk geïndexeerde pensioenregeling uit over een pensioengevend loon van maximaal EUR 110.111 (niveau 2020).

De pensioenregeling is een uitkeringsovereenkomst. De deelnemers bouwen ouderdomspensioen en partnerpensioen op. Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen bedraagt 1,875% bij een normpensioenleeftijd die vanaf 1 januari 2018 op 68 jaar is gesteld. Vanwege de jaarlijkse toets op kostendekkendheid is het opbouwpercentage van het ouderdomspensioen in 2021 verlaagd naar 1,39%.

Het partnerpensioen op opbouwbasis is 70% van de pensioenopbouw van het ouderdomspensioen. Doordat de in het verleden opgebouwde aanspraken op ouderdomspensioen zijn omgezet naar de nieuwe normpensioenleeftijd, kan het partnerpensioen lager uitkomen dan 70% van het opgebouwde, respectievelijk bereikbare ouderdomspensioen. Daarnaast is er een facultatief partnerpensioen over toekomstige diensttijd, dat op risicobasis is verzekerd. Dit bedraagt 70% van de toekomstige opbouw van het ouderdomspensioen. De deelnemer kan afzien van deze risicoverzekering.

Verder voorziet de pensioenregeling in een:
- wezenpensioen;
- arbeidsongeschiktheidspensioen en premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.

De deelnemersbijdrage inclusief herstelpremie bedroeg in 2020 6,3% van de bijdragegrondslag.

1.5 Risicohouding

Op grond van het financiële toetsingskader (FTK) moet ieder pensioenfonds zijn risicohouding bepalen en vastleggen. Deze geeft aan in hoeverre het pensioenfonds en zijn belanghebbenden risico's willen lopen bij de pensioenuitvoering.

Het bestuur van het pensioenfonds heeft zijn risicohouding bepaald na afstemming met de arbeidsvoorwaardelijke partijen en het horen van het verantwoordingsorgaan. Allereerst gaat het om de kwalitatieve risicohouding. De belanghebbenden van het fonds delen de langetermijndoelstelling van het pensioenfonds. Voor de kortere termijn hebben de premiebetalers (werkgever en werknemers) voorkeur voor een stabiele (te betalen) pensioenpremie, passend bij de pensioenambitie. De deelnemers (actieven, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en overige aanspraakgerechtigden) willen graag een waardevast pensioen. Ze willen het korten op nominale rechten of pensioenopbouw zo veel mogelijk voorkomen. Onverhoopt gemiste opbouw of indexatie moet het pensioenfonds volgens de deelnemers zo veel mogelijk inhalen. Daarbij moet het pensioenfonds gemiste indexatie in de uitkeringssfeer zonder terugwerkende kracht herstellen.

Daarnaast is er een kwantitatieve risicohouding. Deze baseert het fonds voor de korte termijn op de hoogte van het wettelijk vereist eigen vermogen. Per 1 januari 2020 was deze 21,5% van de pensioenverplichtingen.

Voor de lange termijn hangt de kwantitatieve risicohouding samen met de door het bestuur vastgestelde ondergrenzen van de haalbaarheidstoets. Deze ondergrenzen en de realisatie in de haalbaarheidstoets die in 2020 bij DNB is ingediend zijn als volgt:

	Ondergrens	**Haalbaarheidstoets**
Mediaan scenario: pensioenresultaat	92%	94,8%
Relatieve maximale afwijking verwacht pensioenresultaat in een slechtweerscenario	35%	25,0%

De resultaten van de haalbaarheidstoets in 2020 blijven daarmee binnen de vastgestelde grenzen. Vanwege de onzekerheid over de toekomstige uitkomst van de haalbaarheidstoets vormt een onverhoopte toekomstige overschrijding van deze grenzen geen aanleiding tot automatische aanpassing van beleid. Wel is het aanleiding voor herijking van het gevoerde beleid en dialoog daarover met de arbeidsvoorwaardelijke partijen en het verantwoordingsorgaan.

2 Externe ontwikkelingen

2.1 Financiële markten in 2020

De corona-uitbraak heeft een stevige stempel gedrukt op de stemming van de financiële markten in 2020. Andere factoren waren onder andere de Amerikaanse verkiezingen en de Brexit. De figuur hieronder geeft een overzicht van het rendement op de brede aandelenindex en langlopende staatsobligaties in 2020.

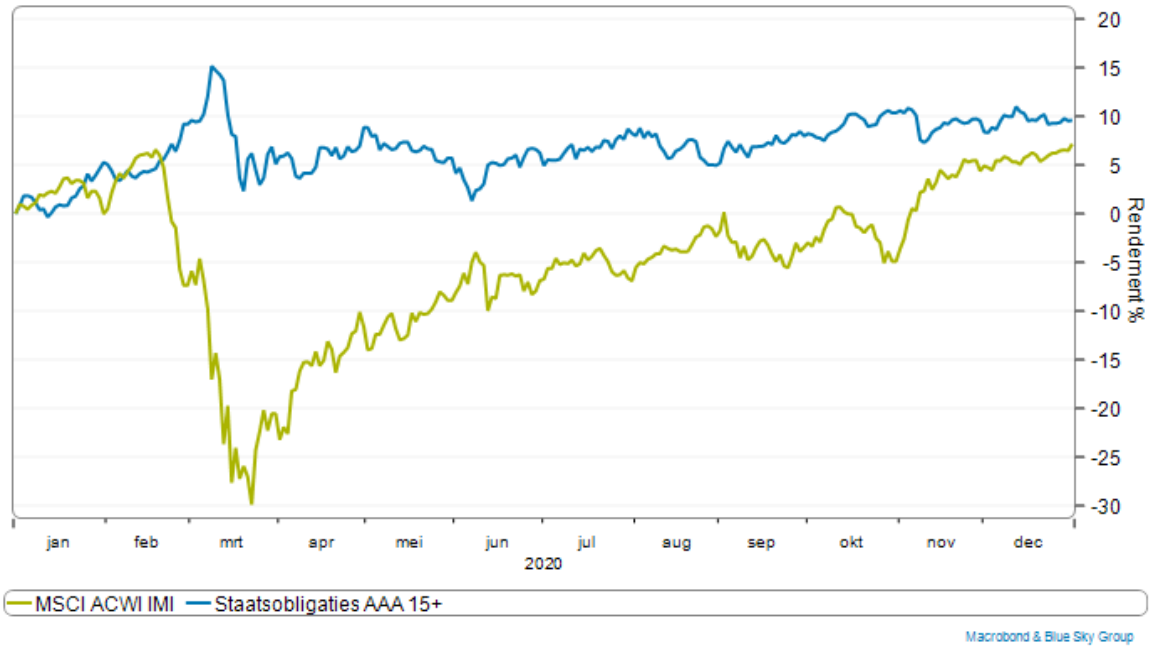

Figuur: Verloop van de MSCI ACWI IMI Index (groen) en staatsobligaties AAA 15+ (lichtblauw) in euro's

Een belangrijke vraag was hoe de economie zou herstellen van de coronacrisis. De Verenigde Staten (VS) en Azië (vooral China) lieten een V-vormig, snel herstel zien. Het economisch herstel in Europa volgde een trager, meer U-vormig patroon met een beperkte terugval door de nieuwe golven van coronabesmettingen in het najaar.

Daarbij was er een tweedeling tussen winnaars en verliezers van de corona-uitbraak, in lijn met het zogenaamde K-vormige scenario. Arme landen en armere delen van de bevolking worden harder door corona geraakt dan de meer welvarende landen en mensen. Het verschil tussen arm en rijk is door corona en de beleidsmaatregelen verder toegenomen. Binnen aandelen was ook een duidelijke tweedeling zichtbaar tussen sectoren die van de door corona versterkte trends profiteerden en sectoren die enorme tegenslagen moesten incasseren. De tweedeling tussen waarde- en groeiaandelen was al aanzienlijk, maar is in 2020 sterk opgelopen. Pas na aankondiging van het coronavaccin in november veerden de zwaarst getroffen sectoren op.

Twee thema's die in het bijzonder zijn versterkt door de coronacrisis zijn digitalisering en duurzaamheid. Door het noodgedwongen thuiswerken en virtueel vergaderen is de vraag naar digitale infrastructuur en diensten sterk toegenomen. Technologiebedrijven spelen hierbij een centrale rol. Tegelijkertijd is ook de roep om regulering van de technologiesector toegenomen.

Daarnaast is de aandacht voor duurzaamheid verder toegenomen en komt er steeds meer druk op overheden en bedrijven om concrete maatregelen te nemen tegen de klimaatverandering.

De nominale rente is sinds de uitbraak van de coronacrisis op een laag niveau blijven staan. De ontwikkeling kan het beste worden beschreven als een L-vorm. Beleidsmakers hebben sterk gereageerd op de economische noodsituatie. Het Amerikaanse stelsel van centrale banken (Fed) heeft de beleidsrente in maart in twee stappen met 150 basispunten verlaagd naar 0%. In de eurozone stond de beleidsrente al op -0,5% voordat de coronapandemie uitbrak en was er geen ruimte voor verdere verlaging. Wel werden de opkoopprogramma's van staats- en bedrijfsobligaties van zowel de Amerikaanse als de Europese centrale bank sterk uitgebreid om ook de langere rente zo laag mogelijk te houden. Verder heeft de Fed het beleidskader voor de inflatiedoelstelling bijgesteld, waardoor het monetaire beleid in de komende jaren ruim blijft, zelfs als de inflatie aantrekt. Nu de schulden zo sterk zijn opgelopen als gevolg van alle steunmaatregelen, zullen beleidsmakers er alles aan doen om een laag niveau van de rente te handhaven en de schulden betaalbaar te houden.

2.2 Wetgeving en overheidsbeleid

Nieuw pensioenstelsel

Pensioenakkoord

In juni 2019 werd het Pensioenakkoord gepresenteerd. De uitwerking daarvan heeft geleid tot een voorstel voor het nieuwe pensioencontract. De Hoofdlijnennotitie verscheen op 22 juni 2020 en is zowel een uitwerking als een aanpassing van het eerdere Pensioenakkoord.

Hoofdlijnen

Nieuw pensioencontract

De leeftijdsonafhankelijke premie wordt het nieuwe uitgangspunt; de doorsneepremie wordt hiermee afgeschaft. Het nieuwe pensioencontract is een premieovereenkomst met solidariteitselementen. Sociale partners spreken een pensioendoelstelling (de ambitie) af, leggen deze vast en spreken de premie af die naar verwachting nodig is om die doelstelling te realiseren. De deelnemers krijgen een premie toegezegd.

In de opbouwfase wordt de premie toegevoegd aan een voor de uitkering gereserveerd vermogen. In de uitkeringsfase wordt steeds een stukje uit het vermogen onttrokken op basis van een projectierendement. Het vermogen wordt collectief belegd. Pensioenfondsen en sociale partners bepalen samen hoe deelnemersgroepen worden beschermd tegen renterisico en hoe rendementen worden toebedeeld. Er wordt verplicht een collectieve solidariteitsreserve gevormd. Dit is een collectief vermogen dat wordt gevuld uit premies en/of overrendement. De reserve moet een bijdrage leveren aan de intergenerationele risicodeling en de stabiliteit.

Verbeterde premieregeling

Daarnaast kunnen sociale partners kiezen voor de verbeterde premieregeling. De opbouwfase en uitkeringsfase blijven gescheiden, en optioneel kan een solidariteitsreserve worden aangehouden (vooralsnog geldt dit niet voor ondernemingspensioenfondsen). De deelnemer bouwt een individueel pensioenvermogen op. De solidariteitsreserve kan bijdragen aan het delen van langlevenrisico's.

De transitie naar het nieuwe stelsel

Het wetgevingsproces is inmiddels van start gegaan. De transitie moet plaatsvinden tussen de beoogde afronding van het wetgevingsproces op 1 januari 2022 en de uiterste datum van 1 januari 2026. De eerstvolgende stap is dat sociale partners uiterlijk 1 juli 2023 een voorgenomen besluit nemen welke regeling zij kiezen, hoe zij omgaan met compensatie en met invaren van opgebouwde rechten. Dit besluit wordt 1 januari 2024 definitief, waarna implementatie- en communicatieplannen worden opgesteld. 1 januari 2026 is het uiterste transitiemoment.
In mei 2021 heeft minister Koolmees in een brief aan de Tweede Kamer aangekondigd dat het wetgevingstraject over het Pensioenakkoord met maximaal een jaar opschuift. Hierdoor gaat de wet uiterlijk 1 januari 2023 in. Sociale partners en fondsen hebben de mogelijkheid om de invoering van de nieuwe pensioenregeling ook een jaar uit te stellen naar 1 januari 2027.

Transitieplan

De werkgever moet een transitieplan opstellen en neemt hierin alle overwegingen en berekeningen op die ten grondslag liggen aan de afspraken die hij met sociale partners heeft gemaakt. Ook staat er in hoe wordt omgegaan met betrekking tot de reeds opgebouwde aanspraken. Op grond van de conceptwet wordt een transitiepad voorgeschreven waarin bestaande rechten in beginsel worden omgezet naar het nieuwe contract (“invaren”).

Implementatie- en communicatieplan

De pensioenuitvoerder moet een implementatieplan opstellen. Hierin is vastgelegd hoe de uitvoering wordt voorbereid en hoe de transitie wordt uitgevoerd. Daarnaast dient de pensioenuitvoerder een communicatieplan op te stellen waarin minimaal is opgenomen dat de deelnemers persoonlijk inzicht krijgen in de hoogte van hun pensioen dat zij vóór en na de overstap mogen verwachten.

Financiële compensatie

Als er sprake is van achteruitgang voor een deelnemer of een groep deelnemers, moet daarvoor een adequate compensatie worden aangeboden. Het begrip “adequaat” is echter niet uitgewerkt. Sociale partners zullen dit moeten invullen.

Tijdelijke maatregelen om pensioenverlagingen te voorkomen

In november 2019 heeft de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid tijdelijke maatregelen voorgesteld om pensioenverlagingen in 2020 zo veel mogelijk te voorkomen. Deze tijdelijke maatregelen gelden in 2021 nog steeds. Pensioenfondsen die op 31 december 2020 een dekkingsgraad van minimaal 90% hebben, hoeven in 2021 nog niet te korten op pensioenen. Voor het pensioenfonds hadden de tijdelijke maatregelen, gelet op de financiële positie van het pensioenfonds op dat moment, geen relevantie. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds lag eind 2019 op 99,3% en eind 2020 op 90,4%.

Daarnaast geeft de minister de pensioenfondsen langer de tijd (van 10 naar 12 jaar) om aan de vermogenseisen te voldoen.

Temporisering verhoging AOW-leeftijd

De Wet temporisering AOW-leeftijd is op 1 januari 2020 in werking getreden. De AOW-leeftijd gaat vanaf 2020 minder snel stijgen dan nu het geval is en komt in 2024 uit op 67 jaar. Vanaf 2025 is de stijging van de AOW-leeftijd gekoppeld aan de stijging van de levensverwachting. Voor elk jaar extra levensverwachting stijgt de AOW-leeftijd met acht maanden. Op grond daarvan is nu al bekend dat de AOW-leeftijd in 2025 en 2026 ongewijzigd op 67 jaar gehandhaafd blijft. Op grond van de Wet op de loonbelasting 1964 blijft de pensioenrichtleeftijd in 2021 op 68 jaar.

Wetsvoorstel “Bedrag ineens, Regeling Vervroegde Uittreding (RVU) en verlofsparen”

De Eerste Kamer heeft op 12 januari 2021 met dit wetsvoorstel ingestemd. Onderdeel hiervan is de mogelijkheid van een uitkering van een bedrag ineens bij pensioeningang. Dit onderdeel zal, met het oog op de te complex geachte uitvoering, pas op 1 januari 2023 in werking treden. Werkgevers krijgen vanaf 1 januari 2021 tijdelijk, tot en met 31 december 2025, de mogelijkheid om fiscaal aantrekkelijke regelingen (RVU) te treffen voor werknemers die vervroegd met pensioen willen gaan. Per 1 januari 2021 is de mogelijkheid van verlofsparen wettelijk uitgebreid van 50 naar 100 volle weken.

Nabestaandenpensioen

Nagenoeg gelijktijdig met het verschijnen van de Hoofdlijnennotitie heeft de Stichting van de Arbeid (STAR) een advies uitgebracht over het nabestaandenpensioen. Het nabestaandenpensioen zal eenvoudiger en uniformer worden. In het kader van het pensioenakkoord is afgesproken dat het advies van de STAR voor de nieuwe opzet van het nabestaandenpensioen wordt gevolgd.

Pensioenverdeling bij scheiding

In september 2019 is het wetsvoorstel Pensioenverdeling bij scheiding 2021 ingediend bij de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel wijkt fundamenteel af van de huidige situatie. In de nieuwe situatie krijgt de ex-partner automatisch een eigen aanspraak op een deel van het ouderdomspensioen van de deelnemer (conversie), tenzij betrokkenen andere afspraken maken. Het wetsvoorstel bevat ook nieuwe regels voor de verdeling van het partnerpensioen. De beoogde inwerkingtredingsdatum van de wet is 1 januari 2022.

Evaluatie Wet Pensioencommunicatie

De minister van Sociale Zaken wil dat pensioenuitvoerders effectiever worden in de manier waarop zij verplichte informatie aan hun deelnemers geven. Uit de evaluatie van de Wet Pensioencommunicatie bleek onder andere dat de vaste modellen voor het Pensioen 1-2-3 en het UPO nauwelijks toegevoegde waarde hebben. Daarom wil de minister ze afschaffen. Voor het UPO mogen uitvoerders een vrije vorm gebruiken die past bij de behoeften van de doelgroep. De minister bespreekt deze beleidsvoornemens nog met partijen uit de pensioensector.

Wet bestuur en toezicht rechtspersonen

Met deze wet beoogt de wetgever het bestuur en toezicht bij verenigingen, coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen en stichtingen te verduidelijken. Verder schrijft de wet een statutaire belet- en ontstentenisregeling voor bestuurders en commissarissen voor. De inwerkingtreding van de wet is uitgesteld naar 1 juli 2021. Bij de eerstkomende wijzigingen van de statuten na 1 juli 2021 dient ook, voor zover de statuten die nog niet kennen, een belet- en ontstentenisregeling voor bestuurders en commissarissen te worden opgenomen.

2.3 Toezicht in 2020

Extern toezicht

Pensioenfondsen staan onder toezicht van verschillende toezichthoudende instanties. In de praktijk heeft het pensioenfonds vooral te maken met De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM). Andere toezichthouders zijn de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) en de

Autoriteit Consument en Markt (ACM). Dit toezicht richt zich op de bescherming van belanghebbenden. DNB ziet vooral toe op de financiële positie van pensioenfondsen en houdt toezicht op de naleving van wetgeving. De AFM houdt vooral toezicht op de communicatie met belanghebbenden. Het toezicht vindt plaats via periodieke rapportages, gerichte onderzoeken en periodieke contacten. Als een pensioenfonds zich niet aan de regels houdt, kunnen de toezichthoudende instanties sancties treffen.

In het eerste kwartaal van 2020 overlegde het pensioenfonds met DNB over de inrichting van de sleutelfuncties bij het pensioenfonds en de coronacrisis. Daarnaast heeft het bestuur gedurende het jaar opvolging gegeven aan de aanbevelingen die volgde uit het on-site beleggingsonderzoek dat DNB in 2019 heeft uitgevoerd. Tot slot zijn er meerdere contactmomenten met de toezichthouder geweest waarbij het pensioenfonds vragen van DNB heeft beantwoord met betrekking tot door het pensioenfonds ingediende rapportages.

DNB heeft in het tweede kwartaal van 2020 aangegeven geen opmerkingen te hebben over de inrichting van de sleutelfuncties bij het pensioenfonds. Als gevolg hiervan kon het pensioenfonds de toetsing bij DNB van de kandidaten sleutelfunctiehouder risicobeheer en interne audit in gang zetten. Na een positief besluit door DNB in augustus 2020 respectievelijk januari 2021 kon het bestuur de sleutelfunctiehouders interne audit en risicobeheer benoemen en was het pensioenfonds met deze benoemingen IORP II-compliant.

In juni 2020 overlegde het fonds de beantwoording van de vragenlijst met betrekking tot de sectorbrede uitvraag van DNB naar de niet-financiële risico's. Het ging daarbij onder meer om integriteits-, operationele- en IT-risico's, de invloed van het bedrijfsmodel, de governance en het gedrag en cultuur op het risicoprofiel van pensioenfondsen.

Daarnaast heeft het bestuur zowel in bilaterale gesprekken tussen de voorzitter en DNB gedurende het boekjaar als in het periodiek overleg op 27 oktober 2020 de toezichthouder geïnformeerd over de ontwikkelingen en voortgang in het dossier 'toekomst fonds'.

Sinds 2018 vraagt de AFM bij een deel van de pensioenuitvoerders jaarlijks een rapportage op naar de kapitaal- en premieovereenkomsten die zij uitvoeren. In 2020 is de rapportage naar alle pensioenuitvoerders gegaan, zo ook het Pensioenfonds Blue Sky Group. De uitkomsten van het onderzoek worden in een generieke rapportage gepubliceerd. De AFM gebruikt de inzichten uit deze rapportage om het pensioenlandschap in kaart te brengen, maar ook om haar toezichtsactiviteiten te prioriteren.

Intern toezicht

Naast het externe toezicht kent het pensioenfonds intern toezicht door een visitatiecommissie. Deze commissie onderzoekt jaarlijks de algemene gang van zaken, het beleid en de processen van het pensioenfonds. Ze heeft daarbij bijzondere aandacht voor de beheersing van risico's en de evenwichtige afweging van besluiten. De visitatie over 2020 vond plaats in de eerste helft van 2021. De bevindingen en aanbevelingen van de visitatiecommissie staan in dit jaarverslag.

3 Interne ontwikkelingen

3.1 Financiële positie pensioenfonds

Financiële resultaten

Vermogensontwikkeling

Het pensioenfonds behaalde in 2020 een totaalrendement van 10,2%[2]. Ondanks de positieve bijdrage van het beleggingsrendement is de nominale dekkingsgraad gedaald van 99,7% aan het begin naar 95,5% aan het einde van 2020.

De gedaalde rente had een negatief effect op de dekkingsgraad, omdat hierdoor de waarde van de verplichtingen toenam. In het algemeen geldt: hoe lager de rente, hoe hoger (omgerekend) de boekwaarde van de verplichtingen. De toename in waarde van de verplichtingen als gevolg van een daling van de rente is een risico voor het pensioenfonds. De figuur hieronder laat zien hoe de twintigjaars swaprente[3] zich in 2020 ontwikkelde.

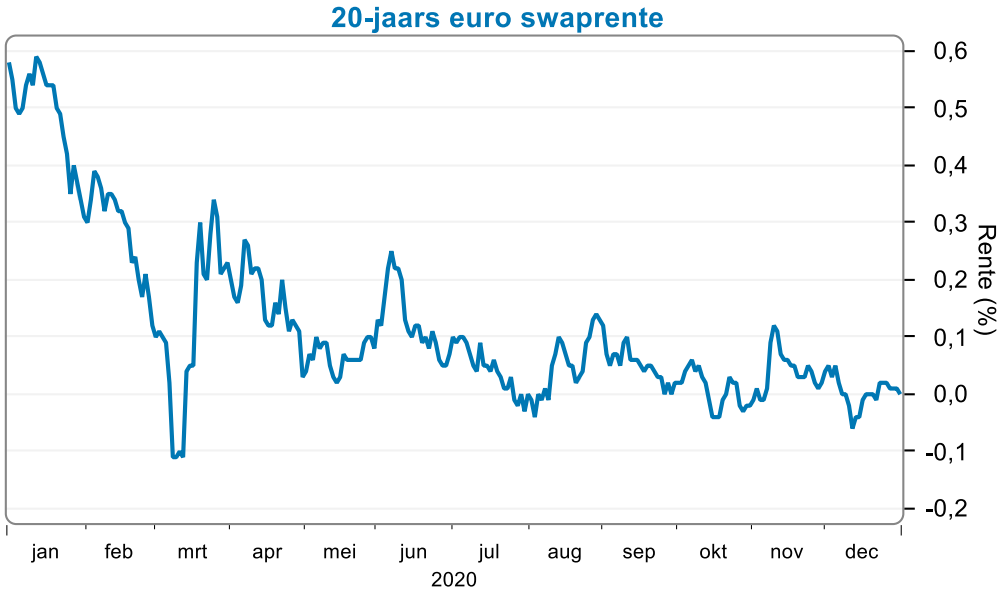

Figuur: renteontwikkeling over 2020

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de maandelijkse nominale dekkingsgraden van de afgelopen twaalf maanden. Pensioenfondsen baseren hun beleid op deze dekkingsgraad. Op 1 januari 2020 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 99,3%. Eind 2020 was de beleidsdekkingsgraad gedaald tot 90,4%. De hoofdoorzaak van deze daling van de beleidsdekkingsgraad was de gedaalde rente.

[2] Het genoemde rendement is het nettorendement na aftrek van beheer- en transactiekosten, zie hoofdstuk 6 Kosten
[3] Als benadering voor de gemiddelde rente die wordt gebruikt voor berekening van de verplichtingen.

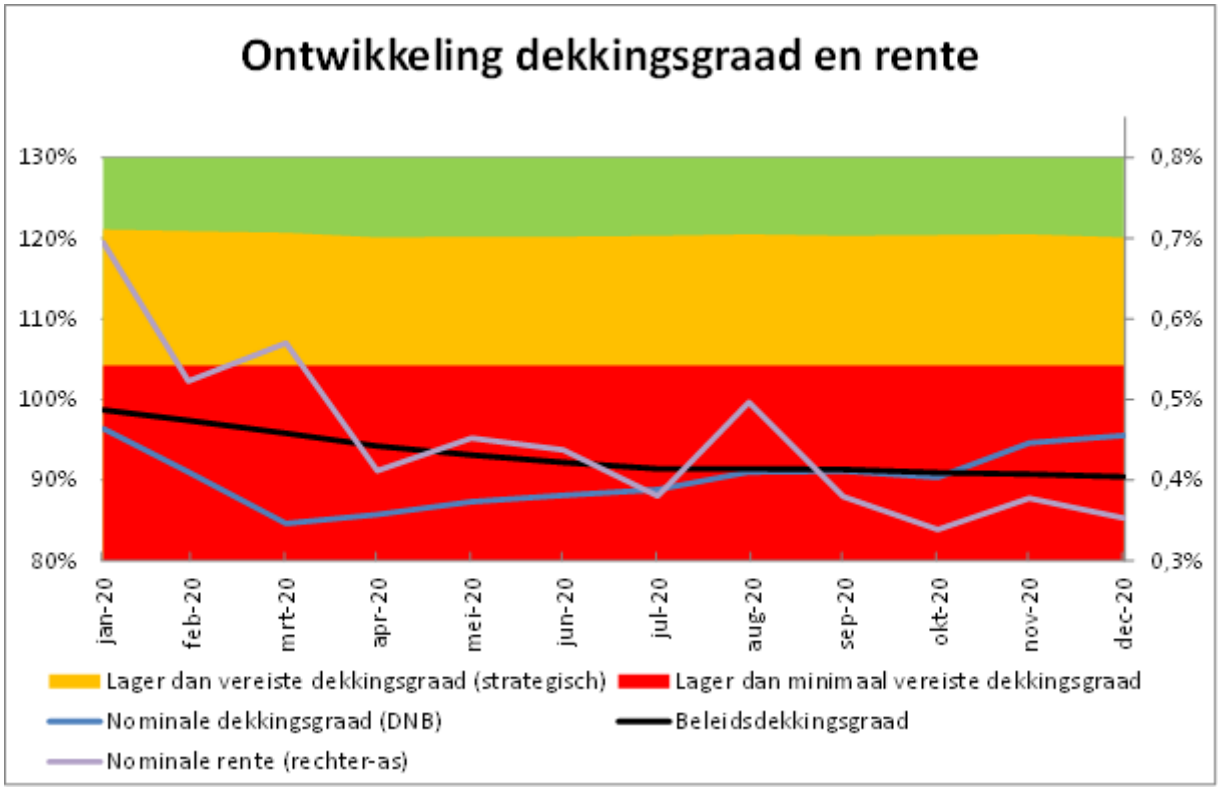

Gezien de wettelijk vereiste dekkingsgraad (pensioenverplichtingen vermeerderd met vereiste reserves) voor het pensioenfonds van 121,5% had het fonds begin 2020 een reservetekort. Daarom had het pensioenfonds eerder een herstelplan opgesteld. Met zo'n herstelplan geeft het pensioenfonds aan op welke wijze het fonds het reservetekort binnen de wettelijke gestelde termijn opheft.

Het pensioenfonds diende voor 1 april 2020 een geactualiseerd herstelplan in bij DNB die het kort daarna goedkeurde. Het plan voorziet in een herstel binnen de wettelijke termijn van tien jaar.

Het gehele jaar lag de beleidsdekkingsgraad onder de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,2%. Hierdoor is er het gehele jaar sprake geweest van een dekkingstekort.

Indexatie

Het fonds streeft ernaar om ieder jaar de pensioenaanspraken van de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden te verhogen met het CBS-prijsindexcijfer. Deze bedroeg 1,1%, waarvan op basis van de indexatieregels van het fonds 0% kon worden toegekend. Per 1 januari 2021 heeft het pensioenfonds de pensioenaanspraken daarom niet verhoogd. Jaarlijks probeert het fonds de opgebouwde aanspraken van deelnemers te verhogen op basis van de loonsverhoging volgens de arbeidsvoorwaardenregeling (avr) voor BSG. Deze bedroeg 1,5%. Op basis van de indexatieregels van het fonds kon 0% worden toegekend en zijn de opgebouwde aanspraken per 1 januari 2021 daarom niet verhoogd.

Haalbaarheidstoets

In 2020 voerde het pensioenfonds de jaarlijkse haalbaarheidstoets uit. Deze toets is een instrument voor het bestuur en sociale partners om te beoordelen hoe de gemaakte beleidskeuzes en gekozen ondergrenzen zich verhouden tot de geformuleerde pensioenambitie. Het pensioenfonds is wettelijk

verplicht de haalbaarheidstoets periodiek uit te voeren. Met de haalbaarheidstoets toonde het fonds aan dat het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau in voldoende mate aansloot bij de door het bestuur in overleg met betrokken partijen gestelde ambitie en risicohouding (zie paragraaf 1.5). Bij de haalbaarheidstoets per 1 januari 2020 overschreed het fonds de ondergrenzen (voor het pensioenresultaat op fondsniveau) niet.

3.2 Pensioenregeling en uitvoering

Pensioenreglement

Naar aanleiding van een besluit van het bestuur is in het pensioenreglement aan het kortingsartikel van verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten (artikel 30 lid 3) toegevoegd dat het bestuur de hier bedoelde vermindering onder bepaalde voorwaarden ongedaan kan maken. Het ongedaan maken van de vermindering heeft daarbij voorrang boven het verlenen van extra indexaties (als bedoeld op grond van artikel 22 lid 3).

Het pensioenfonds heeft op 7 december 2020, op grond van artikel 30 lid 5 van het pensioenreglement (waarin de verhouding tussen de basispremie en de kostendekkende premie wordt bezien en de toereikendheid van de basispremie voor de toekomstige pensioenopbouw), besloten tot een verlaging voor 2021 van de jaarlijkse pensioenopbouw van 1,875% naar 1,39%.

Sociale partners hebben eind december 2020 in het kader van de avr van BSG besloten om de deelnemersbijdrage in de premie te verhogen van 4,3% naar 5,2% van de bijdragegrondslag. Daarbij is ook de ‘range’ waarbinnen de deelnemersbijdrage kan variëren, verhoogd van minimaal 2,3% en maximaal 6,2% naar minimaal 3,2% en maximaal 7,2% van de bijdragegrondslag, met dien verstande dat de deelnemersbijdrage jaarlijks maximaal 2%-punt kan wijzigen. Het pensioenreglement is hierop aangepast met ingang van 1 januari 2021. Ook is de uitvoeringsovereenkomst in dat verband aangepast.

Verder had het bestuur al eerder in 2020 ingestemd met een aanpassing van de uitvoeringsovereenkomst met betrekking tot de maximering van de som van de af te dragen premies voor 2021 op 30% (en voor de jaren daarna 40%) en is voor de lagere premie in 2021 ook een afbouwschema afgesproken gegeven de toekomst van het pensioenfonds.

Geschillen en klachten

De geschillen- en klachtenregeling van het pensioenfonds bestaat uit regels voor het indienen van geschillen of klachten door belanghebbenden en de behandeling hiervan door het pensioenfonds.

In eerste instantie behandelt de uitvoeringsorganisatie een geschil of klacht, waarna beroep bij het bestuur openstaat. Een belanghebbende die het niet eens is met het oordeel van het bestuur over de toepassing van de statuten of het pensioenreglement, kan zich wenden tot de Ombudsman Pensioenen. Daarnaast is een gang naar de rechter mogelijk.

In 2020 is er 1 klacht aan het bestuur voorgelegd. Het ging hierbij om de toepassing van de hardheidsclausule. Dit verzoek is afgewezen, omdat het bestuur daar – alles overwegende – op grond van de situatie van de betreffende deelnemer geen aanleiding toe zag.

4 Beleid

4.1 Ontwikkelingen beleggingsbeleid

Algemeen

Het pensioenfonds belegt vermogen om zijn doelstellingen op lange termijn te kunnen halen. Met beleggingsrendementen kan het fonds de pensioenafspraken nakomen en de premies betaalbaar houden. Wanneer de dekkingsgraad het toestaat, kunnen pensioenen worden geïndexeerd.

Jaarlijks maakt het pensioenfonds een beleggingsplan. Daarbij kijkt het naar de risicohouding van het fonds, de economische omstandigheden en de wettelijke kaders waarbinnen het moet opereren.

Het pensioenfonds spreidt de beleggingen over drie hoofdbeleggingscategorieën: aandelen, vastrentende waarden en vastgoed. De verdeling daarvan in 2020 is te zien in onderstaand figuur. Deze categorieën zijn vervolgens weer onderverdeeld in regio's, beleggingsstijlen en subcategorieën. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om Amerikaanse en Europese aandelen en staats- en bedrijfsobligaties. Bij het beleggingsbeleid houdt het pensioenfonds rekening met onder andere het valutarisico, het renterisico en het vastgoed- en aandelenrisico (zie hoofdstuk 7 Risicomanagement).

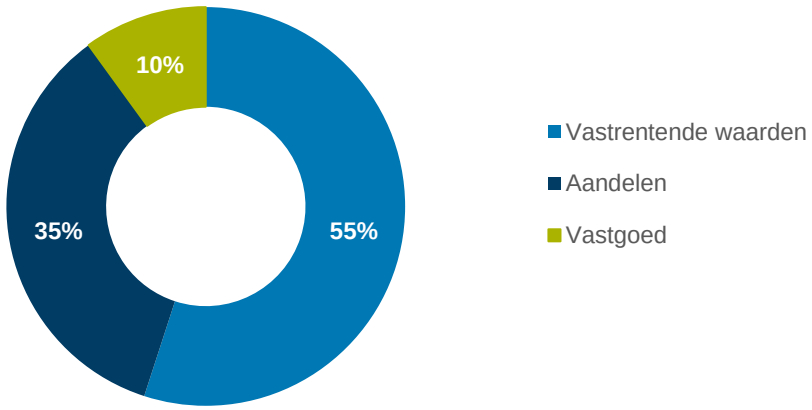

Figuur: strategische mix hoofdcategorieën 2020

Strategisch beleid: beleggingsbeginselen

Voor zijn beleggingen hanteert het pensioenfonds de volgende beleggingsbeginselen (investment beliefs):

1. Voor het realiseren van de doelstelling van het pensioenfonds is het nemen van beleggingsrisico's noodzakelijk.
2. De verplichtingenstructuur is leidend voor het strategische beleggingsbeleid, waarin de afweging van risico en rendement expliciet wordt vastgelegd.
3. Diversificatie van beleggingen over beleggingscategorieën en over regio's/stijlen binnen beleggingscategorieën is een belangrijke maatregel voor risicobeheersing.
4. Het vermogensbeheer wordt in beginsel door middel van een passieve beleggingsstijl ingericht. Het fonds kiest in specifieke gevallen voor actief beheer, mits de toegevoegde waarde na kosten dit rechtvaardigt.

5. Elke beleggingsbeslissing dient te passen binnen het vastgestelde integrale risicomanagementbeleid van het fonds, zowel op de korte als op de lange termijn.
6. Het pensioenfonds is zich bewust van zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het geeft hieraan gehoor door onder andere duurzaamheid te integreren in het beleggingsbeleid.
7. Het beleggingsbeleid moet passen bij de ambitie en het kennis- en opleidingsniveau van pensioenfonds en bestuur.
8. Het pensioenfonds besteedt bewust een deel van de uitvoering van het vermogensbeheer uit. Het doet dit slechts indien en voor zover er een duidelijke alignment of interest is.
9. Het pensioenfonds is kostenbewust.

Beleggingsrendementen 2020

Het pensioenfonds behaalde in 2020 een totaalrendement van 10,2%[4]. Dit was inclusief het resultaat op derivaten ter afdekking van risico's. De sterke performance van technologiebedrijven, in combinatie met de steunmaatregelen die de centrale banken en overheden troffen in reactie op de uitbraak van de coronacrisis, zorgden uiteindelijk voor een positief aandelenjaar (zie paragraaf 2.1). Ontwikkelingen zoals thuiswerken en online winkelen versnelden door de coronacrisis en hadden een negatieve impact op vastgoed, waardoor deze categorie met 3,1% daalde. De gedaalde rente droeg bij aan een positief rendement van 6,0% op vastrentende waarden.

Onderstaand tabel geeft een overzicht van de rendementen.

	Pensioenfonds	Benchmark
Vastrentende waarden	6,00%	6,20%
Aandelen	10,10%	9,60%
Vastgoed	-3,10%	-3,10%
Totaal	10,20%	10,80%

Tabel: totaalrendement 2020 in % (afgerond)

In 2020 presteerde het pensioenfonds bij de beleggingen in vastrentende waarden iets minder goed dan de benchmark. Aandelen deden het juist iets beter dan de benchmark.

Het rendement van de beleggingen is een nettorendement, na aftrek van kosten. Om een hoger nettorendement te behalen dan de benchmark moet de externe vermogensbeheerder dus in eerste instantie altijd de kosten goed maken. Doordat het ESG-uitsluitingenbeleid in de wereldwijde passieve aandelenpool gunstig uitpakte, was het aandelenrendement over het jaar hoger dan de benchmark. Binnen vastgoed komt dit selectie-effect van Europees vastgoed. Het negatieve relatieve rendement binnen vastrentende waarden komt vooral van EMD hard currency.

[4] Het genoemde rendement is het nettorendement na aftrek van beheer- en transactiekosten, zie hoofdstuk 6 Kosten

De tabel hieronder geeft de waarde en de feitelijke verdeling van de beleggingen weer per categorie.

	EUR	Percentage
Vastrentende waarden	46.825	49,44%
Aandelen	34.187	36,09%
Vastgoed	8.536	9,01%
Nominale renteswaps	2.586	2,73%
Overig	2.577	2,73%
Totaal	94.711	100,00%

Tabel: beleggingsportefeuille naar categorieën 2020 (bedragen in duizenden euro's)

Beleggingsonderwerpen in 2020

Het pensioenfonds heeft in 2020 diverse beleggingsonderwerpen behandeld. Ook hebben er diverse wijzigingen in de portefeuille plaatsgevonden. Zo heeft het pensioenfonds in 2020:

- de gevolgen van de coronacrisis voor het beleggingsbeleid in kaart gebracht.
- de beleidskaders en het beleggingsbeleid centraal vastgelegd.
- het ESG-beleid verder uitgewerkt.
- de vastrentendewaardenportefeuille omgezet naar de samenstelling waartoe het pensioenfonds in 2019 besloten had.
- een allocatiestudie vastgoed uitgevoerd.

Hieronder lichten we een aantal besproken onderwerpen nader uit.

Monitoring en passendheid beleggingsbeleid gedurende coronacrisis

De uitbraak van het coronavirus drukte in 2020 niet alleen een stempel op markten en de economie, maar ook op het pensioenfonds zelf. Het pensioenfonds heeft vanaf februari 2020 nadrukkelijk aandacht besteed aan de risico's van de ontwikkelingen rond het coronavirus. Het pensioenfonds heeft op dagbasis en later in het jaar met een iets lagere frequentie, de situatie vanuit risicoperspectief gevolgd.

Vlak na het uitbreken van de coronacrisis hebben de marktontwikkelingen geleid tot een tussentijdse herbalancering van de beleggingsportefeuille in april. Hierbij zijn zakelijke waarden aangekocht en vastrentende waarden verkocht. Ook is een einde gemaakt aan het TAA-beleid en zijn de TAA-posities geneutraliseerd. Het pensioenfonds heeft gedurende het jaar vastgesteld dat het bestaande strategisch beleggingsbeleid passend was, en ging er vanuit dat de impact van de ontwikkelingen rond het coronavirus op de economische ontwikkeling op lange termijn beperkt zou zijn. Daarom hield het vast aan het strategisch beleid. Wel hield het pensioenfonds de ontwikkelingen op korte termijn nauwlettend in de gaten. Ook is ingezoomd op de sectoren in de beleggingsportefeuille die profiteren dan wel nadeel hebben van de coronacrisis. Bij beleidsontwikkeling heeft ook het perspectief van de zich ontwikkelende pandemie een plaats gekregen in de analyses.

Beleidskaders vastgelegd

In 2020 heeft het pensioenfonds de eigen documentencyclus nader uitgewerkt. De beleidskaders van het pensioenfonds zijn nader omschreven en centraal vastgelegd. Begin 2021 is ook het beleggingsbeleid van het pensioenfonds vastgesteld.

ESG-beleid verder uitgewerkt

In 2020 heeft het bestuur op verschillende momenten formeel en informeel over het ESG-beleid en de uitvoering daarvan gesproken. Naar aanleiding van SRDII-wetgeving zijn het ESG-beleid van het pensioenfonds en de teksten over ESG op de website aangepast.

Implementatie wijzigingen naar aanleiding van allocatiestudie vastrentende waarden

De besluiten naar aanleiding van de allocatiestudie vastrentende waarden zijn in 2020 volledig geïmplementeerd. Gedurende het jaar heeft het pensioenfonds toegezien op de uitvoering van de stappen uit het implementatieplan. In december 2020 is de laatste stap uitgevoerd, waarmee de implementatie van de allocatiestudie vastrentende waarden is afgerond.

Allocatiestudie vastgoed 2020

In 2020 heeft het pensioenfonds een allocatiestudie uitgevoerd op het gebied van vastgoed. De allocatiestudie vastgoed is opgedeeld in een marktvisie, een allocatiebesluit en de implementatie. De marktvisie hielp het pensioenfonds met de beeldvorming van de vastgoedmarkt en het vormen van een oordeel over de belangrijkste eigenschappen van de vastgoedportefeuille. In het allocatiebesluit wordt deze marktvisie vertaald naar de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds. Besluitvorming en implementatie zullen naar verwachting in 2021 plaatsvinden.

Verantwoord beleggen

Pensioenfonds Blue Sky Group voert een beleggingsbeleid dat is gericht op waardecreatie op de lange termijn, waarbij voortdurend een afweging wordt gemaakt tussen rendement en risico. Deze doelstelling gaat hand in hand met de maatschappelijke verantwoordelijkheid die het pensioenfonds als institutioneel belegger belangrijk vindt. Dit is in lijn met het investment belief van het pensioenfonds over ESG:

“Het pensioenfonds is zich bewust van zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het geeft hieraan gehoor door onder andere duurzaamheid te integreren in het beleggingsbeleid”

Uitsluitingen

Het pensioenfonds sluit per 31 december 2020 in totaal 198 bedrijven uit van beleggingen. Van bedrijven die zijn uitgesloten houdt het pensioenfonds geen aandelen of bedrijfsobligaties in de portefeuille. Hiervoor had het pensioenfonds verschillende redenen:

- Zo werden bedrijven uitgesloten wegens betrokkenheid bij controversiële wapens. Het pensioenfonds sluit dergelijke bedrijven uit. Bedrijven die betrokken zijn bij kernwapens zijn uitgezonderd, indien zij gevestigd zijn in een land waar dit is toegestaan conform het non-proliferatieverdrag.
- Een andere uitsluitingsgrond is het zich niet houden aan UN Global Compact. UN Global Compact omvat mensenrechten, arbeidsrechten, het voorzorgsprincipe qua milieu en anti-corruptie. Bedrijven die één of meer zaken hiervan met voeten treden worden door het pensioenfonds uitgesloten.
- Ook sluit het pensioenfonds bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie en/of handel van producten die bij bedoeld gebruik leiden tot overlijden of persoonlijke schade en waarbij engagement evident niet succesvol is. Dit zijn vooral tabaksfabrikanten.

Tot slot kiest het pensioenfonds ervoor om niet te beleggen in een aantal overheden. Hiervoor hanteert het pensioenfonds EU- en VN-sancties als criterium. Uitsluitingen gelden automatisch ook voor bijbehorende lagere overheden. Bedrijven die actief zijn in gebieden van uitgesloten overheden worden niet uitgesloten door het pensioenfonds.

Uitsluitingsgronden en aantallen	Aantal uitsluitingen
Bedrijven – Totaal aantal uitsluitingen	198
Bedrijven – Uitsluitingen o.b.v. controversiële wapens	80
Bedrijven – Uitsluitingen o.b.v. UN Global Compact	107
Bedrijven – Uitsluitingen o.b.v. schadelijke producten (m.n. tabak)	28
Overheden – Totaal aantal uitsluitingen	13

Tabel: uitsluitingsgronden en aantallen (sommige bedrijven worden op meerdere gronden uitgesloten)

Betrokken aandeelhouder

Het pensioenfonds is aandeelhouder van bedrijven wereldwijd. Als mede-eigenaar kan het fonds invloed hebben op het handelen van deze bedrijven. Het pensioenfonds geeft invulling aan een betrokken aandeelhouderschap door (indirect) te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en transparant te zijn over beleggingen en betrokkenheidsactiviteiten.

In 2020 heeft het pensioenfonds veelvuldig gebruikgemaakt van het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen. In totaal stemde het pensioenfonds op 2.956 vergaderingen over 33.925 voorstellen. Hierbij stelt het pensioenfonds zich op als een positief-kritische, betrokken aandeelhouder. In 15% van de gevallen stemde het pensioenfonds tegen het advies van het management op een voorstel. Het pensioenfonds steunde 85% van de voorstellen van het management van de ondernemingen. In onderstaand tabel staat een samenvatting van hoe er is gestemd.

Tabel*)

Totaal uitgebrachte stemmen	**33.925**	Aantal aandeelhoudersvergaderingen	**2.956**
Voor	29.290	Met het management	28.987
Tegen	4.021	Tegen het management	4.938
Anders	614		

*)Deze cijfers zijn samengesteld uit de rapportages van twee stemmanagers die in 2020 voor het pensioenfonds hebben gestemd.

4.2 Ontwikkeling financieel beleid

Algemeen

In deze paragraaf komt het financieel beleid van het pensioenfonds in 2020 aan de orde. Het financieel beleid van het fonds richt zich op de vaststelling van de premies, het tekorten- en overschottenbeleid van het fonds en de (inhaal)indexatie. Het financiële beleid over 2020 is gewijzigd op het gebied van zowel de herverzekering in het premiebeleid als het tekortenbeleid.

Premiebeleid 2020

Voor de uitvoering van de basisregeling (zie 1.4) stelt het pensioenfonds vanuit de risicohouding (zie 1.5) verwachtingen over toekomstige economische ontwikkelingen een passende premie vast. Het bestuur is de hoogte hiervan overeengekomen met Blue Sky Group. Voor de financiering van de pensioenen heft het fonds actuariële koopsommen die zijn vastgesteld met een rekenrente van 2,4%. Het overlijdens- en het arbeidsongeschiktheidsrisico zijn herverzekerd. In 2020 is de herverzekeringspremie verhoogd in verband met de opslag voor toekomstige stijging in de

pensioengrondslag voor arbeidsongeschikten. De jaarlijkse premie hiervoor belast het pensioenfonds door aan de werkgever.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie volgens de Pensioenwet bedraagt EUR 4.866 duizend in 2020. De gedempte kostendekkende premie op basis van de Pensioenwet was EUR 2.382 duizend. Voor de vaststelling van de gedempte kostendekkende premie gaat het fonds uit van demping op basis van een verwacht rendement.

Hieronder staat een uitsplitsing van de feitelijke, kostendekkende en gedempte premie (bedragen in duizenden euro's).

Premie	Feitelijk	Kostendekkend	Gedempt
Pensioenopbouw	2.339	3.787	1.062
Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	218	218	218
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	-	-	-
Solvabiliteitsopslag	-	861	275
Voorwaardelijk toekomstige indexering	-	-	827
Herstelpremie	1.271	-	-
Totaal	**3.828**	**4.866**	**2.382**

Tekortenbeleid

Het bestuur en Blue Sky Group zijn overeengekomen dat bij een ontoereikende solvabiliteitspositie een beroep wordt gedaan op de verschillende stakeholders van het fonds. Extra premiebetalingen door zowel Blue Sky Group als actieve deelnemers zijn één van de pijlers onder de huidige afspraken om tot de vereiste solvabiliteitspositie te komen. De totale premie, bestaande uit de basispremie en eventuele extra premies, bedraagt maximaal 40% van de totale bruto pensioengrondslag. In 2020 is dit maximum verlaagd naar 30%. In 2020 zijn arbeidsvoorwaardelijke partijen voor 2021 ook een verlaging van de maximale totale premie naar 30% overeengekomen. Het bestuur heeft vervolgens ingestemd met een aanpassing van de uitvoeringsovereenkomst op dit punt onder de voorwaarde dat de werkgever bij discontinuïteit van de uitvoeringsovereenkomst een deel van de premieverlaging alsnog aan het fonds afdraagt. Het pensioenfonds vraagt van pensioengerechtigden en premievrije deelnemers geen herstelpremies. Bij onvoldoende solvabiliteit verlangt het fonds vanuit evenwichtige belangenbehartiging ook een bijdrage van deze groep deelnemers via het niet (volledig) indexeren van de opgebouwde en ingegane pensioenen.

Overschottenbeleid

In het verlengde van het tekortenbeleid verleent het fonds bij een voldoende solvabiliteit premiekorting aan de actieve deelnemers en Blue Sky Group. Deze afspraken worden in het licht van de veranderde wetgeving geëvalueerd. Het bestuur heeft arbeidsvoorwaardelijke partijen geadviseerd om vanwege evenwichtige belangenbehartiging bij het overeenkomen van nieuw beleid de mogelijke aanpassing van het tekortenbeleid in samenhang met het overschottenbeleid te bekijken.

Indexatiebeleid

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijk indexatiebeleid. Het bestuur beslist jaarlijks over de indexatie. De indexatie is mede afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. De besluitvorming wordt in beginsel gedaan op de beleidsdekkingsgraad en vermogenspositie per eind

november van het jaar voorafgaand aan de toekenning. Bij een beleidsdekkingsgraad van 110% of lager wordt geen indexering toegekend. Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 110% wordt zoveel indexatie toegekend dat deze ook in de toekomst gerealiseerd kan worden.

Het vaststellen van de indexatie behoort expliciet tot de bevoegdheden van het bestuur. Er is geen sprake van een automatisme. Het is bijvoorbeeld niet verantwoord de vermogenspositie door (inhaal)indexatie onder druk te zetten als einde boekjaar de nominale dekkingsgraad (inhaal)indexatie toelaat, terwijl de koersen op de financiële markten fors dalen tijdens het vaststellen van de indexatie. Het bestuur is dan bevoegd geheel of gedeeltelijk af te zien van (inhaal)indexatie. Het pensioengevend salaris dat ten grondslag ligt aan de premievrije voortzetting bij arbeidsongeschiktheid wordt wel onvoorwaardelijk verhoogd met de loonindex.

Inhaalindexatie

Het pensioenfonds kent ook een inhaalindexatiebeleid. Een achterstand in de indexering kan in principe worden ingehaald. Voorwaarde is dat de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de met het vereist vermogen overeenkomende nominale dekkingsgraad en deze inhaalindexatie ook in de toekomst gerealiseerd kan worden.

Het fonds heeft een indexatieachterstand. Vanaf 1 januari 2009 zijn de pensioenaanspraken niet volledig geïndexeerd. De waarde van de indexatieachterstand bedraagt EUR 14.545 duizend.

In de tabel hieronder staat een overzicht van de beoogde index en de feitelijk toegekende index vanaf 1 januari 2009. Dat was het eerste moment waarop het pensioenfonds de pensioenaanspraken niet volledig indexeerde.

		Actieve deelnemers			Premievrijen en pensioengerechtigden		
	Toegekend percentage	Beoogde index	Feitelijk toegekend	Achterstand cumulatief	Beoogde index	Feitelijk toegekend	Achterstand cumulatief
1-1-2009	22,03%	3,25%	0,72%	2,53%	2,50%	0,55%	1,95%
1-1-2010	100,00%	2,00%	2,00%	2,53%	0,40%	0,40%	1,95%
1-1-2011	81,44%	2,00%	1,63%	2,91%	1,40%	1,14%	2,22%
1-1-2012	91,90%	2,00%	1,84%	3,07%	2,30%	2,11%	2,41%
1-1-2013	60,00%	2,00%	1,20%	3,90%	2,00%	1,20%	3,23%
1-1-2014	91,80%	1,50%	1,38%	4,02%	0,90%	0,83%	3,30%
1-1-2015	59,70%	1,50%	0,90%	4,65%	0,70%	0,42%	3,59%
1-1-2016	0,00%	2,35%	0,00%	7,11%	0,40%	0,00%	4,00%
1-1-2017	0,00%	1,05%	0,00%	8,23%	0,40%	0,00%	4,42%
1-1-2018	0,00%	1,75%	0,00%	10,13%	1,30%	0,00%	5,78%
1-1-2019	0,00%	3,00%	0,00%	13,43%	1,70%	0,00%	7,58%
1-1-2020	0,00%	2,75%	0,00%	16,55%	1,70%	0,00%	9,40%
1-1-2021	0,00%	1,50%	0,00%	18,30%	1,10%	0,00%	10,61%

Een inhaalindexatie kan niet leiden tot een hoger pensioen dan bij volledige indexatie zou zijn verkregen.

Korting van pensioenaanspraken en pensioenrechten

Als andere maatregelen niet leiden tot tijdig herstel, kan het fonds in het uiterste geval de pensioenaanspraken en pensioenrechten korten.

Dit is het geval in de volgende situaties:

1. Als de beleidsdekkingsgraad bij de jaarlijkse evaluatie van het herstelplan niet binnen 10 jaar toegroeit naar het vereist vermogen. Het tekort wordt uitgesmeerd over een periode van 10 jaar. Hierbij geldt dat de eerste korting onvoorwaardelijk is en binnen een jaar geëffectueerd moet worden. Elk jaar wordt opnieuw vastgesteld of er sprake is van een tekort.
2. Als de beleidsdekkingsgraad vijf jaar opeenvolgend ligt onder de bij of krachtens artikel 131 van de Pensioenwet gestelde eisen ten aanzien van het minimaal vereist vermogen en de dekkingsgraad bij die laatste vaststelling ook onder dat niveau ligt. Het pensioenfonds neemt dan binnen zes maanden maatregelen waardoor de dekkingsgraad van het pensioenfonds direct voldoet aan de gestelde eisen ten aanzien van het minimaal vereist vermogen. Het tekort wordt onvoorwaardelijk uitgesmeerd over een periode van 10 jaar.

De spreidingsperiode van kortingen van 10 jaar wordt ingeperkt als blijkt dat de korting per jaar onder de 1 procentpunt komt.

Solvabiliteitstoets

Met het uitvoeren van de solvabiliteitstoets bepaalt het pensioenfonds of het voldoende eigen vermogen heeft om risico's te kunnen opvangen. Als maatstaf geldt dat voldoende vermogen aanwezig moet zijn om de kans op onderdekking binnen één jaar kleiner of gelijk te laten zijn aan 2,5%.

Voor het vaststellen van het vereist vermogen gebruikt het fonds de door DNB opgestelde standaardtoets. Deze toets meet voor een aantal risicofactoren het mogelijke (negatieve) effect (in euro) op het eigen vermogen. De resultaten van de standaardtoets zijn afhankelijk van marktomstandigheden en het risicoprofiel van de aanwezige beleggingen waardoor ze fluctueren in de loop van de tijd. De vereiste solvabiliteit op basis van deze toets voor de strategische beleggingsportefeuille was ultimo 2020 EUR 20.192 duizend. Het feitelijke eigen vermogen van het pensioenfonds ultimo 2020 bedroeg EUR -4.474 duizend. Het pensioenfonds heeft ultimo 2020 een reservetekort van EUR 24.666 duizend.

Herstelplan

De beleidsdekkingsgraad eind 2020 bedroeg 90,4% bij een vereiste dekkingsgraad van 120,1%. Op grond van het reservetekort van 29,7 procentpunten per eind 2020 diende het fonds ook in 2020 een herstelplan in bij DNB. In dit herstelplan toont het pensioenfonds aan dat het met beschikbare sturingsmiddelen binnen de wettelijke termijn van tien jaar weer voldoet aan het wettelijk vereist eigen vermogen. Het herstel zal voornamelijk moeten voortkomen uit het verwachte rendement.

Zolang de financiële situatie onvoldoende blijft, moet het fonds ieder jaar een actualisatie van het herstelplan opstellen en indienen bij DNB.

4.3 Ontwikkeling communicatiebeleid

Bij de communicatie naar deelnemers van Pensioenfonds Blue Sky Group gelden de volgende uitgangspunten:

1. **Wettelijke kaders**
   Communicatie moet minimaal voldoen aan de wettelijke kaders.
2. **Kostenbeheersing**
   Pensioenfonds Blue Sky Group is een klein ondernemingspensioenfonds en heeft weinig middelen ter beschikking voor communicatie. De kosten per deelnemer moeten zo laag mogelijk zijn.
3. **Inzicht en overzicht bieden**
   Doel van de communicatie is dat de deelnemer weet hoeveel pensioen hij kan verwachten, kan nagaan of dat voldoende is en zich bewust is van de risico's van de pensioenvoorziening. Daarnaast moet pensioencommunicatie de deelnemer de keuzemogelijkheden laten zien en handelingsperspectief bieden.

Terugblik 2020

Naast de reguliere communicatie zoals het UPO, nieuwsberichten over de dekkingsgraad en maandberichten, hebben alle deelnemers in mei een bericht gekregen over de toekomst van pensioenfonds Blue Sky Group. De verwachting was toen dat voor 1 juli meer nieuws zou volgen. Dat was niet het geval. Daarom is eind 2020 een digitale presentatie gegeven aan de actieve deelnemers over de toekomst van het pensioenfonds. De andere deelnemers is een update gestuurd per e-mail/post. In september zijn de deelnemers via een bericht op Skynet (intranet bij Blue Sky Group) en de website van het pensioenfonds geïnformeerd over de lagere pensioenopbouw vanaf 2021.

5 Governance

Dit hoofdstuk gaat over de governance van het pensioenfonds in het verslagjaar. Het bestuursmodel van het pensioenfonds vindt u in paragraaf 1.1 van dit jaarverslag.

5.1 Inrichting van de governance

Het pensioenfonds voert de door de arbeidsvoorwaardelijke partijen overeengekomen pensioenafspraken uit, na toetsing op uitvoerbaarheid, evenwichtige belangenafweging en wettelijke eisen. Het bestuur is verantwoordelijk voor het prudent beleggen van de pensioengelden, het voeren van een solide financieel beleid, een juiste administratieve uitvoering van de pensioenregeling en de communicatie met belanghebbenden.

Daarnaast bepaalt het bestuur de strategie van het fonds en het te voeren beleid en houdt het toezicht op de uitvoering. Daarbij is risicomanagement een essentieel onderdeel van de bestuursfunctie. Het bestuur legt verantwoording af aan belanghebbenden via het verantwoordingsorgaan en het jaarverslag. Verder communiceert het bestuur periodiek over de financiële positie van het fonds, het gevoerde beleid en resultaten van dat beleid.

Wijzigingen in het bestuur

Per 26 januari 2021 is de heer Schakel benoemd als sleutelfunctiehouder risicobeheer. Met het vertrek van mevrouw Van Loon was per 17 januari 2020 een vacature in de werkgeversgelding van het bestuur ontstaan. Deze vacature is met de benoeming van de heer Koch per 25 maart 2021 ingevuld. Daarnaast zijn de heer Keijzers (november 2020) en mevrouw Adema (april 2021) herbenoemd voor een nieuwe zittingstermijn van vier respectievelijk drie jaar.

Het bestuur heeft voor verschillende beleidsterreinen portefeuillehouders binnen het bestuur ingesteld. De rol van portefeuillehouder is die van “poortwachter”. De poortwachtersrol betreft vooral het inkomende verkeer (concept adviezen vanuit BSG) en bij het uitgaande verkeer (opdrachten aan BSG) wordt de officiële route gevolgd. Hiermee wordt bedoeld dat de correspondentie met en terugkoppeling aan de uitvoeringsorganisatie via de bestuurssecretaris loopt. De portefeuillehouder heeft geen beleidsbeïnvloedende rol. De uitvoeringsorganisatie zorgt voor de inhoudelijke en secretariële ondersteuning van de vergaderingen van het fonds. De beleidsterreinen zijn Algemeen bestuur (uitgesplitst in: Communicatie, Governance, Integraal Risicomanagement en IT/Privacy), Beleggingen en Pensioenen.

Het bestuur moet een aantal bestuursbesluiten vooraf voor advies aan het verantwoordingsorgaan voorleggen. In de overige gevallen geeft het verantwoordingsorgaan na afloop van het jaar een oordeel over het gevoerde beleid. Hiervoor vinden gedurende het jaar gezamenlijke vergaderingen van bestuur en verantwoordingsorgaan plaats of lichten bestuursleden onderwerpen toe in vergaderingen van het verantwoordingsorgaan. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan staat in het jaarverslag.

5.2 Geschiktheid

Op grond van de wet moet een bestuur geschikt zijn voor de ‘uitoefening van het bedrijf van pensioenfonds’. Naast deze collectieve geschiktheid voor het gehele bestuur, moeten individuele

bestuursleden voldoende kennis hebben, over de juiste vaardigheden en competenties beschikken en blijk geven van professioneel gedrag. Voorafgaande aan hun benoeming toetst DNB bestuursleden hierop. Het pensioenfonds heeft zelf invulling gegeven aan het geschiktheidsvereiste. De profielschets voor het bestuur bevat de vereiste kennis en ervaring en de benodigde competenties.

Het geschiktheidsplan van het fonds gaat nader in op de gewenste competenties en deskundigheid van het bestuur als collectief en van de individuele bestuursleden. Verder staan in het plan de gevraagde deskundigheidseisen. De in het plan vermelde geschiktheidsmatrix geeft het collectieve en individuele niveau van deskundigheid en competenties weer.

Als onderdeel van het opvolgingsbeleid biedt het bestuur bestuurskandidaten via het toehoorderschap de mogelijkheid om scholing en ervaring op te doen. In het verslagjaar nam één kandidaat-bestuurslid als toehoorder deel aan de bestuursactiviteiten. Mevrouw Van Gompel heeft in september 2020 echter besloten om haar kandidaat-bestuurslidmaatschap niet om te zetten in een volwaardig bestuurslidmaatschap.

Bestuurlijke zelfevaluatie

Het bestuur heeft op 14 september 2020 een beperkte zelfevaluatie uitgevoerd. Hierbij hebben bestuursleden zich vooraf kunnen voorbereiden aan de hand van een viertal vragen. In de terugkoppeling tijdens de beleidsdag heeft het bestuur vervolgens met name (de voortgang in) het toekomstdossier en de dienstverlening door BSG aan het pensioenfonds besproken.

5.3 Uitvoering en uitbesteding

Het fonds heeft de uitvoering van zijn taken uitbesteed aan BSG. Het bestuur heeft de afspraken over de uitvoering met de uitvoeringsorganisatie vastgelegd in twee dienstverleningsovereenkomsten (pensioenuitvoering en fiduciair vermogensbeheer) met bijbehorende service level agreements. BSG, tevens werkgever, voert de uitvoering uit om niet en neemt overige uitvoeringskosten voor zijn rekening.

De uitbesteding heeft een bijzonder karakter. De onderneming is immers zowel contractspartij bij de uitvoeringsovereenkomst als bij de dienstverleningsovereenkomst en ook werkgever van vier bestuursleden. Bestuursleden zijn veelal betrokken bij advisering en uitvoering voor opdrachtgevers van de onderneming. De geschetste nauwe verwevenheid vloeit voort uit de expliciete keuze van de onderneming om een eigen pensioenfonds te hebben en zelf de uitvoering te verzorgen. Het pensioenfonds maakt zo gebruik van de aanwezige expertise en infrastructuur. De aanwezige schaalgrootte heeft voordelen voor het pensioenfonds. De uitbesteding vindt plaats op basis van dienstverleningsovereenkomsten die marktconform zijn qua diensten en service.

Onderuitbesteding

De uitvoeringsorganisatie besteedt een aantal activiteiten uit en/of maakt gebruik van derden zoals bijvoorbeeld het datacenter (Solvinity), de ‘verloning’ van de pensioenuitkeringen (VISMA Idella), het bestuursportaal (iBabs en METT), opmaak en verzending van de UPO’s (Paragon) en de koppeling met het Pensioenregister en de Basisregistratie Personen (BRP) voor gegevensuitwisseling (T&T).

5.4 Externe relaties

Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Deze koepelorganisatie behartigt de gezamenlijke belangen van pensioenfondsen bij de Nederlandse en Europese overheden en toezichthouders. Functionarissen van de uitvoeringsorganisatie zijn lid van verschillende commissies van de Pensioenfederatie.

5.5 Gedragsregelingen

Code Pensioenfondsen

Voor het pensioenfonds geldt de Code Pensioenfondsen. Deze geeft nadere invulling aan de wetgeving voor de besturing van pensioenfondsen. De wetgever heeft bepaald dat de Code de principes weergeeft voor goed pensioenfondsbestuur zoals bedoeld in artikel 33, lid 2 van de Pensioenwet. Hieruit volgt dat pensioenfondsen de Code moeten uitvoeren. Het betekent niet dat het fonds alle normen strikt moet volgen. De Code gaat uit van het zogenoemde ‘pas toe of leg uit’-beginsel. Dat betekent dat het pensioenfonds kan afwijken van de normen in de Code, maar deze afwijking dan moet motiveren en uitleggen aan belanghebbenden.

Op basis van de praktijkervaringen in de afgelopen jaren en de bevindingen van de Monitoring Commissie waren de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie voornemens in 2019 tot een fundamentele herziening van de Code Pensioenfondsen te komen. In afwachting daarvan werd in het najaar van 2018 een beperkte, tussentijdse aanpassing doorgevoerd. De veranderingen waren merendeels redactioneel of betroffen de opzet van de Code. Daarnaast waren er drie meer inhoudelijke aanpassingen. De Code kreeg een indeling in acht bestuurlijke thema’s, het aantal normen werd teruggebracht en de normen voor zelfevaluatie van het bestuur, het intern toezicht en het verantwoordingsorgaan werden gewijzigd. Tot en met het verslagjaar heeft de voorgenomen fundamentele herziening van de Code Pensioenfondsen nog niet plaatsgevonden.

Pensioenfondsen is verzocht te rapporteren aan de hand van de in 2018 aangepaste opzet. Naast het uitleggen van eventuele afwijkingen is het de bedoeling dat pensioenfondsen rapporteren over de wijze waarop ze invulling geven aan de verschillende normen. In verband met de tijd die nodig is voor de ontwikkelingen en voortgang in het “toekomst fonds” dossier en het in lijn brengen van pensioenfondsbeleid en pensioenfondsdocumentatie als gevolg van de opvolging van de aanbevelingen uit het beleggingsonderzoek 2019, beperkt het pensioenfonds zich in dit verslag tot een motivering van bestaande afwijkingen en onderwerpen die uitleg behoeven. Het pensioenfonds heeft de ambitie om over het jaar 2021 dan ook aanvullend te rapporteren over de bestuurlijke thema’s.

Van de volgende normen week het pensioenfonds in 2020 af:

Zorgvuldig benoemen: diversiteit (norm 33)
Het verantwoordingsorgaan voldoet niet aan de norm dat er ten minste één persoon jonger dan 40 jaar zitting heeft. Het verantwoordingsorgaan voldoet sinds 1 juli 2018 ook niet meer aan de genormeerde diversiteit naar geslacht omdat er geen vrouw zitting heeft in het verantwoordingsorgaan. Het bestuur voldoet wel aan beide aspecten van deze norm.

Het bestuur van het pensioenfonds zal bezien in hoeverre een stappenplan nodig is om diversiteit te bevorderen.

Zorgvuldig benoemen: zittingstermijn (norm 34)

Op grond van deze norm wordt een bestuurslid ten hoogste tweemaal herbenoemd. Dit is ook de hoofdregel in de statuten van het pensioenfonds. Deze voorzien echter ook in de mogelijkheid om in bijzondere gevallen hiervan af te zien. Hierdoor wijkt het pensioenfonds strikt genomen af van de norm. Motivering van het bestuur is dat strikte handhaving van de maximum termijn in strijd kan zijn met de continuïteit van het pensioenfonds. Indien dat in het belang van het pensioenfonds is, moet de mogelijkheid bestaan een geschikte bestuurder langer te binden.

Zorgvuldig benoemen: benoeming en ontslag leden verantwoordingsorgaan (deel norm 39)

Op grond van deze norm wordt een lid van het verantwoordingsorgaan benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.

Bij het fonds is statutair bepaald dat - in lijn met de Pensioenwet - de leden van het verantwoordingsorgaan van het fonds worden benoemd door verenigingen van werknemers en pensioengerechtigden en door de werkgever. Er is niet voorzien in een formele benoeming of ontslag van leden van het verantwoordingsorgaan door het bestuur of het verantwoordingsorgaan. Dit onderwerp betreft een aandachtspunt van het bestuur met het oog op de verwachte, fundamentele herziening van de Code Pensioenfondsen.

Daarnaast zullen de bepalingen aangaande schorsing en ontslag van leden van het verantwoordingsorgaan (norm 39) in het reglement verantwoordingsorgaan nader moeten worden verduidelijkt.

Gedragscode

Voor de leden van het bestuur geldt een gedragscode. Deze code moet (de schijn van) belangenverstrengeling en ongeoorloofde handelingen voorkomen. Door de uitbesteding aan de uitvoeringsorganisatie hebben bestuursleden uit hoofde van hun bestuursfunctie geen directe betrokkenheid bij het aangaan van zakelijke relaties of (voorgenomen) beleggingstransacties. Ook beschikken zij uit hoofde van hun bestuursfunctie niet over vertrouwelijke marktinformatie.

Vanwege de zelfevaluatie van het risico van belangenverstrengeling kent het pensioenfonds een op onderdelen aangescherpt beleid voor (melding van) nevenfuncties, privérelaties en privébelangen.

Alle bestuursleden hebben in 2020 de jaarlijkse verklaring over de naleving van de gedragscode ondertekend en hun eventuele nevenactiviteiten gemeld. Deze staan in bijlage Functies en nevenfuncties bestuur.

Mede vanuit de vergunningen op basis van de Wet op het financieel toezicht (Wft) geldt voor de medewerkers van de uitvoeringsorganisatie een eigen gedragscode. Deze voldoet aan de door de AFM gestelde eisen. De code omvat ook een insiderregeling voor het voorkomen van (de schijn van) handel met voorwetenschap. Naast de algemene gedragscode heeft de uitvoeringsorganisatie een code voor internetgebruik en e-mail, een klokkenluidersregeling en een incidentenregeling.

In 2020 waren er geen situaties die aanleiding gaven tot acties van de compliance officer van het pensioenfonds. Deze functionaris is door het fonds aangesteld om toe te zien op de naleving van wet- en regelgeving binnen de organisatie. De uitvoeringsorganisatie heeft een eigen compliance officer. Het fonds integreert de conclusies van de compliance officer van de uitvoeringsorganisatie in de rapportage van de compliance officer van het bestuur.

5.6 Melding onregelmatigheden

In 2020 waren er 12 meldingen op basis van de incidentenregeling van het pensioenfonds. Het gaat hierbij om incidenten die zich bij de uitvoeringsorganisatie voordeden met betrekking tot de dienstverlening aan het pensioenfonds.

Er waren in het verslagjaar geen meldingen op basis van de klokkenluidersregeling van het pensioenfonds.

5.7 Privacybeleid

In zijn privacybeleid omschrijft het pensioenfonds aan welke principes het zich houdt, hoe het fonds omgaat met persoonsgegevens en op welke wijze het voldoet aan de wet- en regelgeving op het gebied van privacy. Het privacybeleid is nader uitgewerkt in een aantal documenten en waarborgt de bescherming van persoonsgegevens binnen het fonds.

Het bestuur stelde op 12 februari 2021 de geactualiseerde privacy (beleids)stukken vast en keurde vervolgens in zijn vergadering van 13 april 2021 de privacyrapportage over 2020 goed. De aanbevelingen en conclusie die in de rapportage zijn opgenomen luiden "*dat het fonds en de uitvoeringsorganisatie ten aanzien van pensioenuitvoering over beleid en procedures beschikken om naleving van de AVG voldoende te (blijven) waarborgen. Daarnaast is het van belang om binnen de uitvoeringsorganisatie en het pensioenfonds de bewustwording over privacy en datalekken verder te bevorderen. De privacy officer zal zich daarom ook in 2021 inzetten voor het vergroten van het privacy bewustzijn bij medewerkers van BSG. Ook in het kader van corona en het structurele thuiswerken is dit van belang. Door een privacy awareness plan kan hieraan meer structuur worden gegeven"*.

Voor het pensioenfonds werd in 2020 geen datalek gemeld.

5.8 Beheerst beloningsbeleid

Voor pensioenfondsen is een beloningsbeleid wettelijk verplicht. Dat beleid heeft als doel het voorkomen van het nemen van te grote risico's vanwege beloningselementen, zoals bonussen. Het pensioenfonds hanteert het volgende beloningsbeleid.

Beloning van het pensioenfondsbestuur

Bestuurders in dienst van BSG kunnen geen aanspraak maken op een vergoeding als tegemoetkoming voor de tijd die ze besteden aan het pensioenfonds en de verantwoordelijkheid die ze dragen. Bestuursleden kunnen een deel van hun pensioenfondsactiviteiten in werktijd doen. Er is ook geen sprake van bonussen of ontslagvergoedingen uit hoofde van een bestuursfunctie.

Verder kunnen bestuursleden aanspraak maken op een kilometervergoeding voor de reiskosten voor het bijwonen van pensioenfondsactiviteiten. Daarnaast ontvangt de vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden een onkostenvergoeding. Deze is in overeenstemming met de zogenoemde vrijwilligersregeling en bedraagt (bruto) EUR 1.500 per jaar. Van verdere declaratie van gemaakte kosten is geen sprake.

Beloning van externe deskundigen

Het pensioenfonds zet externe deskundigen in, bijvoorbeeld voor het voorzitterschap en intern toezicht. Zij krijgen een beloning op basis van marktconforme tarieven en hun urenbesteding. Er is geen sprake van bonussen of ontslagvergoedingen.

Beloning bij de uitvoeringsorganisatie

Het pensioenfonds besteedt een belangrijk deel van zijn werkzaamheden uit aan BSG. Naast een vaste beloning verstrekt BSG ook een variabele beloning. Deze is verbonden aan targets en bedraagt maximaal 20% van het vaste inkomen. De variabele beloning staat in redelijke verhouding tot de prestatie en de vaste beloning. Daarbij is de variabele beloning niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het pensioenfonds of de beleggingspools waarin het pensioenfonds participeert. BSG voldoet aan de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft 2017.

In 2020 betaalde het pensioenfonds in totaal EUR 29 duizend (2019: EUR 40 duizend) aan honorarium en onkostenvergoeding aan de voorzitter en de vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden. Daarnaast betaalde het EUR 47 duizend (2019: EUR 25 duizend) aan externe deskundigen. Dit bedrag is inclusief EUR 34 duizend euro aan extra werkzaamheden door de voorzitter in verband met het dossier ‘toekomst pensioenfonds’.

5.9 Sancties

In 2020 kreeg het pensioenfonds geen boetes of dwangsommen opgelegd. Evenmin was sprake van andere maatregelen, zoals een aanwijzing van de toezichthouder of het aanstellen van een bewindvoerder of curator.

6 Kosten

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de kosten van het pensioenfonds. Hierbij hanteert het fonds de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. De kosten van het pensioenfonds bestaan uit de kosten voor de pensioenuitvoering, de kosten voor het vermogensbeheer en de transactiekosten van het vermogensbeheer. De kosten van de uitvoering van de pensioenregeling zijn voor rekening van de werkgever.

6.1 Kosten pensioenuitvoering

Een deel van de uitvoeringskosten heeft direct te maken met zichtbare activiteiten. Denk daarbij aan het administreren en uitkeren van de pensioenen, de communicatie met deelnemers, voorbereiden van vergaderingen en het maken van het jaarverslag. Op deze kosten heeft het bestuur invloed. Daarnaast zijn er kosten die het bestuur niet kan beïnvloeden. Voorbeelden hiervan zijn de kosten van het externe toezicht: de jaarlijkse heffingen en de medewerking aan toezichtonderzoeken. Ook de kosten van het interne toezicht (de wettelijk voorgeschreven jaarlijkse visitatie) en die van de certificerende actuaris en accountant horen hierbij. Verder leidt nieuwe wetgeving regelmatig tot wijziging van de pensioenregeling of aanpassingen van processen of procedures. De kosten daarvan kan het fonds maar beperkt beïnvloeden.

De externe kosten bedragen EUR 232 duizend (2019: EUR 224 duizend). In onderstaand tabel staan alleen de externe kosten.

	2020	2019
Totale externe kosten (in duizenden euro's)	232	224
Gemiddeld aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden	184	177
Totale externe kosten per deelnemer (in euro's)	1.263	1.267

6.2 Kosten vermogensbeheer

De volgende factoren bepalen in belangrijke mate de hoogte van de vermogensbeheerkosten:

- beleggingsmix;
- schaalgrootte;
- mate van actief of passief beheer;
- mate van directe of indirecte beleggingen.

Bij de besluitvorming over de beleggingsmix wordt wel rekening gehouden met de kosten, maar deze zijn daarvoor niet doorslaggevend. Door de beleggingsportefeuille samen te voegen (poolen) met die van een aantal beduidend grotere pensioenfondsen in beleggingsfondsen (pools) kunnen aanzienlijke schaalvoordelen worden gerealiseerd. De mate van actief beheer of passief beheer is stuurbaar. Binnen de beleggingsportefeuille is sprake van zowel actief als passief beheer. Verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit beleggingspools met directe beleggingen, vooral beursgenoteerde aandelen en beursgenoteerde obligaties. De portefeuilles niet-beursgenoteerd vastgoed en hypothecaire leningen betreffen indirecte beleggingen (fund-of-fundstructuren). Een klein deel van de portefeuilles beursgenoteerd vastgoed en beursgenoteerde aandelen bestaat eveneens uit indirecte beleggingen.

De kosten vermogensbeheer worden berekend op basis van het zogenoemde look-through-principe. Dit wil zeggen dat de vermogensbeheerkosten van alle lagen van structuren zoveel mogelijk inzichtelijk worden gemaakt. Naast de aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten wordt dus ook het aandeel in de onderliggende vermogensbeheerkosten van beleggingsfondsen in aanmerking genomen.

De door de operationele managers in rekening gebrachte beheervergoeding vormt de belangrijkste kostencategorie. Verreweg het grootste deel hiervan betreft een vaste fee op basis van het beheerde vermogen en is dus onafhankelijk van de prestatie van de vermogensbeheerder. Een klein deel van de beheervergoeding is wel prestatieafhankelijk. Andere vermogensbeheerkosten zijn onder meer bewaarloon van de custodian, advieskosten, controlekosten, toezichtkosten en kosten van securities lending. De werkgever brengt als fiduciair vermogensbeheerder geen vergoeding in rekening.

De kosten vermogensbeheer bedragen totaal EUR 276 duizend (2019: EUR 201 duizend):

	2020	2019
Vergoeding operationeel vermogensbeheer	213	164
Overig	63	37
Totaal	**276**	**201**

In het volgende overzicht zijn de kosten vermogensbeheer per beleggingscategorie en gerelateerd aan het gemiddeld belegd vermogen weergegeven (bedragen in duizenden euro's):

	Gemiddeld belegd vermogen	Beheer-vergoeding	Prestatie-afhankelijk	Overig	Totaal kosten	Relatief
2020						
Vastgoed						
Beursgenoteerd	2.811	3	-	1	4	0,14%
Niet-beursgenoteerd	5.346	58	2	1	61	1,14%
Totaal	8.157	61	2	2	65	0,80%
Aandelen						
Beursgenoteerd	30.896	42	44	23	109	0,35%
Vastrentende waarden						
Beursgenoteerd	38.297	24	-	37	61	0,16%
Hypothecaire leningen	10.835	40	-	1	41	0,38%
Totaal	49.132	64	-	38	102	0,21%
Totaal	**88.185**	**167**	**46**	**63**	**276**	**0,31%**

2019	Gemiddeld belegd vermogen	Beheer-vergoeding	Prestatie-afhankelijk	Overig	Totaal kosten	Relatief
Vastgoed						
Beursgenoteerd	2.347	3	-	0	3	0,13%
Niet-beursgenoteerd	5.403	47	2	2	51	0,94%
Totaal	7.750	50	2	2	54	0,70%
Aandelen						
Beursgenoteerd	28.072	51	-	14	65	0,23%
Vastrentende waarden						
Beursgenoteerd	38.000	47	-	20	67	0,18%
Hypothecaire leningen	4.555	14	-	1	15	0,33%
Totaal	42.555	61	-	21	82	0,19%
Totaal	**78.377**	**162**	**2**	**37**	**201**	**0,26%**

De vermogensbeheerkosten zijn per saldo met vijf basispunten gestegen ten opzichte van 2019. Het fonds betaalde in 2020 drie basispunten meer aan prestatievergoedingen aan de beheerders van de actieve aandelenmandaten. Het fonds betaalt een prestatievergoeding als de beheerder een hoger rendement behaalt dan de benchmark. De verhoging van de allocatie naar hypotheken (onderdeel van de “Onderhandse vastrentende waarden”) levert een bijdrage van twee basispunten in de stijging van de vermogensbeheerkosten. Daarnaast stegen de kosten drie basispunten door het inrichten van het stembeleid, belastingadvies en afwikkeling van derivaten. De reductie van het aantal actief beheerde portefeuilles resulteerde in een daling van drie basispunten van de vermogensbeheerkosten.

6.3 Transactiekosten

De transactiekosten worden eveneens berekend op basis van het look-through-principe. Dit wil zeggen dat in geval van beleggingsfondsen behalve de in- en uitstapvergoedingen ook het aandeel in de door de beleggingsfondsen gemaakte aan- en verkoopkosten in aanmerking wordt genomen. In geval van fund-of-fundstructuren worden de in- en uitstapvergoedingen hierin begrepen. De berekende kosten worden verlaagd met het aandeel in de in- en uitstapvergoedingen van de beleggingsfondsen, die voor het beleggingsfonds immers opbrengsten vormen.

De transactiekosten bedragen totaal EUR 177 duizend (2019: EUR 151 duizend):

			2020			2019
	Gemiddeld belegd vermogen	**Kosten**	**Relatief**	**Gemiddeld belegd vermogen**	**Kosten**	**Relatief**
Vastgoed	8.157	17	0,21%	7.750	9	0,12%
Aandelen	30.896	52	0,17%	28.072	64	0,23%
Vastrentende waarden	49.132	102	0,21%	42.555	64	0,15%
Totaal excl. derivaten	88.185	171	0,19%	78.377	137	0,17%
Derivaten		6			14	
Totaal	**88.185**	**177**	**0,20%**	**78.377**	**151**	**0,19%**

De transactiekosten zijn in vergelijking tot 2019 met één basispunt gestegen. De belangrijkste oorzaak is de transitie van de vastrentendewaardenportefeuille in 2020. De herstructurering van de vastrentendewaardenportefeuille ging gepaard met aan- en verkopen en leidde tot een verhoging van de transactiekosten met drie basispunten. Hiertegenover staat dat in 2019 een transitie van de aandelenportefeuille heeft plaatsgevonden, die voor 2020 is afgerond. Hierdoor daalden de transactiekosten in 2020 met twee basispunten. Daarnaast is de bied/laatkoers voor derivaten en vastgoed afwijkend van voorgaand jaar. Voor derivaten is deze gedaald, voor vastgoed gestegen. Beide effecten bedroegen één basispunt en heffen elkaar op.

6.4 Verhouding rendement en kosten

In het volgende overzicht wordt een indicatie gegeven van de verhouding tussen het totaalrendement en zowel de vermogensbeheerkosten als de transactiekosten:

	2020	**2019**
Bruto totaalrendement	10,7%	17,4%
Kosten vermogensbeheer	-0,3%	-0,3%
Transactiekosten	-0,2%	-0,2%
Netto totaalrendement	**10,2%**	**16,9%**

7 Risicomanagement

7.1 Risicobeleid

Het bestuur is verantwoordelijk voor de risicomanagementorganisatie en de beheersing van de risico's waaraan het pensioenfonds is blootgesteld. Het fonds heeft een integraal risicomanagement (IRM) beleid. Integraal benadrukt dat het gaat om het beheersen van alle verschillende risicogebieden in onderlinge samenhang.

Risicoprofiel

Het pensioenfonds heeft het risicomanagement ingericht volgens de richtlijnen van toezichthouder DNB en artikel 143 Pensioenwet ('een pensioenfonds richt zijn organisatie zodanig in dat deze een beheerste en integere bedrijfsvoering waarborgt'). Het pensioenfonds onderscheidt de volgende financiële en niet-financiële risico's:

Financiële risico's

Financiële risico's zijn risico's die direct invloed hebben op de financiële positie van een pensioenfonds. Het fonds hanteert hiervoor de volgende indeling:

1. rentemismatchrisico;
2. inflatierisico;
3. aandelen- en vastgoedrisico;
4. valutarisico;
5. kredietrisico en tegenpartijrisico;
6. verzekeringstechnisch risico;
7. concentratierisico;
8. actief risico;
9. risico's van derivaten;
10. liquiditeitsrisico.

Niet-financiële risico's

De term 'niet-financieel' bij niet-financiële risico's betekent niet dat deze risico's geen financiële schade kunnen veroorzaken bij het fonds. Het zegt alleen dat er geen rechtstreekse relatie is tussen deze risico's en de financiële positie van het fonds. Het fonds onderscheidt de volgende niet-financiële risico's:

11. uitbestedingsrisico;
12. operationeel risico;
13. juridisch risico;
14. IT-risico;
15. omgevingsrisico;
16. integriteitsrisico.

Risicobeschrijving

Hieronder omschrijven we de risicocategorieën en de wijze waarop het bestuur het beleid voor de beheersing van de risico's heeft vormgegeven.

Financiële risico's

1. Rentemismatchrisico

Het pensioenfonds is gevoelig voor wijzigingen in de marktrente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch). Dit rentemismatchrisico vangt het fonds op door een belangrijk deel van de vastrentendewaardenportefeuille te beleggen in staatsobligaties.

Daarnaast zet het pensioenfonds nominale renteswaps in voor een verdere beperking van het mismatchrisico. De strategische afdekking van het rentemismatchrisico is afhankelijk van de rentestand. Bij de huidige rentestand bedraagt deze afdekking 50%.

2. Inflatierisico

De koopkracht van de door deelnemers opgebouwde pensioenaanspraken is gevoelig voor de inflatie. Het pensioenfonds heeft als ambitie een waardevast pensioen te kunnen betalen, en daarvoor de pensioenaanspraken te indexeren met de stijging van het prijspeil. Om dit mogelijk te maken heeft het fonds in de beleggingsstrategie oog voor de inflatiegevoeligheid van de beleggingen. Daarbij spelen onder andere de beleggingen in aandelen en vastgoed een rol.

3. Aandelen- en vastgoedrisico

Het aandelen- en vastgoedrisico is het risico van daling van de marktprijzen. Het fonds beheerst dit risico door goed te spreiden binnen de beleggingsportefeuille (diversificatie). Hiervoor vinden periodiek risicorendementsanalyses plaats.

4. Valutarisico

Het pensioenfonds belegt ook in beleggingsinstrumenten luidend in andere valuta dan de euro. Hierdoor is het fonds gevoelig voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro. Om dit valutarisico te verlagen, dekt het fonds alle beleggingen in de Amerikaanse dollar, het Britse pond, de Japanse yen, de Zweedse kroon, de Canadese dollar en de Australische dollar af naar de euro. Uitzondering hierop zijn beleggingen in aandelen van opkomende markten. Binnen deze categorie wordt het valutarisico niet afgedekt.

5. Kredietrisico en tegenpartijrisico

Kredietrisico is het risico dat een belegging in vastrentende waarden (lening, deposito of obligatie) in waarde daalt door een faillissement of een verslechtering van de kredietwaardigheid. Het fonds beheerst dit risico voor de gehele portefeuille voornamelijk door te zorgen voor een goede spreiding over verschillende landen, sectoren en bedrijven.

De kredietwaardigheid van de portefeuille is een belangrijke indicator voor het kredietrisico. Dit risico wordt in beginsel beheerst door voldoende spreiding over verschillende instrumenten en bandbreedtes rond de allocatie naar rentedragende categorieën met een lage kredietwaardigheid (rating).

Tegenpartijrisico is een speciale vorm van kredietrisico. Het pensioenfonds sluit contracten af met tegenpartijen. Daarbij loopt het fonds een zogeheten tegenpartijrisico als deze tegenpartijen hun verplichtingen aan het fonds niet nakomen. Het fonds beheerst dit risico zo goed mogelijk door alleen gebruik te maken van verschillende, solide tegenpartijen. Daarnaast zorgt het fonds er bij een vordering op een tegenpartij altijd voor dat deze partij voldoende onderpand (collateral) verstrekt

voor het geval ze haar verplichtingen toch niet nakomt. Het fonds beheerst en monitort het tegenpartijrisico dagelijks.

6. Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico is het risico op verliezen of op een ongunstige verandering in de waarde van de technische voorziening door een ondeugdelijke prijsstelling of inadequate aannames met betrekking tot de vaststelling van de technische voorzieningen.

Het belangrijkste verzekeringstechnische risico is het langlevenrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Het pensioenfonds berekent de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de meest recente prognosetafels en passende fondsspecifieke correcties voor ervaringssterfte. Hierdoor houdt het fonds rekening met toekomstige verbetering van de levensverwachting en de kenmerken van de eigen pensioenfondspopulatie.

Daarnaast zijn er het kortlevenrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Het kortlevenrisico is het risico dat door het eerder dan verwacht overlijden van een deelnemer, partnerpensioenen en/of wezenpensioenen worden toegekend. Het arbeidsongeschiktheidsrisico is het risico op schade die voortkomt uit arbeidsongeschiktheid (toekenning of verhoging van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en/of arbeidsongeschiktheidspensioen). Het fonds heeft het kortlevenrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico volledig herverzekerd.

7. Concentratierisico

Concentratierisico doet zich voor wanneer een groot deel van het belegd vermogen in of bij dezelfde beleggingscategorie, regio, stijl en/of partij is geconcentreerd. Het fonds kiest in zijn beleggingsstrategie daarom voor een weloverwogen spreiding.

8. Actief risico

Het fonds bepaalt met asset liability management (ALM) de verdeling van zijn strategische beleggingsportefeuille. Zo mogelijk stelt het fonds voor elke beleggingscategorie en regio binnen deze strategische beleggingsportefeuille een representatieve benchmark vast. De feitelijke beleggingsportefeuille kan afwijken van de strategische beleggingsportefeuille, wat leidt tot zogenaamd actief risico. Het fonds hanteert hiervoor de (ex-ante) tracking error, een maatstaf voor de verwachte spreiding van de rendementsverschillen tussen de werkelijke en de strategische portefeuille. Het fonds beheerst het actief risico door het vaststellen van limieten en de (continue) monitoring daarvan.

9. Risico’s van derivaten

In het strategisch beleggingsbeleid heeft het fonds beleggingsrisico’s gedefinieerd die het expliciet wil beheersen. Het gaat om het rentemismatchrisico en het valutarisico. Voor de beheersing hiervan is de inzet van derivaten onder voorwaarden toegestaan. Ook dit brengt risico’s met zich mee. Het fonds let hier dan ook op bij afspraken met tegenpartijen, transacties en het beheer van posities.

10. Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat het fonds onvoldoende liquide middelen heeft om op korte termijn aan de verplichtingen te voldoen. Ook derivatenposities en commitments voor Nederlandse woninghypotheken en privaat vastgoed kunnen leiden tot contractuele verplichting tot bijstorting en dus liquiditeitsrisico. Het liquiditeitsrisico is beperkt. Dat komt ten eerste doordat het de pensioenuitkeringen grotendeels kan bekostigen uit de ontvangen premies en directe

beleggingsopbrengsten. Daarnaast bestaat verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille uit liquide vermogenstitels.

Niet-financiële risico's

11. Uitbestedingsrisico

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Het pensioenfonds besteedt de pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en het vermogensbeheer uit aan BSG. Het uitbestedingsrisico van het fonds is vooral het risico dat BSG niet handelt volgens het verstrekte mandaat. Voor de beheersing hiervan heeft het fonds duidelijke voorwaarden vastgelegd en uitgewerkt in een service level agreement (SLA). De uitvoeringsorganisatie legt periodiek verantwoording af over de beheersing van de processen. Ze overlegt hierbij ook een ISAE 3402-rapportage inclusief 'in control statement'. Deze beschrijft beheersdoelstellingen en beheersmaatregelen voor alle processen die BSG voor het fonds uitvoert. De rapportage is gecertificeerd door een externe auditor. Tevens rapporteert BSG ieder halfjaar over de status van de risicobeheersing in haar rapportage over niet-financiële risico's, en elk kwartaal over eventuele incidenten.

12. Operationeel risico

Operationeel risico treedt op bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten. Het heeft te maken met niet-afdoende of falende interne processen, menselijke gedragingen en systemen of externe gebeurtenissen. Het fonds heeft de uitvoering van genoemde activiteiten uitbesteed. Hierdoor vindt de beheersing van het operationeel risico vooral plaats door de uitbestedingsrelatie (zie uitbestedingsrisico). Het bestuur ontvangt jaarlijks assurance over de opzet, bestaan en werking van de beheersmaatregelen op de operationele risico's vanuit de uitvoeringsorganisatie (ISAE 3402). De halfjaarlijkse rapportage over niet-financiële risico's en de incidentenrapportage vormen eveneens belangrijke input voor de beoordeling en beheersing van het operationeel risico.

13. Juridisch risico

Het juridisch risico hangt samen met (veranderingen in) wet- en regelgeving, waardoor de rechtspositie van het fonds mogelijk in gevaar komt. Dit kan ook gebeuren doordat het fonds contractuele bepalingen niet-afdwingbaar of niet-correct heeft gedocumenteerd.

Een belangrijk onderdeel van juridisch risico is het compliancerisico. Hierbij onderkent het fonds onder andere niet of niet-tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving. Dit vergroot het risico dat het fonds wet- en regelgeving op onderdelen overtreedt. Daarnaast omvat het compliancerisico ook het niet naleven door het fonds van interne regelgeving, zoals de gedragscode en beleggingsrichtlijnen. Beheersing van het compliancerisico vindt plaats door afspraken in de SLA met BSG over de inrichting en naleving van compliance. Daarnaast heeft het fonds een eigen compliance officer aangesteld. Deze ziet toe op de naleving van de gedragscode door het bestuur van het fonds.

14. IT-risico

Het pensioenfonds loopt een risico dat IT de bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet-continu of onvoldoende beveiligd ondersteunt. Dit IT-risico kan bijvoorbeeld optreden als de IT-strategie en het IT-beleid niet of onvoldoende zijn toegerust op de bedrijfsprocessen. Daarnaast kan sprake zijn van het IT-risico bij:

- de beveiliging (bijvoorbeeld toegang voor niet-geautoriseerde gebruikers);

- de beheersbaarheid (ontoereikend beheer van de ICT-omgeving);
- de continuïteit (het niet beschikbaar zijn van de IT-infrastructuur, waaronder applicaties en systemen).

Informatietechnologie is een belangrijk speerpunt van het fonds. Het bestuur van het fonds heeft IT periodiek op de agenda staan. Zo voert het fonds IT-risk selfassessments uit. Op basis van de uitkomsten (her)formuleert het fonds zijn IT- en informatiebeveiligingsbeleid inclusief aanvullende beheersmaatregelen. Daarnaast beoordeelt het fonds de inrichting van de IT bij uitvoeringsorganisatie BSG aan de hand van de ISAE 3402-rapportage (zie hiervoor). Belangrijke onderdelen daarin zijn de beschrijving van de IT(-processen), bijbehorende beheersmaatregelen en de bevindingen van de externe auditor. BSG heeft haar informatiebeveiligingsraamwerk gebaseerd op het Toetsingskader Informatiebeveiliging van DNB.

15. Omgevingsrisico

Het omgevingsrisico betreft veranderingen van buiten het pensioenfonds. Het kan bijvoorbeeld gaan om verschuivende concurrentieverhoudingen, een veranderende opstelling van belanghebbenden, aantasting van de reputatie en verslechtering van het ondernemingsklimaat. Het fonds beheerst dit risico door te anticiperen op nieuwe ontwikkelingen en transparant te zijn bij de belangenafweging en besluitvorming.

16. Integriteitsrisico

Bij het integriteitsrisico gaat het om het risico dat het pensioenfonds niet integer handelt. Het fonds beheerst dit door het continu bewaken en eventueel bijstellen van het integriteitsbeleid en door transparante communicatie met belanghebbenden. Het integriteitsbeleid omvat een visie op integriteit, diverse situaties waarin integriteit een rol speelt en de standpunten die het fonds bij die situaties inneemt. Verder bevat het maatregelen om reputatieschade van het fonds te voorkomen.

Het pensioenfonds voert periodiek een Systematische Integriteitsrisico Analyse (SIRA) uit om de integriteitsrisico's beter zichtbaar te maken. Hiermee identificeert het fonds de relevante integriteitsrisico's binnen en buiten het fonds en in de uitvoeringsorganisatie (BSG). Daarnaast heeft het bestuur elke vergadering aandacht voor integriteit vanwege de meerdere rollen die bestuurders hebben.

7.2 Risicomanagementorganisatie

Risicoraamwerk

Het risicoraamwerk omvat het beleid, risicoproces en de risicogovernance van het pensioenfonds. Deze vaste structuur met een continu proces geeft het pensioenfonds meer controle en overzicht over de (beheersing van de) risico's. Dit zorgt dat het bestuur de risico's goed in beeld heeft, de juiste besluiten kan nemen en tijdig kan bijsturen.

Risicogovernance

Om integraal risicomanagement (IRM) te laten slagen, moet ook de risicogovernance als een van de bouwstenen van risicomanagement in orde zijn. Bij IRM zijn het bestuur van het fonds, de toezichthouders, de afdeling risicomanagement van BSG en overige belanghebbenden betrokken. Omdat het om meerdere partijen gaat, is de (vastlegging van de) rolverdeling van groot belang. Daarnaast moet ook het systeem van checks and balances kloppen. Dit betekent voldoende functiescheiding om te voorkomen dat een orgaan van het fonds zichzelf controleert. DNB heeft hiervoor uitgangspunten en eisen opgesteld. Aan de andere kant speelt proportionaliteit een rol. De

werkverdeling binnen het fonds moet praktisch uitvoerbaar zijn. Hierbij spelen mee de omvang van het bestuur, de aanwezigheid van andere (al dan niet verplichte) fondsorganen en de minimale tijdsbesteding die je aan functies als vereiste kan en moet stellen.

De governance is als volgt ingericht:

- Het bestuur is eindverantwoordelijk voor IRM en stelt de doelstellingen en de risicobereidheid vast. Op basis hiervan voert het pensioenfonds zijn risicomanagement uit. Voor de geïdentificeerde risico's treft het bestuur beheersmaatregelen. De verantwoordelijkheid voor elk geïdentificeerd risico en de beheersing hiervan legt het bestuur neer bij de afzonderlijke portefeuillehouders in het bestuur. Het bestuur is en blijft uiteraard eindverantwoordelijk voor de gehele (integrale) risicobeheersing.
- Het bestuur heeft een bestuurslid als sleutelfunctiehouder risicobeheer benoemd. De risicobeheerfunctie wordt gecomplementeerd met een sleutelfunctievervuller. Zijn rol is uitbesteed aan de afdeling client risk van BSG. De risicobeheerfunctie heeft als taak het risicobeheersysteem onafhankelijk te beoordelen. Uiteindelijk doel is dat het pensioenfonds een totaalbeeld heeft van de verschillende risico's waaraan het wordt blootgesteld en de effectiviteit van het risicobeheer. Daarnaast heeft de risicobeheerfunctie een initiërende en adviserende rol bij het vormgeven van het risicobeheer. De sleutelfunctiehouder is bevoegd om te escaleren richting de visitatiecommissie en DNB.

Ontwikkeling risicomanagement in 2020

In 2020 vonden de volgende ontwikkelingen met betrekking tot het risicomanagement plaats:

- Het jaar 2020 stond grotendeels in het teken van de coronapandemie. Vrij snel na de eerste lockdown heeft het fonds een risicoanalyse uitgevoerd om daaraan gerelateerde risico's met betrekking tot de bestuurlijke besluitvorming en uitvoering van de primaire en ondersteunende processen in kaart te brengen.
- Het fonds is in samenwerking met sociale partners bezig met een traject om de opgebouwde en nog op te bouwen pensioenen elders onder te brengen. Hiervoor is een project ingericht om te komen tot zorgvuldige besluitvorming. Dit traject loopt door tot eind 2021.
- Het afronden van een integrale risico-inventarisatie, die eind 2019 was gestart.
- De risicobeheerfunctie heeft een 2e-lijns risico opinie opgesteld, over de hoogte van het opbouwpercentage 2021. Hierin is een onafhankelijke opinie gegeven op de risico's en beheersing binnen en ten behoeve van het besluitvormingstraject van het bestuur. Er is hierbij een trend in gang gezet waarbij de 2e-lijn steeds meer vooraan in het besluitvormingstraject betrokken wordt ten behoeve van een adequate check op de risico's en beheersing.

Risicomanagement in 2021

Het IRM-jaarplan voor 2021 staat in het teken van het verder versterken en expliciet (aantoonbaar) laten werken van het integraal risicomanagementsysteem. Een belangrijk ander onderwerp is het uitvoeren en vaststellen van de tweejaarlijkse Systematische Integriteitsrisico Analyse (SIRA).

8 Ontwikkelingen na balansdatum

Herstelplan geactualiseerd

Bij een tekort moet een pensioenfonds jaarlijks een herstelplan voor de komende tien jaar indienen. Het pensioenfonds had begin 2021 een dekkingstekort en diende daarom in maart 2021 bij DNB een geactualiseerd herstelplan per 1 januari 2021 in. DNB heeft op 19 mei 2021 ingestemd met het herstelplan per 1 januari 2021.

Stapsgewijze invoering van de aangepaste UFR

De technische voorzieningen zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van DNB per 31 december 2020 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. DNB heeft toegelicht dat de rentetermijnstructuur de komende jaren in vier stappen wordt gewijzigd. Een wijziging die volgt uit het advies van de Commissie Parameters. Tezamen met het effect van de verwachte daling van het tienjaars voortschrijdende gemiddelde van de rente zal een verhogend effect op de technische voorzieningen ontstaan wat een drukkend effect op de dekkingsgraad heeft.

Door wijziging van de rentetermijnstructuur zijn de technische voorzieningen in januari 2021 met EUR 2,3 miljoen gestegen. Hierdoor daalde de dekkingsgraad met 2,1%. De impact van de volledige vier stappen is een toename van de technische voorzieningen van EUR 10,2 miljoen. Dit komt overeen met een dekkingsgraad van 86,7%.

9 Verslag visitatiecommissie

Het bestuur van Stichting pensioenfonds Blue Sky Group heeft de visitatiecommissie (VC) gevraagd een visitatie uit te voeren over het boekjaar 2020. De VC heeft aan de hand van een normenkader naar het functioneren van het fonds en het bestuur gekeken. Het normenkader is gebaseerd op wet- en regelgeving, de VITP-toezichtcode en de acht thema's voor goed pensioenfondsbestuur uit de Code pensioenfondsen van de pensioenfederatie.

Met deze rapportage legt de VC verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het Verantwoordingsorgaan (VO) en aan de werkgever. De belangrijkste conclusies en aanbevelingen worden hieronder weergegeven.

De toekomst van het pensioenfonds stond in 2020 prominent op de bestuursagenda. Begin 2020 is een tripartiete werkgroep gevormd, waarin het fonds participeert met de werkgever en OR, om zich gezamenlijk te oriënteren op de toekomst van het fonds. Nadat deze werkgroep halverwege 2020 is opgeheven, heeft het bestuur zelf het voortouw genomen. Met behulp van een eigen adviseur onderzoekt het bestuur de mogelijkheden om de opgebouwde aanspraken elders onder te brengen. De VC vindt het positief dat het bestuur zijn verantwoordelijkheid neemt en dat het VO actief betrokken is bij dit proces.

De VC ziet dat het bestuur in 2020 stappen heeft gezet om zijn eigen functioneren te verbeteren. Vanwege de verwevenheid met de uitvoeringsorganisatie combineert het bestuur meerdere verantwoordelijkheden tegelijkertijd. Dat vraagt om een hoge mate van transparantie maar ook om voortdurende alertheid van bestuursleden. Het vraagt bovendien veel van bestuursleden zelf, die het bestuur naast hun werk bij de uitvoerder doen. Tijdens de zelfevaluatie heeft het bestuur kritisch gekeken naar wat zij nodig heeft om haar taak te kunnen vervullen. Positief is dat het bestuur de conclusies heeft gedeeld met de werkgever en verdere ondersteuning heeft gekregen. Zo is de vacante zetel namens de werkgever in het bestuur met een externe bestuurder ingevuld.

Het bestuur heeft daarnaast voldoende aandacht gehad voor de reguliere processen in 2020, zoals de communicatie met deelnemers en de beleggingen. De VC vindt dat het bestuur goed heeft gereageerd op de omstandigheden rondom het coronavirus. Ook zijn in 2020 grote stappen gemaakt met het inrichten van het integraal risicomanagement onder leiding van de nieuw benoemde sleutelfunctiehouder.

Verder ziet de VC een verzakelijking tussen het pensioenfonds en de uitvoeringsorganisatie. Ook dit is positief, want door de uitvoering 'in huis' te doen en alle dubbele verantwoordelijkheden blijft het moeilijk om kritisch te zijn op de uitvoering. De VC wil het bestuur bemoedigen om daadkracht te blijven tonen in zowel de huidige constellatie als in het transitietraject naar een andere uitvoerder.

De visitatie is uitgevoerd in de maanden februari 2021 tot en met mei 2021 door Peggy Bracco Gartner (voorzitter), Gerard van de Kuilen en Elise van Kalmthout.

Reactie van het bestuur

Het bestuur is de visitatiecommissie erkentelijk voor de over het jaar 2020 gedane aanbevelingen en genoemde aandachtspunten. Ook kijkt het bestuur terug op een prettige samenwerking. Ook het komende jaar staat de toekomst van het pensioenfonds prominent op de bestuursagenda. De door de visitatiecommissie gedane aanbevelingen zullen mede in relatie tot deze toekomstdiscussie

bezien worden. De visitatiecommissie wordt in het najaar over de voortgang en de ondernomen acties op de gedane aanbevelingen en genoemde aandachtspunten geïnformeerd. Het bestuur ziet uit naar een goede samenwerking in 2021.

10 Verslag verantwoordingsorgaan

Algemeen

Het verantwoordingsorgaan heeft als hoofdtaken:

- Advies: advisering van het bestuur over de in de het Reglement Verantwoordingsorgaan vastgelegde onderwerpen.
- Verantwoording: jaarlijks een oordeel geven over het handelen van het bestuur, het door het bestuur uitgevoerde beleid en over beleidskeuzes voor de toekomst.

Het verantwoordingsorgaan richt zich bij het vormen van zijn oordeel op het door het bestuur gevoerde beleid, de vastgestelde beleidsvoornemens en de belangenafwegingen die hierover binnen het bestuur plaatsvinden. Het verantwoordingsorgaan heeft daarnaast de beschikking gekregen over verschillende documenten waaronder het jaarverslag 2020, het actuarieel rapport, het accountantsrapport en het rapport visitatie 2020.
De door sociale partners in de pensioenovereenkomst vastgelegde inhoudelijke pensioenafspraken inclusief de daarbij afgewogen belangen maken geen onderdeel uit van het vormen van het oordeel.

Het verantwoordingsorgaan is in het jaar 2020 vijfmaal bij elkaar gekomen. Behalve autonome vergaderingen is tweemaal met een afgevaardigde van het bestuur gesproken over de lopende dossiers en éénmaal met het voltallige bestuur. Tot slot heeft het verantwoordingsorgaan een vergadering met de visitatiecommissie gehad over het rapport van de visitatiecommissie over 2019.

Adviezen

In 2020 heeft het verantwoordingsorgaan driemaal een schriftelijk advies uitgebracht.

Oordeel over beleid en uitvoering 2020

Het verantwoordingsorgaan komt tot een positief oordeel over de wijze waarop het bestuur heeft gehandeld. Het bestuur heeft op een evenwichtige wijze gehandeld in het belang van alle belanghebbenden.

Dit oordeel is gebaseerd op de volgende bevindingen:

- Er is een positieve ontwikkeling te zien in de notulen van het bestuur ten opzichte van 2019 ten aanzien van de (evenwichtige) besluitvorming in de notulen.
- Het uitvoeren van het integraal risicomanagement beleid heeft door het opstellen van de eigen risico beoordeling (ERB) door de sleutelfunctiehouder de gewenste vooruitgang geboekt.
- Het verantwoordingsorgaan stelt de bereidheid van het bestuur om onderwerpen toe te lichten in de vergaderingen van het verantwoordingsorgaan zeer op prijs. Ook de uitnodiging tot het bijwonen van de Workshop toekomstige uitvoering hebben wij als zeer prettig ervaren. Dit omdat het goed inzicht gaf in complexe materie en het verantwoordingsorgaan daarnaast vroegtijdig inzicht heeft gekregen in de afwegingen die het bestuur moet maken aangaande het ‘ toekomst fonds traject’.
- Ook de communicatie met de deelnemers over de toekomstige uitvoering heeft adequaat plaatsgevonden.

Aanbevelingen aan het bestuur

Op basis van het oordeel en de bevindingen over 2020 doet het verantwoordingsorgaan de volgende aanbevelingen aan het bestuur:

- Het verantwoordingsorgaan vraagt blijvende aandacht voor een expliciete vastlegging in de notulen van de gemotiveerde belangenafweging door het bestuur.
- Het verantwoordingsorgaan wil ook de komende periode tijdig op de hoogte worden gehouden over de ontwikkelingen in de toekomstdiscussie.

- Leg adviesaanvragen aan het VO schriftelijk vast en betrek uitdrukkelijk het advies in de bestuurlijke besluitvorming.
- Maak een risico-inventarisatie van het Toekomst-traject.

Aandachtsgebieden 2021

Het verantwoordingsorgaan heeft voor 2020 de volgende aandachtspunten bepaald, gericht op een verdere verbetering van samenwerking met het bestuur:

- Het opstellen van een 'jaarplanning verantwoordingsorgaan' in samenhang met de jaarplanning van het bestuur, het aanbevelingenregister en de geagendeerde adviesplichtige dossiers.
- De ontwikkelingen en voortgang ten aanzien van de toekomst van het fonds en met name de criteria die van belang zijn voor de adviezen die moeten worden uitgebracht in het kader van de toekomstdiscussie.

Reactie van het bestuur

Het bestuur is blij met het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan en de constatering dat het bestuur op een evenwichtige wijze heeft gehandeld in het belang van alle belanghebbenden. Het bestuur blijft zich inzetten om de goede samenwerking met het verantwoordingsorgaan te continueren. Het bestuur blijft het verantwoordingsorgaan betrekken bij onder meer de ontwikkelingen ten aanzien van de toekomst van het fonds. Ook de overige aanbevelingen neemt het bestuur ter harte. Deze zullen gedurende het jaar aan de orde komen in het overleg tussen het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan hartelijk voor de in 2020 gedane werkzaamheden en de prettige samenwerking.

Jaarrekening 2020

Balans per 31 december

(na resultaatbestemming)

(bedragen in duizenden euro's)

Activa	2020	2019
Beleggingen voor risico pensioenfonds		
• Vastgoed (1)	8.536	8.067
• Aandelen (2)	34.187	31.196
• Vastrentende waarden (3)	46.878	43.774
• Derivaten (4)	5.683	1.712
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	95.284	84.749
Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen (5)	785	1.036
Vorderingen en overlopende activa (6)	282	51
Liquide middelen (7)	196	212
Totaal activa	**96.547**	**86.048**

Passiva		
Stichtingskapitaal en reserves		
• Overige reserves (8)	-4.471	-239
Technische voorzieningen		
• Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds (9)	100.217	84.665
Derivaten (4)	562	1.515
Schulden en overlopende passiva (10)	239	107
Totaal passiva	**96.547**	**86.048**

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 66 tot en met 74.

Rekening van baten en lasten

(bedragen in duizenden euro's)

Baten en lasten pensioenactiviteiten	2020	2019
Premies (11)	3.828	3.313
Waardeoverdrachten, per saldo (12)	23	-632
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
• Pensioenopbouw (13)	-3.787	-2.726
• Indexering (14)	4	-
• Rentetoevoeging (15)	282	164
• Wijziging rekenrente (16)	-15.229	-14.869
• Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten (17)	746	654
• Pensioenrechten waardeoverdrachten, per saldo (18)	-34	747
• Wijziging actuariële grondslagen (19)	1.722	-210
• Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen (20)	744	-565
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds	-15.552	-16.805
Pensioenuitkeringen (21)	-709	-656
Herverzekeringen (22)	-449	476
Totaal baten en lasten pensioenactiviteiten	**-12.859**	**-14.304**

Baten en lasten beleggingsactiviteiten		
Directe beleggingsopbrengsten (23)	106	262
Indirecte beleggingsopbrengsten (23)	8.566	11.760
Kosten van vermogensbeheer (23)	-43	-28
Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten (24)	-2	-3
Totaal baten en lasten beleggingsactiviteiten	**8.627**	**11.991**
Resultaat	**-4.232**	**-2.313**

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 90 tot en met 96.

Kasstroomoverzicht

(bedragen in duizenden euro's)

Kasstroom uit pensioenactiviteiten	2020	2019
Ontvangen premies	3.642	3.442
Ontvangen waardeoverdrachten	34	99
Ontvangen uitkeringen herverzekering	6	99
Ontvangen winstdeling herverzekering	15	25
Betaalde pensioenuitkeringen	-703	-657
Betaalde waardeoverdrachten	-11	-731
Betaalde premies herverzekering	-91	-117
Overige mutaties uit pensioenactiviteiten, per saldo	-50	28
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	**2.842**	**2.188**

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen beleggingen	25.468	60.220
Verkopen en afwikkeling derivaten, per saldo	261	127
Directe beleggingsopbrengsten	116	306
Aankopen beleggingen	-28.780	-62.773
Mutatie banktegoeden en bankschulden	118	-50
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-39	-24
Overige mutaties uit beleggingsactiviteiten, per saldo	-2	-3
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	**-2.858**	**-2.197**
Mutatie liquide middelen	**-16**	**-9**

Toelichting algemeen

Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group, statutair gevestigd in Amstelveen en kantoorhoudend aan de Professor E.M. Meijerslaan 1 in Amstelveen (hierna: het pensioenfonds), is het verstrekken van pensioenuitkeringen aan werknemers en oud-werknemers van Blue Sky Group Holding B.V. Het pensioenfonds is als ondernemingspensioenfonds ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 34167473.

Pensioenregeling

Ouderdomspensioen

De pensioenregeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling. Het ouderdomspensioen gaat standaard in op de eerste dag van de maand waarin de deelnemer 68 jaar wordt. De deelnemers kunnen binnen bepaalde grenzen kiezen wanneer zij met pensioen gaan, met als vroegst mogelijke pensioenleeftijd 60 jaar. Naar keuze van de deelnemer kan het ouderdomspensioen gedeeltelijk ingaan (deeltijdpensioen). Verder kan de hoogte van het pensioen worden gevarieerd, waarbij de laagste uitkering niet minder dan 75% van de hoogste uitkering bedraagt. Op pensioendatum kan het opgebouwde partnerpensioen geheel of gedeeltelijk worden geruild voor extra ouderdomspensioen. Omgekeerd kan het opgebouwde ouderdomspensioen gedeeltelijk worden geruild voor extra partnerpensioen. Voor ongehuwden zonder partner wordt automatisch het volledige partnerpensioen omgezet in extra ouderdomspensioen. Het ouderdomspensioen is gebaseerd op het gemiddelde salaris en het aantal deelnemersjaren. De pensioenopbouw bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,875% van de nettopensioengrondslag, zoals die geldt op 1 januari van het betreffende jaar. De nettopensioengrondslag is gelijk aan de brutopensioengrondslag verminderd met de franchise. De brutopensioengrondslag is gelijk aan het vaste jaarsalaris inclusief de vakantietoeslag en de in de cao omschreven toeslagen, waaronder de eindejaarsuitkering. Per 1 januari 2020 is de brutopensioengrondslag gemaximeerd op EUR 110.111 (2019: EUR 107.593). De hoogte van de franchise wordt jaarlijks aangepast en is gelijk aan het fiscaal wettelijke minimum.

Partnerpensioen

Het partnerpensioen geldt voor de nagelaten partner van een deelnemer. De pensioenopbouw van partnerpensioen bedraagt 70% van de pensioenbouw van ouderdomspensioen. Daarnaast is er een facultatief partnerpensioen dat het risico van overlijden van de deelnemer vóór het bereiken van de normpensioenleeftijd dekt en ervoor zorgt dat het partnerpensioen in principe 70% van het bereikbare ouderdomspensioen bedraagt. Deelnemer en partner kunnen gezamenlijk afzien van het facultatief partnerpensioen. Bij ingang van het ouderdomspensioen bestaat de keuze van omzetting van (een deel van) het recht op partnerpensioen in een verhoging van het ouderdomspensioen. Als gevolg van de omzetting per 1 januari 2018 van de ouderdomspensioenrechten met pensioenleeftijd 67 jaar in pensioenrechten met pensioenleeftijd 68 jaar kan het partnerpensioen lager uitkomen dan 70% van het opgebouwde respectievelijk bereikbare ouderdomspensioen.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen bedraagt per gerechtigd kind 14% van het (bereikbare) ouderdomspensioen. Het wezenpensioen wordt uitgekeerd tot het bereiken van de leeftijd van 21 jaar of de leeftijd van 27 jaar indien een voltijdse opleiding wordt gevolgd.

Arbeidsongeschiktheidspensioen

Het arbeidsongeschiktheidspensioen gaat in op de dag waarop een aan de deelnemer ter zake van dezelfde arbeidsongeschiktheid toegekende uitkering ingevolge de WIA is ingegaan dan wel de loondoorbetalingverplichting van de werkgever (twee jaar) is geëindigd. Het pensioen wordt uitgekeerd zolang de arbeidsongeschiktheid voortduurt, maar uiterlijk tot de AOW-gerechtigde leeftijd. Bij volledige arbeidsongeschiktheid (80% of meer) wordt de pensioenopbouw volledig en premievrij voortgezet. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid geldt een premievrije opbouw afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid.

Reductiebepaling

Indien en voor zover in enig jaar de hierna onder Financiering en premie beschreven basispremie lager is dan de gedempte kostendekkende op basis van een verwacht rendement en de facto niet toereikend is om de pensioenopbouw van dat jaar te financieren, wordt de pensioenopbouw van alle (actieve) deelnemers naar rato van het premietekort verlaagd.

Indexering

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de loonontwikkeling volgens de avr van Blue Sky Group. Verder streeft het pensioenfonds ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex.

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op indexering bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexering kan plaatsvinden. Het bestuur besluit jaarlijks over de toekenning van indexering.

Bij de besluitvorming wordt uitgegaan van de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo november van het voorgaande jaar. Bij een beleidsdekkingsgraad van 110% of lager wordt geen indexering toegekend. Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 110% wordt in beginsel indexering toegekend, maar de indexering wordt op een zodanig niveau vastgesteld dat deze naar verwachting in de toekomst kan worden gecontinueerd. Hierbij wordt rekening gehouden met de wettelijk voorgeschreven parameters.

Een achterstand in de indexering kan onder voorwaarden worden ingehaald. Voorwaarden zijn dat de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de met het (strategisch) vereist eigen vermogen overeenkomende nominale dekkingsgraad en de indexering naar verwachting ook in de toekomst kan worden toegekend. In enig jaar kan maximaal een vijfde deel van het bedrag dat beschikbaar is voor inhaalindexering hiervoor worden aangewend.

Financiering en premie

De financiering van de jaarlijkse pensioenopbouw is gebaseerd op een jaarlijks door de werkgever verschuldigde premie gebaseerd op een (gedempte) rentevoet van 2,4%. De premie wordt verder berekend op basis van de actuariële grondslagen van het pensioenfonds.

Deze zogenoemde basispremie bestaat uit:

- de premie die actuarieel benodigd is voor één jaar pensioenopbouw van de (actieve) deelnemers;
- de jaarlijkse premie voor de (herverzekerde) risico's van overlijden en arbeidsongeschiktheid;
- een opslag voor pensioenuitvoeringskosten;
- een opslag van 2% over bovenstaande componenten (alleen in 2018 en 2019).

Naast de basispremie kunnen extra premies worden geheven dan wel premiekortingen of premieterugstortingen worden verleend.

De totale premie, bestaande uit de basispremie en eventuele extra premies, bedraagt maximaal 40% van de totale brutopensioengrondslag. Voor het jaar 2020 was de premie cap verlaagd naar 30%.

Verder heeft de werkgever vanaf 2012 in acht jaarlijkse termijnen tot en met 2019 (een eerste termijn van EUR 100 duizend en zeven termijnen van afgerond EUR 43 duizend) een opslag op de premie betaald van totaal EUR 400 duizend voor de financiering van liquidatiekosten in geval van discontinuïteit van het pensioenfonds.

Indien de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds lager is dan de dekkingsgraad volgens de in de Pensioenwet vastgelegde solvabiliteitseisen, wordt een bedrag gelijk aan 1/10 van het betreffende tekort als extra premie geheven, rekening houdend met de hiervoor genoemde maximale premie. Het tekort wordt berekend door de beleidsdekkingsgraad ultimo november van het voorgaande jaar te vergelijken met de dekkingsgraad die overeenkomt met het (strategisch) vereist vermogen per dezelfde datum. Het voor de bedoelde extra premie benodigde bedrag wordt in beginsel verdeeld tussen de werkgever en de deelnemers in de verhouding 80%-20%. De totale deelnemersbijdrage (basispremie en eventuele extra premie) is echter gemaximeerd op 6,3% van de premiegrondslag. Hierdoor kan de verdeling van de herstelpremie afwijken van de verhouding 80%-20%.

Premiekorting kan worden verleend indien:

- een eventuele indexeringsachterstand en eventuele korting op de pensioenopbouw zijn ingehaald;
- de beleidsdekkingsgraad ultimo november hoger is dan de dekkingsgraad die overeenkomt met het (strategisch) vereist vermogen per deze datum;
- de reële beleidsdekkingsgraad ultimo november hoger is dan 100%;
- de voorwaardelijke indexering naar verwachting ook in de toekomst kan worden toegekend.

Ten behoeve van de vaststelling van de reële beleidsdekkingsgraad wordt de waarde van de nominale pensioenverplichtingen vermeerderd met de waarde van de indexeringsambitie (dus de reële waarde van de pensioenverplichtingen).

Van het aldus gedefinieerde overschot wordt jaarlijks 1/10 deel aangewend voor premiekorting. Het volgende jaar wordt op basis van de financiële positie van het pensioenfonds opnieuw beoordeeld

of premiekorting mogelijk is. Het volgen van deze beleidslijn kan in beginsel ook resulteren in negatieve premies ofwel premieterugstortingen.

Aanvullend op deze beleidslijn gelden de volgende bepalingen. Indien de reële beleidsdekkingsgraad hoger is dan 150%, wordt op verzoek van de werkgever het bedrag dat overeenkomt met het meerdere teruggestort aan de werkgever. Indien in enig jaar is voldaan aan de voorwaarden voor premiekorting en dit bovendien wettelijk is toegestaan, wordt de solvabiliteitsvrijval als gevolg van de pensioenuitkeringen van een jaar in mindering gebracht op de premie van hetzelfde jaar.

Herverzekering

Het risico van overlijden vóór de normpensioenleeftijd en het risico van arbeidsongeschiktheid zijn volledig herverzekerd. Daarvoor wordt een jaarlijkse premie betaald. Het risico van overlijden vóór de normpensioenleeftijd is verzekerd op basis van kapitalen. De dekking van het arbeidsongeschiktheidspensioen betreft een jaarlijkse rente. Er is een winstdelingsregeling overeengekomen met betrekking tot de verzekeringstechnische resultaten op de overlijdensrisicoverzekering.

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen (RJ 610).

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling, dat wil zeggen de veronderstelling dat de continuïteit gewaarborgd is en de activiteiten in de afzienbare toekomst zullen worden voortgezet.

Deze jaarrekening heeft betrekking op het verslagjaar 2020, dat is geëindigd op 31 december 2020.

De bedragen in de jaarrekening luiden in euro’s.

Schattingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening is het maken van schattingen en veronderstellingen noodzakelijk. De schattingen en veronderstellingen hebben invloed op de toepassing van grondslagen en de waardering van activa en verplichtingen. De schattingen en daaraan ten grondslag liggende veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. Vooral de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en (in mindere mate) de waardering van de beleggingen zijn gebaseerd op schattingen en veronderstellingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Ten behoeve van de oordeelsvorming en het maken van schattingen wordt gebruikgemaakt van externe deskundigen. De aard van oordelen en schattingen en de onderliggende veronderstellingen is, voor zover noodzakelijk geacht voor het vereiste inzicht in het vermogen, vermeld in de toelichting bij de jaarrekening.

Herzieningen van schattingen worden verwerkt in de periode waarin de schatting wordt herzien. Een herziening van een schatting heeft dikwijls ook gevolgen voor waardering en resultaatbepaling in toekomstige perioden.

Schattingswijziging

Voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen worden de overlevingsgrondslagen volgens de actuele AG prognosetafels gehanteerd. In 2020 zijn de overlevingsgrondslagen geactualiseerd en is overgegaan van de AG prognosetafels 2018 naar de AG prognosetafels 2020. Het effect op de pensioenverplichtingen bedraagt EUR 1.722 duizend (vrijval).

Verwerking

De belangrijkste activa en verplichtingen van het pensioenfonds zijn respectievelijk de beleggingen en de pensioenverplichtingen. De beleggingen bestaan volledig uit financiële activa en derivaten. Deze worden in de balans opgenomen respectievelijk van de balans verwijderd op transactiedatum (datum van koop of verkoop). Dit is het moment waarop de toekomstige economische voordelen en de risico's verbonden aan het financiële instrument worden overgedragen. Pensioenverplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment van toekenning of overdracht van de pensioenrechten. Zij worden van de balans verwijderd op het moment van uitkering of overdracht van de pensioenrechten.

Saldering

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Presentatie beleggingen en beleggingsopbrengsten

De beleggingen bestaan nagenoeg geheel uit participaties in beleggingsinstellingen, voor het merendeel Blue Sky beleggingsfondsen. Deze beleggingsfondsen hebben de vorm van een besloten fonds voor gemene rekening. De participaties worden in de balans gerubriceerd conform de aard van de onderliggende beleggingen van de beleggingsfondsen.

Waardeveranderingen van de participaties worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder indirecte beleggingsopbrengsten. Zij bestaan uit de directe en indirecte opbrengsten van de onderliggende beleggingen en de kosten van vermogensbeheer die ten laste van het beleggingsfonds komen. Door beleggingsfondsen uitgekeerde dividenden worden gepresenteerd onder directe beleggingsopbrengsten.

Waardering beleggingen

Participaties in beleggingsinstellingen worden op het moment van verkrijging gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, dat wil zeggen inclusief een eventuele toetreedvergoeding. Vervolgens worden de participaties gewaardeerd tegen de berekende intrinsieke waarde of de meest recent beschikbare intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt vastgesteld op basis van de marktwaarde van de onderliggende activa en verplichtingen. De marktwaarde is het bedrag waarvoor een actief of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen die onafhankelijk zijn. De marktwaarde is gebaseerd op actuele marktprijzen, tenzij anders vermeld.

Waardeveranderingen beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen, inclusief derivaten. Alle waardeveranderingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als opbrengst beleggingen direct in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de intrinsieke waarde van de participaties in de beleggingsfondsen. Transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum. Valutakoersverschillen bij de omrekening van activa en verplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder de post waarop de activa en verplichtingen betrekking hebben.

De koers op balansdatum van de euro ten opzichte van de belangrijkste valuta's is:

	2020	2019	2018
Amerikaanse dollar	1,2236	1,1225	1,1431
Canadese dollar	1,5588	1,4556	1,5613
Australische dollar	1,5856	1,5969	1,6238
Japanse yen	126,3254	121,9877	125,4207
Britse pond	0,8951	0,8474	0,8975
Zwitserse frank	1,0815	1,0870	1,1269
Zweedse kroon	10,0485	10,5078	10,1350

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vastgoed

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen van vastgoedfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Onderliggende beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties worden gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde, gebaseerd op de marktwaarde van het onderliggende vastgoed. De marktwaarde van het onderliggende vastgoed is de geschatte waarde bij onderhandse verkoop in verhuurde staat. De onderliggende vastgoedobjecten worden periodiek getaxeerd door onafhankelijke taxateurs.

Aandelen

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen en converteerbare obligaties van aandelenfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Indien de koersvorming van beursgenoteerde aandelen niet representatief is, wordt de marktwaarde getaxeerd. De taxatie is gebaseerd op recente marktinformatie.

Vastrentende waarden

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde vastrentende waarden van beleggingsfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum, verhoogd met de lopende rente. De marktwaarde van onderliggende niet-beursgenoteerde vastrentende beleggingen wordt bepaald door te ontvangen rente en aflossingen contant te maken op basis van actuele marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de belegging. De marktwaarde van directe vastrentende beleggingen wordt eveneens bepaald door te ontvangen rente en aflossingen contant

te maken op basis van actuele marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de belegging.

Derivaten

Derivaten zijn afgeleide financiële instrumenten, waarvan de waarde afhankelijk is van één of meer onderliggende primaire financiële instrumenten. Derivaten bevatten rechten en verplichtingen waardoor één of meer van de financiële risico's waaraan de onderliggende primaire financiële instrumenten onderhevig zijn tussen partijen worden overgedragen. Derivaten leiden bij het aangaan van de transactie niet of tot een relatief gering vermogensbeslag. Basisvormen van derivaten zijn swaps, forwards, futures en opties. Het onderliggende primaire financiële instrument kan onder meer een valutaproduct, een aandelenproduct of een renteproduct zijn.

Het pensioenfonds maakt gebruik van de volgende derivaten: valutatermijncontracten en interest rate swaps.

Een valutatermijncontract is een contract waarbij de verplichting wordt aangegaan om een bepaalde valuta te verkopen en een andere valuta te kopen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde (termijn)koers.

Een interest rate swap of renteswap is een contract waarbij wordt overeengekomen om gedurende een vooraf vastgestelde periode rentestromen in dezelfde valuta te ruilen. Bij de meeste renteswaps wordt een variabele rente geruild tegen een vaste rente. De variabele rente is gebaseerd op de geldmarktrente, waarbij als referentie Euribor of Eonia wordt gehanteerd. De vaste rente is meestal gebaseerd op de marktrente van staatsobligaties.

Derivaten worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beursprijs per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op recente marktinformatie (zoals valutakoersen en rentecurves), als input voor de gehanteerde gangbare waarderingsmodellen.

Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen

Herverzekeringscontracten worden opgenomen voor de actuarieel bepaalde contante waarde van de verzekerde uitkeringen, volgens de grondslagen van het pensioenfonds, onder aftrek van een eventuele waardevermindering, indien deze naar verwachting duurzaam is.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid. De geamortiseerde kostprijs komt in het algemeen overeen met de nominale waarde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden opgenomen voor de nominale waarde.

Stichtingskapitaal en overige reserves

Het stichtingskapitaal en de overige reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen zijn verwerkt in de balans.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen wordt actuarieel berekend en wordt vastgesteld op basis van de nominaal verworven pensioenrechten, voor zover zij onvoorwaardelijk zijn. Dit betekent dat de voorwaardelijke toekomstige indexering niet in de voorziening is begrepen, maar de op balansdatum toegezegde indexering wel in de voorziening wordt opgenomen. De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door De Nederlandsche Bank (DNB) vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum.

De voorziening met betrekking tot ouderdomspensioen en partnerpensioen is de contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de tot balansdatum opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenrechten. Daarin is begrepen de toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers.

De voorziening met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen is de contante waarde van de verwachte uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de verplichtingen aan bij het pensioenfonds aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers, nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard.

De belangrijkste actuariële grondslagen en veronderstellingen zijn:

- rekenrente volgens actuele rentetermijnstructuur DNB (ongewijzigd);
- levensverwachting volgens prognosetafels AG 2020 met actuele fondsspecifieke leeftijds- en sekseafhankelijke correctiefactoren gebaseerd op het Willis Towers Watson model 2016 (2019: prognosetafels AG 2018 en correctiefactoren Willis Towers Watson model 2016);
- partnerfrequentie actieve en gewezen deelnemers 100% (ongewijzigd);
- verschil leeftijd man en vrouw drie jaar (ongewijzigd);
- excassokosten 2,0% van de voorziening (ongewijzigd);
- andere pensioenuitvoeringskosten EUR 428 duizend (2019: EUR 423 duizend).

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2020 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 0,30% worden afgeleid (2019: 0,86%).

De voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde rentetermijnstructuur DNB betreft voor looptijden tot en met 20 jaar de marktrente op de interbancaire swapmarkt. Voor looptijden langer dan 20 jaar wordt de swapcurve per balansdatum aangepast door de onderliggende éénjaarsforwardrente te extrapoleren naar een lange termijn verwacht renteniveau, de zogenoemde Ultimate Forward Rate (UFR). De UFR wordt vastgesteld als 120-maands voortschrijdend gemiddelde van de werkelijke 1-jaar 20-jaarsforwardrentes. In de door DNB gevolgde methodiek beweegt de rente vanaf 21 jaar geleidelijk in de richting van de UFR, doordat de forwardrente wordt gemiddeld met de UFR. De UFR bedraagt ultimo 2020 1,8% (2019: 2,1%).

Naast een voorziening voor excassokosten wordt een extra kostenvoorziening opgenomen voor alle toekomstige pensioenuitvoeringskosten, bedoeld ter financiering van de liquidatiekosten in geval van discontinuïteit van het pensioenfonds. Deze voorziening wordt gewaardeerd tegen nominale waarde.

Schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, die in het algemeen overeenkomt met de nominale waarde.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen
De grondslagen voor resultaatbepaling vloeien voor het merendeel voort uit de voor de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde waarderingsgrondslagen. Voor een aantal posten worden de grondslagen voor resultaatbepaling hierna (nader) uiteengezet.

Directe beleggingsopbrengsten
Rente wordt ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarop deze betrekking heeft. Dividend wordt in de rekening van baten en lasten verwerkt op het moment van beschikbaarstelling.

Premies
Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen en extra premies worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan. Dit is de periode waarin de premiekorting of extra premie onvoorwaardelijk is geworden.

Waardeoverdrachten
Waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

Pensioenopbouw
De pensioenopbouw met betrekking tot ouderdomspensioen en partnerpensioen wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van de pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen worden opgenomen in de periode waarin deze ontstaan. De toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de arbeidsongeschiktheid ontstaat.

Indexering
De toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van indexering wordt in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarin het bestuursbesluit wordt genomen.

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen
De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

Wijziging rekenrente
Het effect van de verandering van de rekenrente op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten
De vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen wordt ten gunste van de rekening van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Pensioenrechten waardeoverdrachten

De met waardeoverdrachten samenhangende toevoeging en onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Wijziging actuariële grondslagen

Het effect van wijzigingen in de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Herverzekeringen

Herverzekeringsuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben. Winstaandelen worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin zij bekend worden.

Kosten

Kosten worden ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarop zij betrekking hebben.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum.

Onder liquide middelen worden verstaan banktegoeden die niet het karakter hebben van beleggingen.

Toelichting op de balans

(bedragen in duizenden euro's)

Activa

1 Vastgoed

	2020	2019
Beursgenoteerd	3.021	2.656
Niet-beursgenoteerd	5.515	5.411
Totaal	**8.536**	**8.067**

De samenstelling van de onderliggende portefeuille vastgoed per sector is als volgt:

Winkels	1.467	1.874
Kantoren	2.262	2.041
Bedrijfsruimten	2.163	1.885
Woningen	1.751	1.330
Overig	893	937
Totaal	**8.536**	**8.067**

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	4.583	4.256
Verenigde Staten	2.139	2.139
Azië	1.814	1.672
Totaal	**8.536**	**8.067**

De volgende onderliggende beleggingen maken meer dan 5% uit van de totale vastgoedportefeuille:

INVESCO RE European Fund	517	567
Tuckerman US REIT Index CTF Fund	636	533
CBRE Pan European Core Fund	597	451
Prologis	451	433

Blue Sky vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds participeert, hebben een deel van de portefeuille uitgeleend. Voor dat deel hebben deze vastgoedfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven vastgoedaandelen bedraagt totaal EUR 69 duizend (2019: EUR 7 duizend). Voor het risico van niet-teruglevering zijn staatsobligaties met ten minste een AA-rating verkregen tot een bedrag van EUR 73 duizend (2019: EUR 7 duizend). Deze zekerheden zijn niet in de balans opgenomen.

2 Aandelen

	2020	2019
Totaal	**34.187**	**31.196**

De portefeuille bestaat geheel uit beursgenoteerde aandelen.

De aandelenportefeuille kan als volgt worden gespecificeerd per sector:

Financiële instellingen	4.855	5.988
Informatietechnologie	8.453	6.208
Energie	1.090	1.286
Telecommunicatie	1.030	1.099
Consument cyclisch	4.811	3.764
Consument defensief	2.599	2.435
Industrie	3.604	3.467
Basismaterialen	2.265	1.725
Gezondheidszorg	3.488	2.801
Nutsbedrijven	1.165	1.269
Overig	827	1.154
Totaal	**34.187**	**31.196**

De samenstelling naar regio is als volgt:

Europa	5.356	5.206
Noord-Amerika	19.143	17.145
Midden- en Zuid-Amerika	639	864
Azië	7.864	6.734
Overig	1.185	1.247
Totaal	**34.187**	**31.196**

Blue Sky aandelenfondsen waarin het pensioenfonds participeert, hebben een deel van de aandelen uitgeleend. Voor dat deel hebben de aandelenfondsen alleen het economisch eigendom. Het aandeel van het pensioenfonds in deze in bruikleen gegeven aandelen bedraagt totaal EUR 1.005 duizend (2019: EUR 1.047 duizend). Voor het risico van niet-teruglevering zijn staatsobligaties met ten minste een AA-rating verkregen tot een bedrag van EUR 1.055 duizend (2019: EUR 1.099 duizend). Deze zekerheden zijn niet in de balans opgenomen.

3 Vastrentende waarden

	2020	2019
Staatsobligaties	18.564	29.593
Ondernemingsobligaties	12.891	8.188
Totaal beursgenoteerde obligaties	31.455	37.781
Hypothecaire leningen (woninghypotheken)	11.832	5.822
Overige onderhandse leningen	3.538	-
Banktegoeden in rekening-courant	53	171
Totaal	**46.878**	**43.774**

De specificatie naar rentetype is als volgt:

Vaste rente	46.825	43.603
Variabele rente	53	171
Totaal	**46.878**	**43.774**

De resterende looptijd gebaseerd op de contractuele aflossingsdata is als volgt:

Korter dan 1 jaar	12.248	6.504
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	5.903	2.404
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	6.374	3.076
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	11.336	18.505
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	10.443	12.866
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	474	384
Langer dan 40 jaar	100	35
Totaal	**46.878**	**43.774**

De kredietwaardigheid van de portefeuille kan als volgt worden weergegeven:

AAA-rating	15.570	20.607
AA-rating	15.752	15.245
A-rating	2.103	1.517
BBB-rating	3.593	2.929
Lagere rating dan BBB	9.254	3.173
Geen rating	606	303
Totaal	**46.878**	**43.774**

De onderliggende hypothecaire leningen (woninghypotheken) van EUR 11.832 duizend (2019: EUR 5.822 duizend) hebben geen officiële rating. In woninghypotheken wordt belegd door middel van participaties in een viertal beleggingsfondsen. Deze beleggingsfondsen hebben evenmin een officiële rating. Op basis van een intern model van de beheerders van de beleggingsfondsen is de indicatieve rating AA. De vergelijkende cijfers van geen rating naar AA-rating zijn hierop aangepast.

De samenstelling naar regio is als volgt:

	2020	2019
Azië	2.944	1.513
Europa	34.983	36.933
Midden- en Zuid-Amerika	2.168	1.603
Noord-Amerika	5.338	2.810
Rest	1.445	915
Totaal	**46.878**	**43.774**

In 2020 is een herstructurering van de Blue Sky vastrentendewaardeportefeuille doorgevoerd. Om deze reden is de samenstelling naar regio aangepast naar de nieuwe regio-indeling. Voor de vergelijkbaarheid zijn ook de cijfers van vorig verslagjaar aangepast.

De volgende onderliggende beleggingen van de Blue Sky obligatiefondsen maken meer dan 5% uit van de totale obligatieportefeuille:

Staatsobligaties Duitsland	11.527	15.176
AeAM Dutch Mortgage Fund 2	4.311	1.343
Nederlands Hypotheken Fonds	3.995	1.558
Staatsobligaties Nederland	3.648	5.189
AeAM Dutch Mortgage Fund	2.665	2.347
Staatsobligaties Frankrijk	2.190	6.757

Van de vastrentende waarden heeft een bedrag van EUR nihil (2019: EUR 83 duizend) betrekking op saldi op margin accounts die worden aangehouden in verband met derivatenposities. De saldi op deze bankrekeningen staan niet ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

Een deel van de onderliggende portefeuille obligaties met een totale marktwaarde van EUR nihil (2019: EUR 372 duizend) is gestort in een gesepareerd depot als zekerheid voor derivaten met een negatieve marktwaarde. Deze obligaties staan niet ter vrije beschikking.

4 Derivaten

Derivaten met een positieve marktwaarde zijn als een actiefpost in de balans opgenomen en derivaten met een negatieve marktwaarde zijn onder de verplichtingen opgenomen.

	Activa	Passiva	Per saldo
2020			
Valutaderivaten	2.677	-142	2.535
Rentederivaten	3.006	-420	2.586
Totaal	**5.683**	**-562**	**5.121**
2019			
Valutaderivaten	115	-935	-820
Rentederivaten	1.597	-580	1.017
Totaal	**1.712**	**-1.515**	**197**

Het volgende overzicht geeft inzicht in de portefeuille derivaten per balansdatum:

	2020		2019	
	Contract-omvang	Markt-waarde	Contract-omvang	Markt-waarde
Valutatermijncontracten				
Gekocht	1.172	-46	11.847	17
Verkocht	40.503	2.581	41.635	-837
Interest rate swaps				
Gekocht	21.650	3.006	19.050	855
Verkocht	5.100	-420	5.100	162

Valutatermijncontracten zijn in dit overzicht aangeduid als verkocht indien de positie in euro's long is en de positie in vreemde valuta's short is. Deze contracten zijn afgesloten met het doel om het valutarisico af te dekken.

Als gekocht aangeduide interest rate swaps zijn zogenoemde receiver swaps, waarbij een vaste rente wordt ontvangen en een variabele rente wordt betaald. Als verkocht aangeduide interest rate swaps zijn zogenoemde payer swaps, waarbij een variabele rente wordt ontvangen en een vaste rente wordt betaald. Door middel van de interest rate swaps wordt het rentemismatchrisico gedeeltelijk afgedekt.

De valutatermijncontracten en de interest rate swaps zijn niet-beursgenoteerde contracten.

De valutatermijncontracten hebben een looptijd korter dan een jaar.

De portefeuille gekochte interest rate swaps is als volgt samengesteld naar looptijden:

	2020		2019	
	Contract-omvang	**Markt-waarde**	**Contract-omvang**	**Markt-waarde**
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	20.050	2.679	17.450	958
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	1.200	230	1.200	-75
Langer dan 40 jaar	400	97	400	-28
Totaal	**21.650**	**3.006**	**19.050**	**855**

De portefeuille verkochte interest rate swaps is als volgt samengesteld naar looptijden:

	2020		2019	
	Contract-omvang	**Markt-waarde**	**Contract-omvang**	**Markt-waarde**
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	5.100	-420	5.100	162
Totaal	**5.100**	**-420**	**5.100**	**162**

De volgende tegenpartijen maken meer dan 5% uit van de totale (positieve) marktwaarde van de derivatenportefeuille:

	2020	2019
ABN AMRO Bank	1.710	1.198
Natwest Markets	1.011	498
Barclays Bank	1.415	13
Goldman Sachs	1.022	-

Voor derivatencontracten met een positieve marktwaarde zijn zekerheden in de vorm van staatsobligaties met ten minste een AA-rating verkregen tot een bedrag van EUR 4.473 duizend (2019: EUR 864 duizend). Voor derivaten met een negatieve marktwaarde zijn zekerheden gegeven tot een bedrag van totaal EUR nihil (2019: EUR 372 duizend).

5 Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen

Onder herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen is de gekapitaliseerde waarde van het risicoherverzekeringscontract opgenomen.

	2020	2019
Totaal	**785**	**1.036**

De mutaties kunnen als volgt worden weergegeven:

	2020	2019
Balanswaarde begin van het jaar	1.036	510
Herverzekerde rechten	-249	503
Rentetoevoeging	-2	-2
Wijziging rekenrente	45	74
Uitkeringen herverzekering	-46	-50
Actuariële resultaten (risicopremie)	1	1
Balanswaarde eind van het jaar	**785**	**1.036**

Het verzekeringscontract dekt volledig het risico van overlijden vóór de leeftijd van 68 jaar en het risico van arbeidsongeschiktheid. In geval van vooroverlijden wordt een kapitaal ineens uitgekeerd.

Het herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen heeft volledig betrekking op het arbeidsongeschiktheidspensioen. In geval van arbeidsongeschiktheid vergoedt de verzekeraar namelijk periodiek de verzekerde pensioenuitkeringen. De contante waarde van de verwachte toekomstige verzekeringsuitkeringen wordt in de balans opgenomen.

Het herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen heeft voor het overgrote deel een langlopend karakter.

6 Vorderingen en overlopende activa

	2020	2019
Werkgever	187	51
Overige vorderingen en overlopende activa	95	-
Totaal	**282**	**51**

De vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

7 Liquide middelen

Liquide middelen worden onderscheiden van banktegoeden die het karakter hebben van beleggingen of direct beschikbaar zijn om te worden belegd. Deze posten zijn begrepen in vastrentende waarden.

	2020	2019
Banktegoeden in rekening-courant	196	212
Totaal	**196**	**212**

Passiva

8 Stichtingskapitaal en reserves

Overige reserves

	2020	2019
Stand begin van het jaar	-239	2.074
Resultaat	-4.232	-2.313
Stand eind van het jaar	**-4.471**	**-239**

Het resultaat over 2020 is onttrokken aan de overige reserves.

De vermogenspositie wordt toegelicht in de risicoparagraaf op pagina 80 tot en met 89.

9 Voorziening pensioenverplichtingen

	2020		2019	
	Aantal	**Bedrag**	**Aantal**	**Bedrag**
Actieve deelnemers	159	49.122	147	43.441
Arbeidsongeschikte deelnemers	9	5.409	9	5.088
Gewezen deelnemers	143	28.081	133	22.383
Ingegaan ouderdomspensioen	22	15.154	19	11.612
Ingegaan partnerpensioen	1	66	1	66
Totaal pensioenuitkeringen	334	97.832	309	82.590
Excassokosten		1.957		1.652
Andere pensioenuitvoeringskosten		428		423
Totaal	**334**	**100.217**	**309**	**84.665**

De voorziening pensioenverplichtingen met betrekking tot arbeidsongeschikte deelnemers bestaat uit:

	2020	2019
Opgebouwde pensioenrechten	3.359	2.808
Toekomstige premievrije opbouw pensioenrechten	1.468	1.609
Totaal pensioenrechten ouderdomspensioen en partnerpensioen	4.827	4.417
Ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen	582	671
Totaal	**5.409**	**5.088**

De waarde van de voorziening pensioenverplichtingen naar resterende looptijd is als volgt:

	2020	2019
Korter dan 1 jaar	843	660
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	3.595	2.748
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	7.465	7.111
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	21.557	18.556
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	29.157	24.484
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	23.095	18.961
Langer dan 40 jaar	14.505	12.145
Totaal	**100.217**	**84.665**

De mutaties in de voorziening zijn als volgt:

	2020	2019
Stand begin van het jaar	84.665	67.860
Pensioenopbouw actieve deelnemers	3.713	2.673
Arbeidsongeschiktheidspensioen en premievrije pensioenopbouw	-358	522
Opslag pensioenuitvoeringskosten	74	53
Inkomende waardeoverdrachten	44	114
Uitgaande waardeoverdrachten	-10	-861
Rentetoevoeging	-282	-164
Wijziging rekenrente	15.229	14.869
Indexering	-4	-
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-731	-641
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-15	-13
Wijziging actuariële grondslagen	-1.722	210
Actuariële resultaten	-386	36
Overig	-	7
Stand eind van het jaar	**100.217**	**84.665**

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2020 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 0,30% worden afgeleid. Ultimo 2019 was de afgeleide rekenrente 0,86%.

10 Schulden en overlopende passiva

	2020	2019
Herverzekeraar	149	22
Pensioenuitkeringen	36	34
Belastingen en premies sociale verzekeringen	20	16
Overige schulden en overlopende passiva	34	35
Totaal	**239**	**107**

De schulden hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

Overige informatie beleggingen

Beleggingsportefeuille

De totale beleggingsportefeuille bedraagt EUR 94.711 duizend (2019: EUR 83.227 duizend) en is als volgt samengesteld:

	2020	2019
Vastgoed	8.536	8.067
Aandelen	34.187	31.196
Vastrentende waarden	46.878	43.774
Beleggingen exclusief derivaten	89.601	83.037
Derivaten activa	5.683	1.712
Derivaten passiva	-562	-1.515
Beleggingen inclusief derivaten	94.722	83.234
Schulden en overlopende passiva	-11	-7
Totaal	**94.711**	**83.227**

Marktwaarde beleggingen

De marktwaarde van de beleggingen wordt vastgesteld op basis van directe marktnoteringen, wordt afgeleid van directe marktnoteringen of wordt benaderd door middel van waarderingsmodellen en waarderingstechnieken.

Van directe marktnotering is sprake indien beleggingen worden verhandeld op één of meer actieve openbare markten. Hiertoe worden ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools waarvan de beleggingen een directe marktnotering hebben.

Indien de waardering van beleggingen wordt afgeleid van directe marktnoteringen, worden de beleggingen gewaardeerd op basis van een model, waarbij alle inputvariabelen zijn gebaseerd op marktnoteringen. In geval van over-the-counter derivaten, zoals interest rate swaps en valutatermijncontracten, betreffen deze variabelen onder meer interbancaire rentecurves, swaprentes en valutakoersen. Tot deze categorie worden ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools die beleggen in andere niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen (fund of funds) waarvan niet dagelijks de intrinsieke waarde wordt bepaald.

Indien de marktwaarde van beleggingen wordt vastgesteld door middel van waarderingsmodellen en waarderingstechnieken, worden de inputvariabelen geschat door externe deskundigen in verband met het ontbreken van openbare marktgegevens. Tot deze categorie worden gerekend alle directe en indirecte beleggingen in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen, waarvan de waardering is gebaseerd op taxaties. De waardering is gebaseerd op voor deze sector geldende waarderingsrichtlijnen. Hiertoe worden ook woninghypotheken gerekend.

De beleggingsportefeuille is als volgt ingedeeld naar de drie onderscheiden categorieën:

	Directe markt-notering	Afgeleide markt-notering	Waarderings-modellen en -technieken	Totaal
2020				
Vastgoed	3.021	-	5.515	8.536
Aandelen	34.187	-	-	34.187
Vastrentende waarden	31.508	3.538	11.832	46.878
Derivaten activa	-	5.683	-	5.683
Derivaten passiva	-	-562	-	-562
Totaal	**68.716**	**8.659**	**17.347**	**94.722**
2019				
Vastgoed	2.656	-	5.411	8.067
Aandelen	31.196	-	-	31.196
Vastrentende waarden	37.952	-	5.822	43.774
Derivaten activa	-	1.712	-	1.712
Derivaten passiva	-	-1.515	-	-1.515
Totaal	**71.804**	**197**	**11.233**	**83.234**

Mutaties beleggingen

De mutaties in de portefeuilles vastgoed, aandelen en vastrentende waarden zijn als volgt:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
2020				
Balanswaarde begin van het jaar	8.067	31.196	43.774	83.037
Aankopen	1.220	2.863	24.697	28.780
Verkopen	-355	-1.598	-23.515	-25.468
Waardeveranderingen	-396	1.726	2.040	3.370
Mutatie deposito's en liquiditeiten			-118	-118
Balanswaarde eind van het jaar	**8.536**	**34.187**	**46.878**	**89.601**
2019				
Balanswaarde begin van het jaar	7.415	22.632	39.795	69.842
Aankopen	976	27.048	34.749	62.773
Verkopen	-1.296	-24.731	-34.193	-60.220
Waardeveranderingen	972	6.247	3.373	10.592
Mutatie deposito's en liquiditeiten			50	50
Balanswaarde eind van het jaar	**8.067**	**31.196**	**43.774**	**83.037**

De mutaties in de portefeuille derivaten zijn als volgt:

	Valuta-derivaten	Rente-derivaten	Totaal
2020			
Balanswaarde begin van het jaar	-820	1.017	197
Verkopen en afwikkeling	1.241	-1.502	-261
Waardeveranderingen	2.114	3.082	5.196
Verandering lopende interest	-	-11	-11
Balanswaarde eind van het jaar	**2.535**	**2.586**	**5.121**
Derivaten activa	2.677	3.006	5.683
Derivaten passiva	-142	-420	-562
Per saldo	**2.535**	**2.586**	**5.121**
2019			
Balanswaarde begin van het jaar	-627	-173	-800
Verkopen en afwikkeling	1.591	-1.718	-127
Waardeveranderingen	-1.784	2.952	1.168
Verandering lopende interest	-	-44	-44
Balanswaarde eind van het jaar	**-820**	**1.017**	**197**
Derivaten activa	115	1.597	1.712
Derivaten passiva	-935	-580	-1.515
Per saldo	**-820**	**1.017**	**197**

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Niet-verwerkte vorderingen

Volgens de uitvoeringsovereenkomst met de werkgever wordt, indien de beleidsdekkingsgraad ultimo november lager is dan de dekkingsgraad volgens de in de Pensioenwet vastgelegde solvabiliteitseisen, het volgende jaar een bedrag gelijk aan 1/10 van het tekort als extra premie geheven, rekening houdend met de maximum premie. De toekomstige extra premies (herstelpremies) zijn niet als vordering in de balans opgenomen, inclusief de voor 2021 vastgestelde herstelpremie van EUR 1.379 duizend (2019: herstelpremie 2020 van EUR 1.236 duizend).

Investerings- en stortingsverplichtingen

	2020	2019	Maximale looptijd
Vastgoed	1.042	120	2 jaar
Totaal	**1.042**	**120**	

Langlopende contractuele verplichtingen

De resterende looptijd van het herverzekeringscontract is twee jaar (2019: drie jaar). De totale verplichting voor de resterende looptijd bedraagt EUR 436 duizend (2019: EUR 522 duizend).

Voorwaardelijke verplichtingen

De actuariële waarde van de indexeringsachterstand bedraagt EUR 14.545 duizend (2019: EUR 9.666 duizend).

De door actieve deelnemers opgelopen indexeringsachterstand ten opzichte van de loonindex heeft betrekking op de volgende jaren:

Jaar	Loon index	Toegekend	Verschil
1 januari 2021	1,50%	0,00%	1,50%
1 januari 2020	2,75%	0,00%	2,75%
1 januari 2019	3,00%	0,00%	3,00%
1 januari 2018	1,75%	0,00%	1,75%
1 januari 2017	1,05%	0,00%	1,05%
1 januari 2016	2,35%	0,00%	2,35%
1 januari 2015	1,50%	0,90%	0,60%
1 januari 2014	1,50%	1,38%	0,12%
1 januari 2013	2,00%	1,20%	0,80%
1 januari 2012	2,00%	1,84%	0,16%
1 januari 2011	2,00%	1,63%	0,37%
1 januari 2009	3,25%	0,72%	2,53%

De door gewezen deelnemers en pensioengerechtigden opgelopen indexeringsachterstand ten opzichte van de prijsindex heeft betrekking op de volgende jaren:

Jaar	Prijs index	Toegekend	Verschil
1 januari 2021	1,10%	0,00%	1,10%
1 januari 2020	1,70%	0,00%	1,70%
1 januari 2019	1,70%	0,00%	1,70%
1 januari 2018	1,30%	0,00%	1,30%
1 januari 2017	0,40%	0,00%	0,40%
1 januari 2016	0,40%	0,00%	0,40%
1 januari 2015	0,70%	0,42%	0,28%
1 januari 2014	0,90%	0,83%	0,07%
1 januari 2013	2,00%	1,20%	0,80%
1 januari 2012	2,30%	2,11%	0,19%
1 januari 2011	1,40%	1,14%	0,26%
1 januari 2009	2,50%	0,55%	1,95%

Jaarlijks neemt het bestuur een besluit over de indexering van de pensioenrechten, inclusief de inhaal van de ontstane indexeringsachterstand.

Risicobeheer

In het bestuursverslag worden de belangrijke risico's die het pensioenfonds loopt besproken en wordt ingegaan op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beheersen. In deze paragraaf van de jaarrekening worden voornamelijk de financiële risico's beschreven en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico van het pensioenfonds is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het fonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. De solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van het verschil tussen het aanwezig eigen vermogen en het vereist eigen vermogen. Daarnaast wordt de dekkingsgraad als solvabiliteitsratio gehanteerd. De (nominale) dekkingsgraad is de verhouding tussen de nettoactiva en de pensioenverplichtingen.

Het vereist eigen vermogen wordt in beginsel berekend op basis van een scenarioanalyse zoals gebruikt in de standaardmethode voor de solvabiliteitstoets van DNB. Het standaardmodel is aangevuld met een intern model voor financiële instrumenten die niet goed passen in het standaardmodel.

Het tekort van het aanwezig eigen vermogen ten opzichte van het vereist eigen vermogen bedraagt EUR 24.663 duizend (2019: tekort EUR 18.403 duizend):

	2020	2019
Vereiste buffers		
• Rentemismatchrisico	1.701	3.236
• Vastgoedrisico en aandelenrisico	14.838	12.607
• Valutarisico	2.028	1.851
• Commodityrisico	-	-
• Kredietrisico	5.678	4.683
• Verzekeringstechnisch risico	5.938	5.235
• Liquiditeitsrisico	-	-
• Concentratierisico	-	-
• Operationeel risico	-	-
• Actief risico	949	1.991
Totaal	31.132	29.603
Diversificatie van risico's	-10.940	-11.439
Totaal vereist eigen vermogen	20.192	18.164
Aanwezig eigen vermogen	-4.471	-239
Tekort	**24.663**	**18.403**

Het vereist eigen vermogen van EUR 20.192 duizend (2019: EUR 18.164 duizend) is gebaseerd op de strategische beleggingsportefeuille ultimo verslagjaar. De hiermee overeenkomende nominale dekkingsgraad bedraagt 120,1% (2019: 121,5%). De actuele nominale dekkingsgraad bedraagt 95,5% (2019: 99,7%). De nominale dekkingsgraad is de verhouding tussen de nettoactiva en de voorziening pensioenverplichtingen.

Het vereist eigen vermogen, berekend op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille, bedraagt EUR 20.137 duizend (2019: EUR 17.731 duizend). De hiermee overeenkomende dekkingsgraad bedraagt 120,1% (2019: 120,9%). Het vermogenstekort op basis van de feitelijke portefeuille bedraagt EUR 24.608 duizend (2019: tekort EUR 17.970 duizend).

Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt EUR 4.200 duizend (2019: EUR 3.560 duizend). Dit komt overeen met een nominale dekkingsgraad van 104,2% (2019: 104,2%).

De beleidsdekkingsgraad bedraagt 90,4% (2019: 99,3%). De beleidsdekkingsgraad is de (voortschrijdend) gemiddelde nominale dekkingsgraad van de laatste 12 maanden.

De beleidsdekkingsgraad is bepalend voor:

- de toetsing aan het (strategisch) vereist vermogen;
- het toepassen van eventuele kortingen;
- het indexeringsbeleid.

Op basis van de toetsing van de beleidsdekkingsgraad aan de met het (strategisch) vereist vermogen overeenkomende dekkingsgraad wordt vastgesteld of het pensioenfonds in een tekortsituatie verkeert en een herstelplan moet indienen bij DNB. Het herstelplan wordt jaarlijks geactualiseerd.

Het pensioenfonds heeft ingevolge artikel 138 Pensioenwet in 2020 het bestaande herstelplan geactualiseerd en het geactualiseerde herstelplan ingediend bij DNB. Het herstelplan is goedgekeurd door DNB. In het actuele herstelplan is uitgewerkt hoe het pensioenfonds binnen de wettelijke termijn van 10 jaar vanaf 1 januari 2020 weer beschikt over het strategisch vereist vermogen getoetst aan de beleidsdekkingsgraad. Volgens het herstelplan wordt binnen de termijn van 10 jaar de tekortsituatie opgelost. De belangrijkste bron voor herstel van de dekkingsgraad is het verwachte overrendement (verschil tussen het behaalde rendement op de beleggingen en de benodigde rentetoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen). In het herstelplan is rekening gehouden met de werkgever afgesproken extra premie (herstelpremie), die gedurende bijna de gehele looptijd bijdraagt aan het oplossen van het vermogenstekort. Gedurende de looptijd van het herstelplan kan het pensioenfonds naar verwachting niet volledig indexeren. Hierbij volgt het pensioenfonds het reguliere sturingsbeleid overeenkomstig de wettelijke eisen (het zogenoemde toekomstbestendig indexeren).

De ontwikkeling van de dekkingsgraad in het verslagjaar ten opzichte van de prognose in het herstelplan is als volgt:

	2020		2019	
	Realisatie	**Herstel plan**	**Realisatie**	**Herstel plan**
Dekkingsgraad begin van het jaar	99,7%	99,1%	103,1%	103,1%
Premies	-0,2%	-0,1%	0,5%	0,5%
Pensioenuitkeringen	0,0%	0,0%	0,2%	0,0%
Indexering pensioenrechten	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Wijziging rekenrente pensioenverplichtingen	-15,2%	0,0%	-18,5%	0,0%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	10,6%	3,7%	18,0%	4,1%
Wijziging actuariële grondslagen	2,1%	0,0%	-0,3%	0,0%
Overige oorzaken	-1,5%	-0,1%	-3,3%	0,0%
Dekkingsgraad eind van het jaar	**95,5%**	**102,6%**	**99,7%**	**107,7%**

De beginstand herstelplan en beginstand realisatie wijken van elkaar af omdat het herstelplan in 2020 is ingediend voordat de onvoorwaardelijke stijging van de pensioengrondslag bij arbeidsongeschikte deelnemers was gewijzigd.

De gemiddelde rekenrente behorend bij de verwachte kasstromen van de pensioenuitkeringen is in 2020 gedaald van 0,86% tot 0,30%. In het herstelplan wordt uitgegaan van een onveranderde rentetermijnstructuur DNB. Het rendement op de totale beleggingsportefeuille over 2020 bedraagt 10,2%. In het herstelplan is uitgegaan van een rendement van 3,4%.

In het eerste kwartaal van 2021 is een geactualiseerd herstelplan op basis van de vermogenspositie ultimo verslagjaar bij DNB ingediend. Hierin zijn geen nieuwe herstelmaatregelen opgenomen.

Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de pensioenverplichtingen contant gemaakt tegen de reële rente. De reële rente wordt berekend door de nominale rente te verminderen met de geschatte inflatiecomponent. De als basis voor de reële rentecurve gehanteerde nominale rentecurve is daarmee gelijk aan de rentetermijnstructuur DNB. De geschatte inflatiecomponent, de break-even inflatie, wordt bepaald door euro inflation linked staatsobligaties, gekoppeld zijn aan de Europese Harmonized Inflation Consumer Price (excluding tobacco) index, te vergelijken met nominale euro staatsobligaties van vergelijkbare looptijden en de hoogst beschikbare kredietwaardigheid.

De reële dekkingsgraad bedraagt 60,7% (2019: 64,0%) en is gebaseerd op een afgeleide reële rekenrente van negatief 1,25% (2019: negatief 0,68%).

De ontwikkeling van de reële dekkingsgraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2020	2019
Dekkingsgraad begin van het jaar	64,0%	62,7%
Premies	-0,7%	-0,3%
Pensioenuitkeringen	-0,2%	-0,1%
Indexering pensioenrechten	0,9%	0,8%
Wijziging rekenrente rentedeel	-10,7%	-11,5%
Wijziging rekenrente inflatiedeel	0,1%	4,2%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	6,8%	10,9%
Wijziging actuariële grondslagen	1,5%	0,0%
Overige oorzaken	-1,0%	-2,7%
Dekkingsgraad eind van het jaar	**60,7%**	**64,0%**

De reële dekkingsgraad geeft een indicatie van het vermogen van het pensioenfonds om in de toekomst de pensioenuitkeringen te verhogen (indexeren) ter compensatie van de inflatie.

De wettelijke reële dekkingsgraad van het pensioenfonds bedraagt 73,5% (2019: 78,9%). De wettelijke reële dekkingsgraad zoals bedoeld in artikel 133b Pensioenwet is gelijk aan de actuele beleidsdekkingsgraad gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die ingevolge artikel 137 lid 2b Pensioenwet is vereist voor voorwaardelijke toeslagverlening (indexering) ter hoogte van de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer, bedoeld in artikel 23a lid1a en lid 2 Besluit financieel toetsingskader (FTK) pensioenfondsen. De aldus gedefinieerde wettelijke reële dekkingsgraad komt 12,8 procentpunten (2019: 14,9 procentpunten) hoger uit dan de hiervoor vermelde zuivere reële dekkingsgraad.

Het solvabiliteitsrisico wordt hierna toegelicht aan de hand van de in de solvabiliteitstoets van DNB onderkende risico's. Met uitzondering van het operationele risico, worden deze risico's aangemerkt als financiële risico's.

Rentemismatchrisico

Rentemismatchrisico is het verschil in rentegevoeligheid tussen de portefeuille vastrentende waarden (voornamelijk obligaties) en de pensioenverplichtingen. De rentegevoeligheid van de verplichtingen is als gevolg van de langere looptijden hoger dan die van de portefeuille obligaties. Een daling van de marktrente leidt tot een stijging van de waarde van de pensioenverplichtingen, die slechts voor een deel wordt gecompenseerd door een stijging van de waarde van de portefeuille obligaties.

Door afdekking van het rentemismatchrisico is de vermogenspositie van het pensioenfonds minder gevoelig voor de ontwikkeling van de marktrente. Het rentemismatchrisico wordt voor een deel beperkt door belegging in obligaties met een relatief lange rentevastperiode. Het rentemismatchrisico wordt verder afgedekt door middel van interest rate swaps.

Het volgende overzicht van de looptijden van de portefeuille vastrentende waarden (nagenoeg alleen obligaties), de technische voorziening en de portefeuille interest rate swaps geeft op hoofdlijnen inzicht in het rentemismatchrisico:

	Vastrentende waarden	Technische voorziening	Positie vóór rente-derivaten	Interest rate swaps	Netto positie
2020					
Korter dan 1 jaar	12.248	-843	11.405	-16.550	-5.145
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	5.903	-3.595	2.308	-	2.308
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	6.374	-7.465	-1.091	-	-1.091
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	11.336	-21.557	-10.221	-5.520	-15.741
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	10.443	-29.157	-18.714	22.729	4.015
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	474	-23.095	-22.621	1.430	-21.191
Langer dan 40 jaar	100	-14.505	-14.405	497	-13.908
Totaal	**46.878**	**-100.217**	**-53.339**	**2.586**	**-50.753**
2019					
Korter dan 1 jaar	6.504	-660	5.844	-13.950	-8.106
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	2.404	-2.748	-344	-	-344
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	3.076	-7.111	-4.035	-	-4.035
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	18.505	-18.556	-51	-4.938	-4.989
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	12.866	-24.484	-11.618	18.408	6.790
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	384	-18.961	-18.577	1.125	-17.452
Langer dan 40 jaar	35	-12.145	-12.110	372	-11.738
Totaal	**43.774**	**-84.665**	**-40.891**	**1.017**	**-39.874**

De rentegevoeligheid kan worden gemeten aan de hand van de modified duration. Dit is de met de contante waarde van rente en aflossing gewogen gemiddelde looptijd in jaren. De duration mismatch is het verschil tussen de duration van de pensioenverplichtingen en de naar omvang (ten opzichte van de pensioenverplichtingen) gewogen duration van de vastrentende waarden.

De modified duration van de portefeuille vastrentende waarden, de portefeuille interest rate swaps, de pensioenverplichtingen en de duration mismatch zijn als volgt:

	2020	2019
Vastrentende waarden (op basis van marktrente)	11,1	13,3
Interest rate swaps (op basis van marktrente)	22,1	19,4
Pensioenverplichtingen (op basis van rentetermijnstructuur DNB)	26,9	26,5
Mismatch bij renteschok van 0,01%	12,1	10,9
Mismatch bij renteschok van 1,0%	13,6	12,5

Bij de berekening van de modified duration van de vastrentende waarden worden high yield bonds en emerging market debt buiten beschouwing gelaten. De effectiviteit van de afdekking door middel van omvang en samenstelling van de portefeuille obligaties en interest rate swaps tezamen bedraagt

ultimo 2020 ongeveer 50% (2019: ongeveer 50%). Deze effectiviteit is gebaseerd op de strategische afdekking. Op basis van de feitelijke afdekking bedraagt de effectiviteit ultimo 2020 ongeveer 45% (2019: ongeveer 50%). Hierbij wordt opgemerkt dat de toepassing van de UFR-methodiek voor de discontering van de pensioenverplichtingen een positief effect heeft op dit percentage. Bij hantering van de marktrente voor zowel de obligaties, de interest rate swaps als de pensioenverplichtingen komt de berekende effectiviteit van de afdekking lager uit. Op basis van de marktrente bedraagt de effectiviteit ultimo 2020 ongeveer 31% (2019: ongeveer 36%).

Als de marktrente met 1,0 procentpunt stijgt, daalt de waarde van de vastrentende waarden ongeveer met de modified duration als percentage. Een stijging van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een stijging van de gemiddelde rekenrente (rentetermijnstructuur DNB) ten behoeve van de bepaling van de pensioenverplichtingen met ongeveer 0,9 procentpunt. Daardoor daalt de waarde van de pensioenverplichtingen met ongeveer 0,8 maal de modified duration als percentage.

Een daling van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een daling van de gemiddelde rekenrente ten behoeve van de bepaling van de pensioenverplichtingen met eveneens ongeveer 0,8 procentpunt. Daardoor stijgt de waarde van de voorziening pensioenverplichtingen met ongeveer 0,8 maal de modified duration als percentage.

Bij een rentestijging daalt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de voorziening pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verbetert. Bij een rentedaling stijgt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verslechtert.

Het effect van een daling van de rekenrente volgens de rentetermijnstructuur van DNB met 1,0 procentpunt op de nominale dekkingsgraad is een daling met ongeveer 10 procentpunten (2019: ongeveer 10 procentpunten). Het effect van een stijging van de DNB-rekenrente met 1,0 procentpunt is een stijging van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 12 procentpunten (2019: ongeveer 12 procentpunten).

Een daling van de nominale marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 15 procentpunten (2019: ongeveer 15 procentpunten). Een stijging van de nominale marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een stijging van de dekkingsgraad met ongeveer 17 procentpunten (2019: ongeveer 17 procentpunten).

Hiervoor is ervan uitgegaan dat de marktrente voor alle looptijden in gelijke mate stijgt of daalt. Er kan echter sprake zijn van verschillen in de rentebeweging voor verschillende looptijden. De lange rente kan bijvoorbeeld sterker stijgen of dalen dan de korte rente. Veranderingen in de rentecurve worden niet gemeten aan de hand van de modified duration, maar hebben wel invloed op de rentemismatch.

Vastgoedrisico en aandelenrisico

Vastgoedrisico is het risico dat de waarde van vastgoed en vastgoedaandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastgoed. De portefeuille vastgoed maakt ongeveer 9% (2019: ongeveer 10%) uit van de totale beleggingen. In de solvabiliteitstoets van DNB wordt uitgegaan van een waardeschok van beursgenoteerd vastgoed van 30% en niet-beursgenoteerd vastgoed gecorrigeerd voor leverage van 20%. Een hiermee

overeenkomende waardedaling van de totale vastgoedbeleggingen resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 2 procentpunten (2019: ongeveer 2 procentpunten). Een hiermee overeenkomende waardestijging van deze beleggingen daarentegen resulteert in een verbetering van de dekkingsgraad met ongeveer 2 procentpunten (2019: ongeveer 2 procentpunten).

Aandelenrisico is het risico dat de waarde van aandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost aandelen. De aandelenportefeuille maakt ongeveer 36% (2019: ongeveer 37%) uit van de totale beleggingsportefeuille.

In de solvabiliteitstoets van DNB wordt uitgegaan van een waardeschok van beursgenoteerde aandelen ontwikkelde markten van 30% en beursgenoteerde aandelen opkomende markten van 40%. Een hiermee overeenkomende waardedaling van de totale portefeuille aandelen resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 11 procentpunten (2019: ongeveer 12 procentpunten). Een hiermee overeenkomende waardestijging van de aandelenportefeuille resulteert in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 11 procentpunten (2019: ongeveer 12 procentpunten).

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van veranderingen in valutakoersen.

De valutaverdeling van de beleggingen in vastgoed, aandelen en vastrentende waarden (uitgedrukt in euro's) vóór en na afdekking van het valutarisico is als volgt:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal	Valuta-afdekking	Netto positie
2020						
Euro	3.358	2.427	37.438	43.223	41.867	85.090
Amerikaanse dollar	2.165	18.774	9.658	30.597	-31.781	-1.184
Canadese dollar	-	1.067	-77	990	-1.071	-81
Australische dollar	676	899	-6	1.569	-1.529	40
Japanse yen	571	2.562	-22	3.111	-3.020	91
Britse pond	463	1.078	-106	1.435	-1.464	-29
Zwitserse frank	89	697	-7	779	-	779
Zweedse kroon	263	231	-	494	-467	27
Overige valuta's	951	6.452	-	7.403	-	7.403
Totaal	**8.536**	**34.187**	**46.878**	**89.601**	**2.535**	**92.136**

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal	Valuta-afdekking	Netto positie
2019						
Euro	3.084	2.385	37.961	43.430	28.969	72.399
Amerikaanse dollar	2.165	16.481	3.953	22.599	-22.257	342
Canadese dollar	-	1.172	-1	1.171	-1.147	24
Australische dollar	664	943	2	1.609	-1.638	-29
Japanse yen	499	2.253	-	2.752	-2.656	96
Britse pond	492	1.264	8	1.764	-1.688	76
Zwitserse frank	74	571	-	645	-	645
Zweedse kroon	211	218	1	430	-403	27
Overige valuta's	878	5.909	1.850	8.637	-	8.637
Totaal	**8.067**	**31.196**	**43.774**	**83.037**	**-820**	**82.217**

In de solvabiliteitstoets van DNB wordt uitgegaan van een waardeschok van de na afdekking resterende positie in vreemde valuta's van ontwikkelde markten ten opzichte van de euro van 20%. De positie in vreemde valuta's van opkomende markten wordt geschokt met 35%. Hiermee overeenkomende dalingen van de valutakoersen ten opzichte van de euro resulteren in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 3 procentpunten (2019: ongeveer 4 procentpunten). Hiermee overeenkomende stijgingen van de valutakoersen resulteren in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 3 procentpunten (2019: ongeveer 4 procentpunten).

Commodityrisico

Commodityrisico is het risico dat de waarde van commoditybeleggingen verandert als gevolg van veranderingen in de marktprijzen van desbetreffende (onderliggende) grondstoffen. Het fonds belegt niet in commodities of commodityderivaten, zodat geen sprake is van commodityrisico.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen hun contractuele verplichtingen aan het pensioenfonds of de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert niet nakomen. Informatie over de kredietwaardigheid van de portefeuille op basis van credit ratings en over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastrentende waarden. Ongeveer 33% (2019: ongeveer 47%) van de totale portefeuille heeft de hoogste rating AAA en ongeveer 34% (2019: ongeveer 35%) van de portefeuille heeft de AA-rating. In de toelichting op de derivatenposities is informatie over de daarvoor verkregen zekerheden vermeld.

Verzekeringstechnisch risico

Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico is het langlevenrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Door toepassing van de AG-prognosetafels 2020 met correcties voor ervaringssterfte wordt rekening gehouden met een toekomstige verbetering van de levensverwachting. Dit neemt niet weg dat een grote mate van onzekerheid bestaat met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de levensverwachting.

Een ander verzekeringstechnisch risico is het kortlevenrisico. Dit is het risico dat (gewezen) deelnemers en/of pensioengerechtigden eerder overlijden dan gemiddeld verondersteld bij de

vaststelling van de risicopremie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Dit is met andere woorden het risico dat de hiervoor ontvangen risicopremie en de hiervoor opgenomen technische voorziening onvoldoende zijn om de toekomstige uitkeringen partnerpensioen en wezenpensioen te dekken. De gevormde voorziening voor het risico dat gewezen deelnemers en/of pensioengerechtigden eerder overlijden dan gemiddeld verondersteld, wordt vastgesteld op basis van de AG prognosetafels 2020 met correcties voor ervaringssterfte. Het risico dat deelnemers overlijden vóór pensioendatum is (her)verzekerd.

Tenslotte wordt het arbeidsongeschiktheidsrisico onderscheiden. Dit is het risico dat meer deelnemers arbeidsongeschikt worden dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de risicopremie voor arbeidsongeschiktheid, met andere woorden dat de toekomstige premievrije pensioenopbouw en het toekomstige arbeidsongeschiktheidspensioen hoger zijn dan de hiervoor ontvangen risicopremie. Het arbeidsongeschiktheidsrisico is (her)verzekerd.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen (voornamelijk de pensioenuitkeringen) te kunnen voldoen. Dit risico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig, omdat de pensioenuitkeringen voor een belangrijk deel kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten en bovendien verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels. Dit neemt niet weg dat ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot de contractuele verplichting tot bijstorting. Feitelijk is het liquiditeitsrisico geen onderdeel van het solvabiliteitsrisico, namelijk het risico dat het pensioenfonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen.

Wel is het zo dat een gedwongen verkoop op korte termijn van illiquide beleggingen veelal een ongunstige prijs tot gevolg heeft, waardoor op de verkoop verlies wordt geleden. Het totaal van de illiquide beleggingen maakt ongeveer 18% (2019: ongeveer 13%) uit van de totale portefeuille beleggingen. Het liquiditeitsrisico wordt overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld.

Concentratierisico

Concentratierisico kan optreden als een goede spreiding van beleggingen of pensioenverplichtingen ontbreekt. In het standaardmodel van DNB voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is het concentratierisico gelijkgesteld aan nihil. Het pensioenfonds voldoet aan deze veronderstelling van een voldoende gediversifieerde beleggingsportefeuille en een voldoende evenwichtige demografische opbouw van de populatie.

In de toelichting op de balanspost vastrentende waarden zijn de posten die meer dan 5% uitmaken van de totale obligatieportefeuille vermeld. Duitse en Nederlandse staatsleningen en een drietal beleggingsfondsen dat belegt in woninghypotheken maken gezamenlijk ongeveer 56% (2019: ongeveer 67%) uit van de totale portefeuille obligaties. De actiefpost derivaten heeft voor ongeveer 91% (2019: ongeveer 99%) betrekking op vier (2019: twee) tegenpartijen. De totale marktwaarde van deze contracten komt overeen met ongeveer 11% (2019: ongeveer 4%) van de marktwaarde van de obligatieportefeuille. Voor de derivatenposities zijn voldoende zekerheden verkregen. Het concentratierisico wordt overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de activiteiten als gevolg van niet afdoende of falende processen, menselijk gedrag en systemen bij de uitvoeringsorganisaties of als gevolg van externe gebeurtenissen. Het pensioenfonds besteedt de operationele activiteiten uit aan BSG Pension Management B.V., BSG Asset Management B.V. en BSG Fund Management B.V. zodat het operationele risico voornamelijk bestaat uit het risico dat de met de BSG-organisatie gemaakte afspraken niet worden nagekomen. Over de beheersing van de processen wordt verantwoording afgelegd, waarbij jaarlijks een ISAE 3402 type II-rapportage wordt overgelegd. Op grond van de Pensioenwet mag het operationeel risico in de solvabiliteitstoets van DNB op nihil worden gesteld, mits geen sprake is van een verhoogd risico. In 2020 (en 2019) is aan deze voorwaarde voldaan.

Actief risico

Actief risico is het risico dat het rendement van een beleggingsportefeuille afwijkt van de voor deze beleggingsportefeuille gehanteerde benchmark. Op basis van een ALM-studie wordt een strategische beleggingsmix bepaald. Ter beoordeling van de relatieve beleggingsresultaten wordt voor de afzonderlijke beleggingscategorieën binnen de totale beleggingsportefeuille een benchmark bepaald, die worden geaggregeerd op portefeuilleniveau. Door middel van zowel actief beheer van de onderscheiden afzonderlijke beleggingsportefeuilles per assetcategorie (selectie van individuele vermogenstitels) als actief beheer van de totale portefeuille (afwijking van de strategische mix) wordt actief risico aangegaan.

Een belangrijke maatstaf voor het actief risico is de tracking error. Door middel van de tracking error wordt de afwijking van het rendement van een beleggingsportefeuille ten opzichte van een benchmarkportefeuille gemeten. De benchmarkportefeuille dient dus als referentiekader voor de beoordeling van de relatieve beleggingsresultaten. Een hogere tracking error impliceert een hogere mate van actief risico. De tracking error van de totale portefeuille heeft zich gedurende 2020 tussen 0,2% en 0,3% bewogen (2019: rond 0,3%), waarmee binnen de hiervoor gestelde limiet van 1,3% (2019: 2,5%) is gebleven. Het actief risico wordt op maandbasis gemonitord en bewaakt. Het actief risico wordt op maandbasis gemonitord en bewaakt. In de solvabiliteitstoets van DNB wordt alleen rekening gehouden met het actieve risico in de aandelenportefeuille. Het effect hiervan op het vereist eigen vermogen bedraagt slechts 0,0 procentpunt (2019: 0,2 procentpunt).

Naast de in de solvabiliteitstoets van DNB onderkende risico's wordt nog het indexeringsrisico onderscheiden.

Indexeringsrisico

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Het bestuur van het pensioenfonds stelt jaarlijks de indexering vast met inachtneming van de financiële positie van het pensioenfonds. Indexeringsrisico is het risico dat de indexeringsambitie niet wordt gerealiseerd als gevolg van tegenvallend rendement op de beleggingen, tegenvallende inflatie, daling van de marktrente en demografische ontwikkelingen.

Door middel van de reële dekkingsgraad kan inzicht worden gegeven in de mate waarin in de toekomst toeslagen kunnen worden toegekend. Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de pensioenverplichtingen contant gemaakt tegen de reële rente. De reële rente wordt berekend door de nominale rente te verminderen met de geschatte inflatiecomponent. De aldus berekende reële dekkingsgraad bedraagt 60,7% (2019: 64,1%).

Toelichting op de rekening van baten en lasten

(bedragen in duizenden euro's)

Baten en lasten pensioenactiviteiten

11 Premies

	2020	2019
Werkgeversdeel		
• Jaarpremie	2.161	1.956
• Extra premie in verband met vermogenstekort	1.112	855
Totaal werkgeversdeel	3.273	2.811
Werknemersdeel		
• Doorsneepremie	396	358
• Extra premie in verband met vermogenstekort	159	144
Totaal werknemersdeel	555	502
Totaal	**3.828**	**3.313**

De feitelijke premie, inclusief herstelpremie van EUR 1.271 duizend (2019: EUR 999 duizend) bedraagt EUR 3.828 duizend (2019: EUR 3.313 duizend). De feitelijke premie is gebaseerd op een vaste rekenrente van 2,4%, eventueel verhoogd met een extra premie die voortvloeit uit het herstelplan.

De kostendekkende premie volgens artikel 128 lid 1 Pensioenwet bedraagt EUR 4.866 duizend (2019: EUR 3.597 duizend). De kostendekkende premie wordt berekend op basis van de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo vorig verslagjaar. De afgeleide gemiddelde marktrente voor de kostendekkende premie bedraagt 1,0% (2019: 1,6%).

De gedempt kostendekkende premie volgens artikel 128 lid 2 Pensioenwet bedraagt EUR 2.382 duizend (2019: EUR 2.297 duizend). De gedempt kostendekkende premie wordt berekend op basis van het verwachte reële rendement op de strategische beleggingsportefeuille van 2,6% (2019: 2,4%).

De kostendekkende premie en de gedempt kostendekkende premie zijn als volgt samengesteld:

	Kosten-dekkende premie	Gedempt kosten-dekkende premie
2020		
Pensioenopbouw (inclusief excassokosten)	3.787	1.062
Risicopremie overlijden en arbeidsongeschiktheid	218	218
Solvabiliteitsopslag	861	275
Voorwaardelijke toekomstige indexering	-	827
Totaal	**4.866**	**2.382**
2019		
Pensioenopbouw (inclusief excassokosten)	2.727	1.023
Risicopremie overlijden en arbeidsongeschiktheid	174	174
Solvabiliteitsopslag	696	287
Voorwaardelijke toekomstige indexering	-	813
Totaal	**3.597**	**2.297**

De feitelijke premie wordt jaarlijks getoetst aan een gedempt kostendekkende premie. De feitelijke premie, inclusief herstelpremie van EUR 1.271 duizend (2019: EUR 999 duizend), is EUR 1.446 duizend (2019: EUR 1.016 duizend) hoger dan de gedempt kostendekkende premie.

12 Waardeoverdrachten

Hieronder is opgenomen het saldo van inkomende bedragen uit hoofde van overgenomen pensioenverplichtingen en uitgaande bedragen uit hoofde van overgedragen pensioenverplichtingen.

	2020	2019
Inkomende waardeoverdrachten	34	99
Uitgaande waardeoverdrachten	-11	-731
Saldo	**23**	**-632**

13 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en partnerpensioen. De pensioenopbouw wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur DNB primo verslagjaar.

	2020	2019
Pensioenopbouw actieve deelnemers	3.713	2.673
Toekomstige pensioenuitvoeringskosten	74	53
Totaal	**3.787**	**2.726**

14 Indexering

	2020	2019
Indexering actieve deelnemers	4	-
Indexering gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	-	-
Totaal	4	-

De pensioenrechten van actieve deelnemers zijn per 1 januari 2021 en 1 januari 2020 niet verhoogd. De premievrije pensioenrechten en de ingegane pensioenen zijn per 1 januari 2021 en 1 januari 2020 evenmin verhoogd.

15 Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur DNB per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode.

	2020	2019
Totaal	**-282**	**-164**

De in het verslagjaar aan de voorziening pensioenverplichtingen toegevoegde (onttrokken) rente is gebaseerd op een rekenrente van negatief 0,32% (2019: negatief 0,24%).

16 Wijziging rekenrente

De waarde van de pensioenverplichtingen verandert onder invloed van veranderingen in de gehanteerde rekenrente.

	2020	2019
Totaal	**-15.229**	**-14.869**

De afgeleide rekenrente is in 2020 gedaald van 0,86% tot 0,30% en is in 2019 gedaald van 1,52% tot 0,86%.

17 Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De hieronder opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen en kosten van de verslagperiode.

	2020	2019
Onttrekking pensioenuitkeringen	731	641
Onttrekking pensioenuitvoeringskosten	15	13
Totaal	**746**	**654**

18 Pensioenrechten waardeoverdrachten

Hieronder zijn opgenomen de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot inkomende waardeoverdrachten en de onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot uitgaande waardeoverdrachten.

	2020	2019
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	-44	-114
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	10	861
Saldo	**-34**	**747**

19 Wijziging actuariële grondslagen

De actuariële grondslagen zijn de uitgangspunten en veronderstellingen waarop de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is gebaseerd. Onder wijziging actuariële grondslagen is het effect van aanpassing van de bestandsgrondslagen, economische grondslagen en kostengrondslagen op de voorziening opgenomen.

	2020	2019
Levensverwachting	1.722	-
Wijziging overige actuariële grondslagen	-	-210
Totaal	**1.722**	**-210**

Het effect van de wijziging van de levensverwachting is als volgt samengesteld:

Overgang op prognosetafels AG 2020	1.722	-
Totaal	**1.722**	**-**

Ultimo 2020 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Actuarieel Genootschap.

20 Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

	2020	2019
Premievrije pensioenopbouw en arbeidsongeschiktheidspensioen arbeidsongeschikten	358	-522
Actuariële resultaten, per saldo	386	-36
Overig	-	-7
Totaal	**744**	**-565**

Onder overig zijn opgenomen de indexering van de kostenvoorziening en de verhoging van de toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers naar aanleiding van de algemene loonronde.

21 Pensioenuitkeringen

	2020	2019
Ouderdomspensioen	672	611
Partnerpensioen	3	3
Arbeidsongeschiktheidspensioen	34	42
Totaal	**709**	**656**

22 Herverzekeringen

	2020	2019
Premies herverzekering	-218	-174
Periodieke uitkeringen herverzekering	6	99
Winstaandeel herverzekeraar	15	25
Mutatie herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen	-252	526
Totaal	**-449**	**476**

Baten en lasten beleggingsactiviteiten

23 Beleggingsopbrengsten

De beleggingsopbrengsten kunnen als volgt worden weergegeven:

	Direct	Prijs-verandering	Valuta-verandering	Totaal
2020				
Vastgoed	-	-114	-282	-396
Aandelen	-	4.144	-2.418	1.726
Vastrentende waarden	-	2.646	-606	2.040
Rentederivaten	106	3.082	-	3.188
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	106	9.758	-3.306	6.558
Valutaderivaten	-	-	2.114	2.114
Totaal vóór kosten	106	9.758	-1.192	8.672
Kosten van vermogensbeheer				-43
Totaal				**8.629**
2019				
Vastgoed	-	914	58	972
Aandelen	1	5.968	279	6.248
Vastrentende waarden	-	3.142	231	3.373
Rentederivaten	261	2.952	-	3.213
Totaal vóór valutaderivaten en kosten	262	12.976	568	13.806
Valutaderivaten	-	-	-1.784	-1.784
Totaal vóór kosten	262	12.976	-1.216	12.022
Kosten van vermogensbeheer				-28
Totaal				**11.994**

De directe beleggingsopbrengsten betreffen rente en door beleggingsfondsen uitgekeerd dividend.

De indirecte beleggingsopbrengsten betreffen waardeveranderingen inclusief valutakoersverschillen en zijn hiervoor verbijzonderd naar prijsveranderingen en valutaveranderingen.

De hiervoor weergegeven kosten van vermogensbeheer betreffen de rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten. De kosten die ten laste van beleggingsfondsen komen zijn hierin niet begrepen, maar zijn onderdeel van de waardeveranderingen. De ten laste van de beleggingsfondsen komende kosten kunnen worden onderscheiden in kosten van vermogensbeheer (vergoeding beheer beleggingen, bewaarloon en overige kosten) en transactiekosten. In de

waardeveranderingen van derivaten (rentederivaten en valutaderivaten) zijn eveneens transactiekosten begrepen.

De niet rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten, die onderdeel zijn van de waardeveranderingen van de beleggingen, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Kosten vermogens-beheer	Transactie-kosten fondsen	Toe- en uittreed-vergoeding
2020			
Vastgoed	65	17	4
Aandelen	96	52	8
Vastrentende waarden	72	102	12
Totaal beleggingsfondsen	233	171	24
Rentederivaten	-	3	-
Valutaderivaten	-	3	-
Totaal	**233**	**177**	**24**
2019			
Vastgoed	54	9	2
Aandelen	65	64	23
Vastrentende waarden	54	64	6
Totaal beleggingsfondsen	173	137	31
Rentederivaten	-	4	-
Valutaderivaten	-	10	-
Totaal	**173**	**151**	**31**

De niet rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten, die onderdeel zijn van de waardeveranderingen van de beleggingen, kunnen slechts door middel van schattingen worden vastgesteld. Dit geldt vooral voor de onderliggende transactiekosten van beleggingsfondsen. Indien de transactiekosten met betrekking tot beleggingsfondsen worden geïnterpreteerd als de aan deze beleggingsfondsen betaalde toe- en uittreedvergoedingen, kunnen deze zonder gebruikmaking van schattingen worden bepaald.

24 Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten

	2020	2019
Rente banktegoeden in rekening-courant	-2	-3
Totaal	**-2**	**-3**

Actuariële analyse van het resultaat

Het resultaat kan als volgt worden geanalyseerd naar technische winst- en verliesbronnen:

	2020	2019
Resultaat op beleggingen en verplichtingen	-6.277	-2.642
Resultaat op premies	-149	425
Resultaat op waardeoverdrachten	-11	115
Resultaat op pensioenuitkeringen	-18	34
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten	-13	1
Wijziging actuariële grondslagen	1.722	-210
Actuariële resultaten	386	-36
Resultaat op indexering	4	-
Resultaat op herverzekering	124	7
Overige resultaten	-	-7
Totaal	**-4.232**	**-2.313**

Resultaat op beleggingen en verplichtingen

	2020	2019
Resultaat beleggingen exclusief vastrentende waarden en renteswaps	2.793	5.636
Resultaat vastrentende waarden (exclusief valutakoersresultaat)	2.646	3.142
Resultaat renteswaps	3.188	3.213
Totaal resultaat beleggingsactiviteiten	8.627	11.991
Benodigde rente voorziening pensioenverplichtingen	282	164
Benodigde rente herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen	-2	-2
Wijziging rekenrente voorziening pensioenverplichtingen	-15.229	-14.869
Wijziging rekenrente herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen	45	74
Totaal	**-6.277**	**-2.642**

Het resultaat op beleggingen en verplichtingen is gelijk aan het resultaat beleggingsactiviteiten verminderd met de technisch benodigde interest. Het rendement op de totale beleggingsportefeuille over 2020 bedraagt 10,2% tegen 16,9% over 2019. De rentetoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen is in 2020 gebaseerd op een rekenrente van negatief 0,32% (2019: negatief 0,24%). Dit is de éénjaarsmarktrente volgens de rentetermijnstructuur primo verslagjaar. De afgeleide rekenrente is in 2020 gedaald van 0,86% tot 0,30% en is in 2019 gedaald van 1,52% tot 0,86%.

Resultaat op premies

	2020	2019
Premies	3.828	3.313
Beschikbaar voor premies herverzekering (risicopremie)	-218	-174
Beschikbaar voor toekomstige excassokosten	-46	-41
Beschikbaar voor andere toekomstige pensioenuitvoeringskosten	-	-
Beschikbaar voor pensioenopbouw	3.564	3.098
Pensioenopbouw actieve deelnemers	-3.713	-2.673
Totaal	**-149**	**425**

Het resultaat op premies is bestemd voor buffervorming en voorwaardelijke toekomstige indexering van pensioenrechten.

Resultaat op waardeoverdrachten

	2020	2019
Inkomende waardeoverdrachten	34	99
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	-44	-114
Resultaat op inkomende waardeoverdrachten	-10	-15
Uitgaande waardeoverdrachten	-11	-731
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	10	861
Resultaat op uitgaande waardeoverdrachten	-1	130
Totaal	**-11**	**115**

Het resultaat op waardeoverdrachten wordt veroorzaakt door verschillen tussen de rekenrente die tussen pensioenfondsen onderling en tussen pensioenfondsen en verzekeraars wordt gehanteerd voor de berekening van de overdrachtswaarde van pensioenrechten en de voor de mutatie in de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde rekenrente (rentetermijnstructuur DNB).

Resultaat op pensioenuitkeringen

	2020	2019
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen	731	641
Werkelijke pensioenuitkeringen	-709	-656
Beschikbaar uit herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen	-46	-50
Werkelijke uitkeringen herverzekering	6	99
Totaal	**-18**	**34**

Resultaat op pensioenuitvoeringskosten

	2020	2019
Kostenopslag in premies		
• Excassokosten	46	41
• Andere pensioenuitvoeringskosten	-	-
Totaal kostenopslag in premies	46	41
Toevoeging voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	-74	-53
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	15	13
Totaal beschikbaar voor pensioenuitvoeringskosten	-13	1
Werkelijke pensioenuitvoeringskosten	-	-
Totaal	**-13**	**1**

Wijziging actuariële grondslagen

	2020	2019
Levensverwachting	1.722	-
Wijziging overige actuariële grondslagen	-	-210
Totaal	**1.722**	**-210**

Het effect van de wijziging van de levensverwachting is als volgt samengesteld:

Overgang op prognosetafels AG 2020	1.722	-
Totaal	**1.722**	**-**

Actuariële resultaten

	2020	2019
Kortlevenrisico	128	110
Langlevenrisico	49	-173
Sterfte, per saldo	177	-63
Ingang pensioen	209	35
Overig	-	-8
Totaal	**386**	**-36**

Resultaat op indexering

	2020	2019
Beschikbaar uit premies	-	-
Indexering actieve deelnemers	4	-
Indexering gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	-	-
Totaal	**4**	**-**

Resultaat op herverzekering

	2020	2019
Beschikbaar voor premies herverzekering (risicopremie)	218	174
Premies herverzekering	-218	-174
Winstdeling herverzekering	14	25
Premievrije pensioenopbouw en arbeidsongeschiktheidspensioen arbeidsongeschikten	358	-522
Mutatie herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen	-248	504
Totaal	**124**	**7**

Overige resultaten

	2020	2019
Overig (indexering)	-	-7
Totaal	**-**	**-7**

Overige informatie

Verbonden partijen

De volgende rechtspersonen en natuurlijke personen worden aangemerkt als verbonden partijen:

- de aangesloten onderneming (werkgever) en uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group bestaande uit Blue Sky Group Holding B.V., BSG Pension Management B.V., BSG Asset Management B.V. en BSG Fund Management B.V.;
- de directieleden van de vier Blue Sky Group-vennootschappen en hun nauwe verwanten;
- de bestuursleden van het pensioenfonds en hun nauwe verwanten;
- de onafhankelijke, externe voorzitter van het pensioenfonds.

Tussen het pensioenfonds en Blue Sky Group Holding (werkgever) is een uitvoeringsovereenkomst inzake de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling gesloten. Een samenvatting van de uitvoeringsovereenkomst is opgenomen in de paragraaf Financiering en premie van de algemene toelichting op pagina 58 en 59.

De kosten van de uitvoering van de pensioenregeling zijn voor rekening van de werkgever. De externe kosten bedragen EUR 232 duizend (2019: EUR 224 duizend). De werkgever brengt als uitvoeringsorganisatie geen vergoeding aan het pensioenfonds in rekening voor de verrichte werkzaamheden (pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en vermogensbeheer).

Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan bestuursleden en heeft ook anderszins geen vorderingen op bestuursleden. Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de paragraaf Bezoldiging bestuurders hierna.

Er zijn geen transacties van betekenis met verbonden partijen die niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan anders dan de hiervoor vermelde werkzaamheden en externe kosten, waarvoor de werkgever als uitvoeringsorganisatie geen vergoeding berekent.

Medewerkers
Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst.

Bezoldiging bestuurders
De voorzitter van het bestuur en de vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden ontvangen een honorarium rechtstreeks van de werkgever. Het honorarium over 2020 bedraagt EUR 29 duizend (2019: EUR 40 duizend). De overige bestuurders van het pensioenfonds ontvangen geen bezoldiging. De bestuursleden die in loondienst zijn bij de werkgever hebben een gedeeltelijke vrijstelling van hun hoofdfunctie in verband met hun bestuursfunctie bij het pensioenfonds.

Honorarium accountant
De accountantshonoraria zoals bedoeld in artikel 382a Titel 9, Boek 2 BW komen niet ten laste van het pensioenfonds, maar zijn voor rekening van de werkgever. Het aan het verslagjaar toegerekende accountantshonorarium bedraagt EUR 40 duizend (2019: EUR 38 duizend) en heeft volledig betrekking op de controle van de jaarrekening en de jaarstaten DNB.

Belastingen
Het pensioenfonds is op grond van de aard van de activiteiten vrijgesteld van belastingheffing voor de vennootschapsbelasting.

Toezichthouder
Evenals voorgaande jaren is geen sprake van door DNB genomen corrigerende maatregelen ingevolge artikel 96 Pensioenwet.

Gebeurtenissen na balansdatum
Vanaf 1 januari 2021 is de nieuwe UFR in werking getreden. Verwerking hiervan in de voorziening en in de dekkingsgraad gebeurt in vier gelijke stappen telkens op 1 januari. De technische voorzieningen zijn per 1 januari 2021 met EUR 2,3 miljoen gestegen en de dekkingsgraad gedaald van 95,5% naar 93,4% en zal na de volledige implementatie op 1 januari 2024 86,7% bedragen.

Amstelveen, 1 juni 2021

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group

Overige gegevens

Bestemming van het resultaat

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de wijze waarop het resultaat moet worden verdeeld. Het resultaat wordt jaarlijks geheel ten gunste dan wel ten laste van de reserves gebracht. Overeenkomstig de in de ABTN vastgelegde regeling wordt een deel van het resultaat toegevoegd of onttrokken aan bestemmingsreserves.

Actuariële verklaring

Opdracht
Door Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group te Amstelveen is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2020.

Onafhankelijkheid
Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens
De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant
Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 700.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 35.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruikgemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden
Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel bezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131 (minimaal vereist eigen vermogen), 132 (vereist eigen vermogen) en 133 (dekking door waarden).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Indien de beleidsdekkingsgraad de komende jaren gedurig lager blijft uitkomen dan het niveau van de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen, dan zal per 31 december 2024 een kortingsmaatregel moeten worden uitgevoerd (als de actuele dekkingsgraad op dat moment ook lager is dan minimaal vereist).

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen. Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum rekening zou worden gehouden met de door DNB doorgevoerde wijziging van de rentetermijnstructuur per 1 januari 2021, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

Amstelveen, 1 juni 2021

drs. W. Hoekert AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group per 31 december 2020 en van het saldo van baten en lasten over 2020, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2020 van Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group ('de Stichting' of 'het fonds') te Amstelveen gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

1 de balans per 31 december 2020;
2 de rekening van baten en lasten over 2020;
3 het kasstroomoverzicht over 2020; en
4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

KPMG Accountants N.V., een naamloze vennootschap ingeschreven in het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Limited, een Engelse entiteit.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

Materialiteit
— Materialiteit van EUR 700 duizend — 0,7% van het pensioenvermogen

Kernpunten
— Waardering van de beleggingen voor risico van het pensioenfonds — Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Oordeel
— Goedkeurend

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 700 duizend (2019: EUR 700 duizend). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen (pensioenverplichting plus stichtingskapitaal en reserves exclusief bestemmingsreserves) per 31 december 2020 (0,7%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 35 duizend rapporteren aan het bestuur alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan BSG Asset Management B.V. en BSG Fund Management B.V.. De pensioenadministratie is uitbesteed aan BSG Pension Management B.V..

De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door BSG Asset Management B.V. en BSG Fund Management B.V. en informatie over de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door BSG Pension Management B.V..

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van BSG Asset Management B.V., BSG Fund Management B.V. en BSG Pension Management B.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverlener met vertegenwoordigers van de dienstverlener. Op basis daarvan evalueren wij, en bespreken wij met de andere onafhankelijke accountant, de in de Standaard 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2020 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan BSG Asset Management B.V., BSG Fund Management B.V. en BSG Pension Management B.V..

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses ten aanzien van premiebijdragen en uitkeringen uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie verkregen met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en uitkeringen.

Onze focus op het risico van fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving

Onze doelstellingen

De doelstellingen van onze controle op het gebied van fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving zijn:

Met betrekking tot fraude:

— het identificeren en inschatten van risico's op een afwijking van materieel belang in de financiële overzichten die het gevolg is van fraude;

— het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden ter verkrijging van voldoende en geschikte controle-informatie; en

— het op passende wijze inspelen op fraude of vermoede fraude die tijdens de controle wordt geïdentificeerd.

Met betrekking tot het niet-naleven van wet- en regelgeving:

— het identificeren en inschatten van risico's op een afwijking van materieel belang in de financiële overzichten als gevolg van het niet-naleven van wet- en regelgeving; en

— het verkrijgen van een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, rekening houdend met het toepasselijke wet- en regelgevingskader.

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving berust bij het bestuur.

Onze risicobeoordeling

Als onderdeel van onze risico-inschattingswerkzaamheden hebben wij frauderisicofactoren met betrekking tot frauduleuze financiële verslaglegging, het oneigenlijk toe-eigenen van activa en het risico op omkoping en corruptie in acht genomen. Wij hebben de frauderisicofactoren geëvalueerd om na te gaan of deze factoren duiden op een risico op een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude.

Daarnaast hebben we werkzaamheden uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in de wet- en regelgeving die op de Stichting van toepassing is, hebben we het bestuur verzocht om inlichtingen te verstrekken omtrent de naleving van dergelijke wet- en regelgeving en hebben we correspondentie met externe toezichthouders geïnspecteerd.

De potentiële impact van de geïdentificeerde wet- en regelgeving op de jaarrekening varieert aanzienlijk.

Ten eerste is de Stichting onderworpen aan wet- en regelgeving die direct van invloed is op de jaarrekening, inclusief de Pensioenwet en financiële verslaglegging (inclusief voor de Stichting specifieke wet- en regelgeving). Wij hebben de mate waarin aan deze wet- en regelgeving wordt voldaan vastgesteld als onderdeel van onze controlewerkzaamheden voor de relevante elementen in de jaarrekening en derhalve zijn er geen aanvullende controlewerkzaamheden nodig.

Ten tweede is de Stichting onderhevig aan diverse wet- en regelgeving waarbij niet-voldoen aan deze wet- en regelgeving indirect van invloed kan zijn op de jaarrekening ten aanzien van elementen verantwoord of toegelicht in de jaarrekening, of beide, bijvoorbeeld als gevolg van het ontvangen van boetes of claims. Wij hebben het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp) geïdentificeerd als wetgeving die indirect, redelijkerwijs een materiële impact op de jaarrekening zou kunnen hebben.

In overeenstemming met de controlestandaarden hebben wij het frauderisico met betrekking tot doorbreking van interne beheersingsmaatregelen door het bestuur (verondersteld risico) als enige frauderisico geïdentificeerd en geëvalueerd. We hebben het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording weerlegd, omdat de mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording beperkt zijn.

Het geïdentificeerde risico op het gebied van fraude is besproken binnen het controleteam en wij bleven alert op aanwijzingen voor fraude en/of het niet-voldoen aan wet- en of regelgeving gedurende de controle.

Bij al onze controles hebben we aandacht besteed aan het risico dat het bestuur de interne beheersingsmaatregelen doorbreekt, inclusief een onderzoek naar aanwijzingen van mogelijke oneigenlijke beïnvloeding door het bestuur, wat een risico op een afwijking van materieel belang als gevolg van fraude kan betekenen. We verwijzen naar de kernpunten van de controle, met hierin onze aanpak met betrekking tot gebieden met een hoger risico vanwege schattingen waarbij het bestuur zich baseert op significante oordeelsvorming.

We hebben onze risico-inschatting en controleaanpak gecommuniceerd aan het bestuur. Onze controlewerkzaamheden verschillen van een specifiek forensisch fraudeonderzoek, dat vaak een meer diepgaand karakter heeft.

Onze controlewerkzaamheden

We hebben de volgende controlewerkzaamheden (niet uitputtend) uitgevoerd om in te spelen op de ingeschatte risico's:

— We hebben de opzet en het bestaan en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren. In het geval van tekortkomingen in de fraude-mitigerende interne beheersingsmaatregelen, hebben we aanvullende gegevensgerichte werkzaamheden verricht welke zijn ingericht aan de hand van onze risico-inschatting.

— Wij hebben mogelijke oneigenlijke beïnvloeding door het bestuur geëvalueerd en (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico geïdentificeerd. Indien wij journaalposten met een verhoogd frauderisico hebben geïdentificeerd, hebben wij deze door middel van validatie van brondocumentatie gecontroleerd.

— We hebben een zekere mate van elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen, zoals in de selecties van outliers in de controle van de basisgegevens en beleggingen waar backtesting-werkzaamheden voor zijn uitgevoerd.

— We hebben de uitkomst van andere controlewerkzaamheden in overweging genomen en geëvalueerd of bevindingen dan wel afwijkingen indicatief waren voor fraude of niet-naleving van wet- en regelgeving. Indien dit het geval was, hebben wij onze beoordeling van de relevante risico's en de daaruit voortvloeiende gevolgen voor onze controlewerkzaamheden opnieuw geëvalueerd.

— We hebben controle-informatie verkregen met betrekking tot de naleving van die bepalingen van de wet- en regelgeving waarvan algemeen wordt aangenomen dat ze

een direct effect hebben op de bepaling van materiële bedragen en toelichtingen in de jaarrekening.

— We hebben rekening gehouden met het effect van feitelijke, vermoede of geïdentificeerde risico's van niet-naleving van wet- en regelgeving als onderdeel van onze procedures voor de daarmee samenhangende posten in de jaarrekening.

— In het licht van mogelijke risico's op het gebied van belangenverstrengeling hebben wij nevenfuncties van het bestuur geëvalueerd en hebben daarbij aandacht besteed aan de governance.

Onze procedures om in te spelen op het geïdentificeerde risico op het gebied van fraude hebben niet geleid tot een 'kernpunt van de controle'.

Verder merken we op dat onze controle niet primair is opgezet om fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving te detecteren en dat het bestuur verantwoordelijk is voor de opzet van een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude, waaronder het voldoen aan wet- en regelgeving.

Hoe minder direct de gevolgen voor de financiële overzichten van het niet-voldoen aan indirecte wet- en regelgeving (onregelmatigheden) van invloed zijn op gebeurtenissen en transacties die in de jaarrekening tot uitdrukking komen, hoe minder waarschijnlijk het ook is dat de inherent beperkte controlewerkzaamheden, zoals vereist door de controlestandaarden, dit zouden identificeren. Bovendien bestaat er, zoals bij elke controle, een hoger risico op het niet-detecteren van onregelmatigheden indien deze het gevolg zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, opzettelijke onjuistheden, verkeerde representaties of de doorbreking van interne beheersmaatregelen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkst waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken. In onze controle en bij de bepaling en evaluatie van onze kernpunten hebben wij rekening gehouden met de potentiële effecten van COVID-19 op de Stichting en de jaarrekening. Dit heeft niet geleid tot een aanpassing of uitbreiding van onze kernpunten.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Waardering van de beleggingen voor risico van het pensioenfonds

Omschrijving

De beleggingen voor risico van het pensioenfonds (hierna: 'de beleggingen') vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen van de Stichting bedragen circa 98,7% van het balanstotaal. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). Uit de paragraaf 'Overige informatie beleggingen' bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 68,7 miljoen (73%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op directe marktnoteringen, dat voor

EUR 8,7 miljoen (9%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen en dat voor EUR 17,3 miljoen (18%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op waarderingsmodellen en -technieken. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorie is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de (beleids)dekkingsgraad vormde de waardering van de beleggingen een kernpunt van onze controle.

In de paragraaf 'Grondslagen voor de waardering van activa en passiva' geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In de paragraaf 'Overige informatie beleggingen' zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor de waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Wij maken gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij de vermogensbeheerder en die onderdeel zijn van de Standaard 3402 type II-rapportage (waarbij een goedkeurend assurancerapport van de accountant is afgegeven). Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering en toereikende evaluatie van periodieke performancecijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en actuele financiële rapportages van fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. Vervolgens hebben wij de waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen en waarderingsmodellen en -technieken onderzocht.

De waardering van participaties in Blue Sky Beleggingspools, waarvan de beleggingen een directe marktnotering hebben, hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Bovendien hebben wij ook de monitoring van de Stichting op recente financiële informatie van de beleggingen na balansdatum in onze werkzaamheden betrokken. Ten aanzien van participaties in Blue Sky beleggingspools waarvoor geen door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekening beschikbaar zijn, hebben wij de beleggingen in de Blue Sky beleggingspool getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekening. Dit betreffen beleggingen waarvan de waardering gebaseerd is op waarderingsmodellen en -technieken.

De waardering van participaties in niet-beursgenoteerde aandelenfondsen, waarvan de onderliggende beleggingen worden gewaardeerd op basis van taxaties, hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Bovendien hebben wij ook de monitoring van de Stichting op recente financiële informatie van de beleggingen na balansdatum in onze werkzaamheden betrokken

Tot aan de datum van onze controleverklaring hebben wij voor EUR 1,3 miljoen (1,3%) van de niet-beursgenoteerde beleggingscategorieën de waardering niet kunnen toetsen aan door een accountant gecontroleerde jaarrekeningen voorzien van een goedkeurende controleverklaring. Wij hebben hier de volgende aanvullende procedures op uitgevoerd.

Wanneer niet tijdig een jaarrekening die is voorzien van een goedkeurende controleverklaring beschikbaar is, hebben wij de betrouwbaarheid van de marktwaardering zoals door de fondsmanager afgegeven, vastgesteld door de inschatting van deze fondsmanagers uit voorgaande jaren te toetsen aan de hand van de later in het jaar beschikbaar gekomen gecontroleerde jaarrekeningen. In aanvulling hierop hebben we diverse gesprekken gevoerd met betrokken frontoffice-medewerkers van de Stichting/vermogensbeheerder, waarbij wij significante gebeurtenissen na balansdatum, mogelijke risico's en andere relevante aspecten die van invloed zijn op de waardering van deze fondsen hebben besproken en getoetst aan brondocumentatie.

De waardering van derivaten gebaseerd op afgeleide marktnoteringen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Wij hebben ook de monitoring van de uitvoeringsorganisatie op recente financiële informatie verkregen na balansdatum over de waarde van beleggingen op balansdatum betrokken. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen

vergeleken met zelfstandig bepaalde waarderingen op basis van zelfstandig verkregen in de markt waarneembare prijzen.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen.

Wij vinden dat de waardering van de beleggingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (hierna: 'de voorziening pensioenverplichtingen') is een significante post op de balans van de Stichting die wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming door het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuarieel deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in de paragraaf 'Grondslagen voor de waardering van activa en passiva' de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. Uit deze toelichting blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden. In de paragraaf 'Risicobeheer' is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden dat de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

— met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
— alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van de genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

— het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

— het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;

— het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

— het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;

— het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en

— het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 1 juni 2021

KPMG Accountants N.V.

A.J.H. Reijns RA

Bijlagen

Personalia/Functies en nevenfuncties (stand per 1 juni 2021)

Bestuur

Voorzitter zonder stemrecht	Mevrouw M. Adema
Leden	De heer S. Brons
	De heer T.G.A. Keijzers (vicevoorzitter)
	De heer W.A.C.M. Koch
	Mevrouw N. van Koningsveld
	De heer A.S.J. Schakel (vicevoorzitter)
	De heer M.W. Verschuur

Verantwoordingsorgaan

Voorzitter	De heer J. Wissink
Leden	De heer J. Brouwer
	De heer H. Nieuwenhuis
	De heer E. Woudstra

Algemeen secretariaat

Mevrouw L. Duin-Gemmink (tot 31 mei 2021)
Mevrouw S. Flinsenberg (vanaf 1 juni 2021)

Compliance officer

De heer S.J. Röder

Privacy officer

Mevrouw G. Somaroo

Visitatiecommissie

Voorzitter	Mevrouw M.E.J. Bracco Gartner
Leden	De heer J. Hilbrands (afwezig)
	De heer G.E. van de Kuilen (a.i.)
	Mevrouw E. van Kalmthout

Accountant

KPMG Accountants N.V.

Certificerend actuaris

Towers Watson Netherlands B.V.

Uitvoeringsorganisatie(s)

Blue Sky Group Holding B.V., Amstelveen (BSG Asset Management B.V., BSG Fund Management B.V., BSG Pension Management B.V.).

Functies en nevenfuncties bestuur

Mevrouw M. Adema

Functie in het bestuur:	Onafhankelijk voorzitter (per 1 januari 2017)
Relevante nevenfuncties:	Partner bij Montae

De heer S. Brons

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2014)
Voordragende organisatie:	Pensioengerechtigden Blue Sky Group
Functie:	Gepensioneerd (voorheen: actuaris)
Relevante nevenfuncties:	-

De heer T.G.A. Keijzers

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2006)
Voordragende organisatie:	Blue Sky Group
Functie:	Chief Operating Officer
Relevante nevenfuncties:	Lid klachtencommissie van CFA VBA en lid adviescommissie Institutioneel van DSI

Mevrouw N. van Koningsveld

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2018)
Voordragende organisatie:	Blue Sky Group
Functie:	HR manager
Relevante nevenfuncties:	-

De heer W.A.C.M. Koch

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2021)
Voordragende organisatie:	Blue Sky Group
Functie:	Extern bestuurslid
Relevante nevenfuncties:	Bestuurslid en sleutelfunctiehouder Interne Audit Stichting Pensioenfonds Rockwool, sleutelfunctiehouder Interne Audit Stichting Nedlloyd Pensioenfonds, manager pensioenfonds bij Stichting Pensioenfonds AFM i.l. en adviseur bij KFAM Management Services

De heer A.S.J. Schakel

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2018)
Voordragende organisatie:	Ondernemingsraad Blue Sky Group
Functie:	Expert actuariaat
Relevante nevenfuncties:	Lid ledenraad van Coöperatie VGZ u.a.

De heer M.W. Verschuur

Functie in het bestuur:	Lid (vanaf 2020)
Voordragende organisatie:	Ondernemingsraad Blue Sky Group
Functie:	Investment Strategist
Relevante nevenfuncties:	Lid beleggingscommissie Onderlinge ’s Gravenhage en lid beleggingscommissie De Hoop

Deelnemersbestand

Personen met aanspraak op nog niet ingegaan pensioen

	Deelnemers	Gewezen deelnemers
Aantallen per einde vorig boekjaar	147	133
Bij wegens		
- Indiensttreding	28	-
- Uitdiensttreding	-	13
- Toekenning pensioen	-	-
- Invaliditeit	-	-
- Overige oorzaken	-	-
Af wegens		
- Invaliditeit	-	-
- Overlijden	-	-
- Toekenning ouderdomspensioen	3	1
- Uitdiensttreding	13	-
- Beëindiging wezenpensioen	-	-
- Revalidatie	-	-
- Emigratie/afkoop/overdracht	-	2
- Overige oorzaken	-	-
Aantallen per einde boekjaar	**159**	**143**

Pensioengerechtigden

	Ouderdoms-pensioen	Partner-pensioen	Wezen-pensioen	Arbeids-ongeschiktheids-pensioen	Totaal pensioen-gerechtigden
Aantallen per einde vorig boekjaar	19	1	-	9	29
Bij wegens					
- Indiensttreding	-	-	-	-	-
- Uitdiensttreding	-	-	-	-	-
- Toekenning pensioen	4	-	-	-	4
- Invaliditeit	-	-	-	1	1
- Overige oorzaken	-	-	-	-	-
Af wegens					
- Invaliditeit	-	-	-	-	-
- Overlijden	1	-	-	-	1
- Toekenning ouderdomspensioen	-	-	-	-	-
- Uitdiensttreding	-	-	-	-	-
- Beëindiging wezenpensioen	-	-	-	-	-
- Revalidatie	-	-	-	1	1
- Emigratie/afkoop/overdracht	-	-	-	-	-
- Overige oorzaken	-	-	-	-	-
Aantallen per einde boekjaar	**22**	**1**	**-**	**9**	**32**

Ontwikkelingen 2011 – 2020

Ontwikkelingen 2020	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Aantal deelnemers	**159**	**147**	**151**	**146**	**162**	**163**	**145**	**139**	**126**	**122**
Mannen	**99**	**90**	**92**	**88**	**96**	**96**	**87**	**81**	**72**	**69**
Vrouwen	**60**	**57**	**59**	**58**	**66**	**67**	**58**	**58**	**54**	**53**
Aantal gewezen deelnemers	**143**	**133**	**119**	**109**	**92**	**78**	**75**	**72**	**70**	**64**
Mannen	**80**	**73**	**67**	**62**	**53**	**46**	**44**	**44**	**41**	**36**
Vrouwen	**63**	**60**	**52**	**47**	**39**	**32**	**31**	**28**	**29**	**28**
Aantal pensioengerechtigden	**32**	**29**	**27**	**27**	**23**	**23**	**22**	**20**	**20**	**18**
Ouderdomspensioen- en overbruggingspensioen	**22**	**19**	**18**	**18**	**15**	**15**	**14**	**12**	**11**	**9**
Mannen	**18**	**16**	**15**	**15**	**13**	**13**	**13**	**11**	**10**	**9**
Vrouwen	**4**	**3**	**3**	**3**	**2**	**2**	**1**	**1**	**1**	**0**
Nabestaandenpensioen	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**
Wezenpensioen	**0**	**0**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**2**	**2**
Arbeidsongeschiktheidspensioen	**9**	**9**	**7**	**7**	**6**	**6**	**6**	**6**	**6**	**6**
Mannen	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**4**
Vrouwen	**6**	**6**	**4**	**4**	**3**	**3**	**3**	**3**	**3**	**2**
Premies	**EUR**	**EUR**	**EUR**	**EUR**	**EUR**	**EUR**	**EUR**	**EUR**	**EUR**	**EUR**
Feitelijke premie	3.828	3.313	3.339	3.382	3.373	2.672	2.709	2.746	2.231	2.132
Kostendekkende premie	4.866	3.597	3.289	3.575	3.290	2.652	2.247	2.485	2.242	2.033
Gedempt kostendekkende premie	2.382	2.297	2.140	2.239	2.348	2.218	2.312	2.368	2.084	2.033
Pensioenuitkeringen	**709**	**656**	**637**	**551**	**486**	**468**	**397**	**371**	**390**	**427**
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer										
(bedragen in euro's)	1.263	1.267	1.096	1.234	1.099	1.026	925	860	1.028	635
Vermogen										
Stichtingskapitaal en reserves	**-4.471**	**-239**	**2.074**	**6.642**	**423**	**1.584**	**6.402**	**8.802**	**6.983**	**3.137**
Voorziening pensioenverplichtingen	**100.217**	**84.665**	**67.860**	**63.440**	**63.001**	**53.575**	**45.882**	**33.757**	**32.870**	**28.968**
Verwerkte indexering										
Deelnemers	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,90%	1,38%	1,20%	1,84%
Gepensioneerden en gewezen deelnemers	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,42%	0,83%	1,20%	2,11%
Beleggingen										
Vastgoed	8.536	8.067	7.415	6.884	6.220	5.828	5.576	2.706	3.339	2.562
Aandelen	34.187	31.196	22.632	25.928	24.506	17.379	17.752	15.262	13.906	11.415
Vastrentende waarden	46.878	43.774	39.795	36.015	33.120	32.206	27.763	22.491	19.208	16.406
Overig	5.110	190	-800	516	-881	-846	915	1.780	2.903	1.736
Totaal	**94.711**	**83.227**	**69.042**	**69.343**	**62.965**	**54.567**	**52.006**	**42.239**	**39.356**	**32.119**
Rendement										
Totaalrendement	10,2%	16,9%	-3,1%	7,2%	9,7%	0,5%	16,1%	0,2%	17,4%	12,2%
Vijfjaarsgemiddeld totaalrendement	8,0%	6,0%	5,9%	6,6%	8,5%	9,0%	11,0%	10,5%	6,7%	3,9%
Tienjaarsgemiddeld totaalrendement	8,5%	8,5%	8,2%	6,6%	6,2%	5,8%	7,0%	6,5%	8,0%	5,9%
Dekkingsgraad										
Nominale dekkingsgraad (op basis van marktrente	95,5%	99,7%	103,1%	110,5%	100,7%	103,0%	113,5%	125,6%	120,9%	110,8%
Beleidsdekkingsgraad	90,4%	99,3%	108,9%	107,8%	95,7%	105,5%				
Vereiste dekkingsgraad volgens FTK	120,1%	121,5%	124,0%	125,1%	125,2%	125,8%	123,1%	123,3%	119,8%	119,5%
Reële dekkingsgraad	60,7%	64,0%	62,7%	63,6%	57,2%	62,4%	69,3%	69,6%	58,5%	56,1%
Wettelijke reële dekkingsgraad	73,5%	78,9%	87,5%	86,1%	77,1%	84,0%				